153

ВІСТНИК

МІСЯЧНИК ЛІТЕРАТУРИ, МИСТЕЦТВА, НАУКИ Й ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ.

ЗМІСТ:

Юрій Клен: Софія 401
„ „ Терцини 402
Евген Маланюк: Спогад . . . 404
Олена Теліга: Безсмертне . . . 404
М. Підлужний: L'art pour l'art . 405
Самен (перекл. Ю. Клен): Мертве місто 405
К. Мансфільд (перекл. Г. Чикаленко): Молода дівчина . . . 406
І. Каюк: Очима заходу (А. Гекслі „Глузуючий Пилат") 411
Юрій Клен: Ще раз про сіре, жовте, і про Вістникову квадриґу . . 419
за А. Моруа (пер. С. Куликівна): Редярд Кіплінґ 426
Devius: Чи можлива мобілізація в Росії? 430
К. Ванько: Завершення „українізації" 434
Д. Чортомлик: Стара й молода Анґлія 440
Л. М.: Дідичні господарства в Німеччині 445
М. Гоца: Інтеліґенція професійна й духова 449
Р. У.: Ще про макіявелізм . . . 462
* * * З раси вождів (полк. Лоренс) 465
О. В.: Девять років 467
М. Л.: З пресового фільму . . . 471
Бібліоґрафія 474
Від Адміністрації 488

РІЧНИК III **ТОМ II**

КНИЖКА 6 ЧЕРВЕНЬ

1935

Адреса редакції й адміністрації: ЛЬВІВ, Чарнецького 26 м. 21.

Чекове конто П. К. О. 500·371.

М. ОСТРОВЕРХА

МУСОЛІНІ — ЛЮДИНА Й ЧИН

1-ше число „Книгозбірні Вістника" — ціна 1 зол.

Накладом „Вістника", найстаршого і найповажнішого українського місячника вийшла у Львові книжка про Мусоліні... В цій праці М. Островерха зібрав наймаркантніші факти про життя Дуче і його чини... Знаний публіцист др. Дмитро Донцов дав передмову, яка своїм правдиво фашистівським стилем, заслуговує, щоби її в цілости передрукувати (*Il Messogero*, 11. V. 1934, Anno XII, 20. V. 1934).

МИКОЛА МАКІЯВЕЛЬ

ВОЛОДАР

2-ге число „Книгозбірні Вістника" — ціна 2 зол.

„Перша знайомість з Макіявелем полишає у вас довго незатерте враження, що лишається вам від людини, яка без обиняків здирає заслону іллюзій та показує вам дійсний світ. Прочитавши Макіявелевого „Володаря" вперше, ви ще нераз пізніше... вертатисьмете до нього". (**Новий Час, ч. 211.**).

М. АНТОНОВИЧ

ҐЕРРЕС

3-те число „Книгозбірні Вістника" — Ціна 1 зол.

Його ідеї є для нас нині так само актуальні... Анальогією влегшує зрозуміти неодну з вчорашніх і нинішних наших подій (*Новий Час*, Львів).

Р. ЄНДИК

ГІТЛЕР

4-е число „Книгозбірні Вістника" — Ціна 1 зол.

Книжка... надзвичайно актуальна... Вона причиниться... до скристалізування українського національного політичного життя (*Новий Час*, Львів).

Вже вийшло ч. 2 (6)

Л. МОСЕНДЗ

Г. Ф. Штайн

організатор боротьби німецького народу проти Наполеона.
Ціна зол. 1·50.

Передплатники платять половину

III
П 12531/1935
Р. 3 кн. 6

Юрій Клен

Софія

„Проєктується зруйнувати церкву св. Софії в Київі...“

(з газет)

„Тайни тисячоліття — в Софії стрункій,
Що поблідла, але ще ясніще, ще вище
Виросла, як молитва, в блакить.

Е. Маланюк

Нехай твій дзвін заглушать літаки,
Нехай тебе знесуть, і хай на місці,
Що освятили літа і віки
Поставлять памятник добі нечистій.
Нехай змурують чорний хмарочос
Там, де стоїш ти, біла й золотава,
О ліліє струнка в намисті з рос,
Яку плекала мудрість Ярослава!
Нехай здере новітній печеніг
Смугляве злото з бань на кінську збрую,
І скрізь полишить слід блюзнірських ніг,
— Це лиш мара нам видива гаптує,
Які триватимуть недовгий вік.

Коли спорудять зал з бетона й шкла,
І електричний вихор зашаліє,
Там, де священа сутінь залягла,
Й в дрімотнім сні спочила Візантія, —
То знай: це все пройде без вороття,
Так само снились нам колись татари,
Тож знов чаклун якийсь навіяв чари,
І бачиш ти примари небуття.

Правдивий світ, не той для ока зримий, —
Крилами розтинаючи вогонь,
Гойдають тихо грізні серафими,
На терезах своїх долонь.
Він, наче плід, важніє й дозріває,
Наллятий плином невідомих лон,

Львівська державна наукова бібліотека
№ П 4277

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

І темний сік, буруючи, співає,
Немов вино Господніх ґрон.
Колись усім обявиться як чудо,
Істота кожної з земних річей.
Настане день... світ спалахне, й полуда,
Тобі спаде з засліплених очей.
В священім жасі, дивно скамянілий,
— Немов хто в вічність відчинив вікно,
Побачиш ти у млі нестерпно-білій,
Все, все таким, як справді є воно:
Хрестом прорізавши завісу дима,
В красі, яку ніщо не сокрушить,
Свята Софія, ясна й незрушима,
Росте леґендою в блакить.

Юрій Клен

Терцини

Коли тебе сурма твоєї туги,
Покличе знов у рідний дальній край,
Де ждуть тебе безчестя і наруга,

Слова над пеклом Дантовим згадай:
„Per me si va nella cittá dolente!
Сюди йдучи, в скорботу і відчай,

Надії мусиш знищити до щенту«.
Гамуй, мандрівнику, смертельний жах,
Коли в душі погасиш сірий день ти,

І сонце змеркне в чорних небесах.
Нехай мовчазний і сумний Вірґілій,
Тобі назустріч вийде у степах,

І в синій край Шевченкових ідилій,
Нехай веде до міст і дальніх сел,
Де чисті весни й нам колись зоріли.

Вважай на маґію страшну чисел:
Ось пекло, це землі частина шоста,
А край зелених верб і пишних зел,

Що скрізь його покрила вже короста —
Останній в пеклі круг, девятий круг.
О фабрики й кремлі з людської кости!

Не спокій лагідний, — безладний рух,
Де хаос в димі чорному регоче,
Де вбила хемія безсмертний дух.

Скляні, напів закрижанілі очі,
Тих матерів, що власних немовлят,
Жеруть із голоду! О бенкет ночі,

Що над землею стеле чумний чад!
О мертвих тіл багряні гекатомби!
Що звалося »зоря«, »душа« і »сад«,

— Все втиснуто в трикутники і ромби.
До пісні кожної, до всіх думок,
Рука диявола чіпляє пльомби.

І ти, ти — лиш відірваний листок,
Якого кружить невідома влада,
Затягши в свій безсоромний танок.

В девятім крузі пекла чорна Зрада,
Реве, роззявивши стотисяч пащ,
Шматує, рве, рокує на загладу.

З лобів тих пащ рогами сотні башт,
Ростуть і в морок зносяться високо,
А з башти кожної крізь пітьми плащ

Тебе чатує невсипуще око...
Тікай, тікай і не життя рятуй,
А душу, й вийшовши в простір широкий,

Вітай незнану долю, як сестру, й
Вдихай у себе волі вихор пяний,
Чужі кущі і камені цілуй.

Зостанься безпритульним до сконання,
Блукай та їж недолі хліб і вмри,
Як гордий фльорентинець, у вигнанню,

Та перед смертю дітям повтори,
Ту казку, що лишилася, як спомин,
Прадавньої, забутої пори,

Як у грозі, у блискавиці й громі,
Колись страшну почвару переміг
Святий Ґеорґій в ясному шоломі...

І як дракон, звитяжений, поліг.

Е. Маланюк

Спогад

Даремний дар — твоя весна,
Твоя весна смутна й невчасна.
... Дзвеніла синню вишина,
Така замріяно-прекрасна,

Співали квіти й дерева,
Шуміли, зеленіли луки, —
Та хижий вітер поривав
В глуху далечину розлуки.

І з по-за обрію росли
Риштовань обриси могутні:
Там готувались грози злив,
Там вже громадилось майбутнє.

Вперед? назад? — кругом вогонь!
І не сховатися, не вкрасти
Тонке тепло твоїх долонь
І тишу життьового рясту.

Олена Теліга

Безсмертне

Упало світло ліхтарів
На день конаючий і тихий,
Та перед смертю він зустрів
Посмертні свічі — дивним сміхом.

І мабуть кожний з нас відчув
Той сміх, як переможну силу,
Як перенесену свічу
За межі схилу.

І це тому я, мов у сні,
Пішла серединою вулиць,
І очі зустрічні, ясні,
Не глянули, а розчахнулись.

Та я минала всі вогні,
Як світло не своєї брами,
Бо чула: жданий довгі дні —
Вже йде з безсмертними дарами.

М. Підлужний

L'art pour l'art

1

Це був пропащий світ — скелети мушлів,
(Що покотом злягли узбіччя дюн) —
Шайнув вітрець — вони немов ці гуслі,
Ячали жалібно під моря шум.

2

Під синім плесом вод, у глибі моря,
Пишався зелен цвіт в ядрі янтару —
Хоч ним віки метала дика буря —
Він спав, як мумія в пісках Сагари.

3

В бурливий час жорстоких наших днів,
(Що йдуть під гомін бур важким пробоєм) —
Що кволе бовтається все в багні,
Щоб падлом стать і хижаків погноєм.

Самен (Samain)

перекл. Ю. Клен

Мертве місто

Серед пісків, мов мертвий Вавилон,
Воно вже спить, останнім сном закляте...
Без веж... поміж потрощених колон...
Мов білий саван — груз побитих статуй.
Над мурами богиня перемог,
Свої залізні крила розгортала.
Сто брам його здригалось од облог,
Широкі сходи море обмивало.
Спустошене, навіки мовчазне,
Під місяцем, що світло ллє сумне,
Те місто спить над висохлим річищем.
Єдиний свідок цих часів лихих,
Слон бронзовий на портику найвищім,
Здіймає хобот свій до зір ясних.

К. Мансфільд
переклала з англійського
Ганна Чикаленко

Молода дівчина (The young girl)

В блакитній сорочці, з злегка рожевими щочками, синіми, пресиніми очима та злотистими кучерями, донька пані Редік мала вигляд, мов щойно злетіла з променистого неба. Пані Редік, несмілива, завжди розгублена і завжди трохи здивована, виглядала ніби й сама в те вірила. Донька-ж зовсім не здавалася захопленою тим, що спустилася на сходи до касина в Монте-Карло. Та й чому їй бути захопленою? Навпаки, вона нудилася, так нудилася, ніби на небі нічого иншого й не було, крім старих, порохнявих святих крупєрів та пятьфранковиків для ставок.

— Чи ви нічого не маєте проти того, щоб Ґеньо лишився з вами? — спитала мене пані Редік. — Справді ні? Онде авто, поки ви з ним поїдете й напєтеся чаю, ми повернемось і чекатимемо вас осьтут, саме осьтут на сих сходах, за годину. Бачите, я хочу, щоби вона подивилася на гру. Вона ще ніколи не бачила, а сеж справді варто бачити.

— Та годі вже, мамо, — обізвалася »вона« втомлено. — Ходім. Чогоб я так богато балакала! А торбинка знов відчинилася, знов згубиш всі гроші!

— Вибач, серденько, — сказала винувато пані Редік.

— Та ходім бо! — сказав знов нетерпеливий голос. Я хочу виграти богато грошей. Добре тобі говорити, а я знов без шеляга!

— На, серце, на, пятьдесят франків, на сто! — Я бачив, як пані Редік засувала донці в руку асіґнації, коли вони входили в двері.

Ґеньо та я зупинилися ще трохи на сходах, подивитися на людей. Він радісно усьміхався:

— Подивіться! — скрикнув він, — онде анґлійський бульдоґ! Хіба можна йти до касина з псами?

— Ні, не можна.

— Який гарний пес! Хіба ні? Ось би мені такого! Кращих за них немає: нікого чужого не підпускають, а до своїх такі лагідні.

Раптом він мене смикнув за рукав:

— Подивіться, подивіться на ту старуху! Хто вона? Чого вона така? Може вона »жертва рулєтки«?

Старе, згорблене створіння, в зеленій шовковій сукні, чорнім оксамитовім плащі та білім капелюсі з червоними

перами підстрибувало по сходах нагору, так ніби її смикано на залізнім дроті. Вона дивилася просто перед себе, усьміхалася, кивала головою та розмовляла сама до себе. В сухій, мов птича нога, руці міцно тримала дрантиву, брудну торбинку.

Але в сій хвилині знов зявилася пані Редік з »нею«; на другім пляні була ще якась пані. Пані Редік кинулася до мене. Весела, рожева, усьміхнена, цілком инша людина:

— О: Ви ще тут?! Яке щастя! Ви ще не пішли? От добре! Щ: я намучилася через неї, — і вона хитнула головою в напрямі до доньки, яка стояла оддаль на сходах. Цілком непорушно, дивилася з призирством собі під ноги та крутила зневажливо кінчиком черевика, немов вона за милю звідси.

— Вони не пускають її до середини! Я присягалася, що їй минув двадцять перший. Вони мені не вірять! Я підморгувала портієрові, показувала на гаманець. Не насмілилася тільки при свідках щось дати... Але все ні до чого. Він і слухати нічого не хотів. А тут я саме зустріла паню Мак-Ювен з Ню-Йорку; вона отсе виграла тринатцять тисяч в Salle Privée і от хоче, щоби я пішла з нею, поки щастя її не покинуло. Але я, розуміється, не можу лишити »її«... Як би ви...

Тут »вона« підвела голову. Погляд її просто знищив матір:

— Чому ти не можеш мене лишити?! — скрикнула вона люто. — Як можна робити таку сцену! Се в останнє, що я з тобою кудись йду! — Зміряла матір поглядом від голови до ніг і процідила погірдливо: — Заспокійся!

Але пані Редік була в розпуці, просто в розпуці. Їй смертельно хотілося вернутися до касина з панею Мак-Ювен, а разом з тим...

Я насмілився: — Може ви... Чи не схочете ви поїхати з нами... на чай?

— Авжеж, авжеж! Буде дуже рада. Се якраз те, про що я хотіла вас просити... Правда-ж, дорогенька? Пані Мак-Ювен, я в тій хвилині!... За годину я знов буду тут... навіть скорше... я.. Пані Редік майнула сходами нагору. Я бачив, що торбинка в неї знов була розчинена.

Ми зосталися в трьох на сходах. Я стояв, як винуватий. Ґеньо мав вигляд, неначе прибитого до землі. Як авто підіхало, вона загорнулася в плащ, мов хотіла уникнути небажаного дотику. Навіть ніжки її мали погірдливий вигляд, як спускалися сходами до нас.

— Мені дуже прикро, — пробелкотів я, як авто рушило.

— О, мені зовсім байдуже! — сказала вона. — Я зовсім не бажаю виглядати на двадцятьоднолітну. Та й хтоб

того хотів, маючи сімнадцять? Що я ненавиджу — і вона злегка здрігнулася, — се дурну ситуацію, та ще отих грубих старих, що витріщилися на мене. Гидота!

Ґеньо кинув бистрий погляд на неї і відвернувся до вікна.

Ми підїхали до величезного палацу з білого та рожевого мармору. Вхід до нього був обставлений помаранчевими деревами в чорно-золотих діжках.

— Зайдемо?

Вона завагалася, глянула, прикусила губу і зрезиґновано кинула:

— Про мене, добре! Здається, тут немає нічого иншого. Вилазь Ґеньо!

Я ввійшов першим, щоби знайти стіл, вона за мною. Найгірше, що з нами був отой малий, її брат, якому було дванадцять. Се була остання крапля, отой хлопчисько, що тягся слідом за нею.

Один стіл був вільний. На ньому стояли рожеві гвоздики, рожеві полумиски, лежали сині серветки.

— Може тут?

Вона втомлено поклала руку на спинку плетеного крісла.

— Про мене, — сказала.

Ґеньо несміливо попхався за нею і мовчки примостився в кріслі напроти. Він почував себе якось ніяково. Вона навіть рукавичок не зняла. Спустила очі і тарабанила пальцями по столі. Як десь здалека верескнула скрипка, вона здрігнулася, мов від болю і знов прикусила губу. Мовчанка.

Підійшла кельнерка. Я ледви зважився спитати »її«:

— Чаю? Кави?

Вона ніяк не могла рішитися. Їй було все байдуже. Вона власне нічого не хотіла.

Ґеньо прошепотів: — Шоколяди!

Але саме, як кельнерка повернулася йти, вона кинула їй недбало: —Ну, то принесіть і мені шоколяди.

Поки ми чекали, вона вийняла золоту пудерничку з люстерком на віці, струснула нещасливим пуфиком, наче гидувала ним і напудрувала свій гарненький носик.

— Ґеньо, — сказала вона, вказуючи пуфиком на гвоздики, — забери геть отсі квітки! — Я чув, як вона прошепотіла: — Ненавиджу квіти на столі.

Вона, очевидно, відчувала правдивий біль від присутности квіток на столі, бо закрила очі, як я забирав їх.

Кельнерка повернулася з шоколядою і чаєм. Поставила великі філіжанки з пінистою сметанкою перед ними і посунула мені мій чай. Ґеньо встромив у філіжанку носа, і як підвів голову, то на протязі одної страшної хвилини на носі в нього повисла тремтяча крапелька сме-

танки. Він поспішно витер її, як і слід малому джентельменові. Я не знав, де мені взяти сміливости звернути її увагу на її філіжанку. Вона не бачила її, не звертала на неї уваги, аж поки зненацька, цілком випадково, сьорбнула з неї. Я боязко пильнував її погляду: нею злегка струснуло:

— Страшенно солодке! — сказала вона.

Малий мурин з головою схожою на шоколяду з родзинками, підійшов до неї з тацею повною тісточок.

— Заберіть їх! Я не голодна.

Він звернувся до Ґеня. Ґеньо кинув мені бистрий погляд; мій, у відповідь, мусів бути задоволяючий, бо він взяв одно з шоколядовим кремом, друге з моккою, меренґу з каштанами і ріжок з свіжими суницями. Їй просто гидко було на нього дивитися. Але, коли мурин повернувся, щоб іти, вона піднесла тарілку:

— Ну, то дайте й мені одно.

Срібні щипці поклали їй одно, друге, трете тісточко і четвертий пиріжок з вишнями.

— Не знаю, нащо ви мені стільки накладаєте, — сказала вона, майже усьміхаючися. — Я не зім усіх! Просто не зможу.

Я почував себе значно краще: пив чай, відхилився в кріслі і навіть спитав дозволу закурити. При тому вона спинилася з виделкою в руці, здивовано розкрила очі і усьміхнулася:

— Ну, розуміється, — сказала вона, — як можна таке питати?

Саме тоді Ґеньові трапилася траґедія. Ріжок з полуницями, в який він застромив вилку, розскочився надвоє й одна засоромлена рука несміливо закралася поза тарілкою, щоб затерти сліди нещасливої пригоди.

— Тобі не місце при столі... — зашепотіла вона.

Я мусів летіти визволяти:

— Чи довго збираєтеся бути закордоном? — спитав я поспішно.

Вона, на щастя, забула про Ґеня. Забула мабуть і про мене. Намагалася щось пригадати. Десь здалека, здалека, куди залетіла думками, вона поволі, розважно відповіла:

— Н-не знаю.

— Тут ви напевно більше бавитеся, ніж в Льондоні. Тут більше... більше...

Я не докінчив, бо вона дивилася на мене дуже здивована:

— Більше?... — перепитала.

— Більше »розваг« — знайшов я нарешті слово.

Але на відповідь довелося мені чекати, аж поки вона підкріпила свої сили цілим тісточком. Навіть по такій дов-

гій підготовці, все, що вона знайшла можливим відповісти, було:

— Залежить...

Ґеньо скінчив. Йому було ще горячо.

— А що, Ґеньо, як, наприклад, морожене, або ананасовий крем?

Ґеньо горяче підтримав. Кельнерка стояла поблизу. Ледви ми скінчили нашу нараду, як »вона« підвела голову знад порожньої тарілки:

— Ананас? Я дуже люблю ананас. Можете принести й мені.

А тоді швиденько:

— Чого та оркестра грає позаторішні річі! Ми до того танцювали ще минулого Різдва!

Але мельодія була дуже гарна. Прислухаючися до неї, я звернув увагу на льокаль, де ми сиділи.

— Мені здається, що се гарна каварня, як уважаєш, Ґеню?

— Знаменита! — він мав намір сказати се тихенько, але викрикнув дуже голосно, немов кувікнув.

— Гарна? Ся каварня? Гарна? — вона вперше розглянулася подивитися, що там справді було. Дуже гарний, підстаркуватий, пан при сусіднім столі витріщився на неї крізь монокль. Але його вона просто не бачила і не завважувала. В повітрі там було просто порожнє місце. Вона дивилася і бачила наскрізь нього.

Нарешті ложечки спочили на шклянних тарілках. Ґеньо мав скупчений вигляд, а вона почала знов натягати рукавички. Діямантовий нараменник з годинником трохи заважав їй. Вона сіпнула раз і вдруге, зламала б дурний нараменник, так не ламався. Нарешті мусіла натягти рукавичку поверх нього. Я зрозумів, що тепер вона більше й хвилини не може витримати в сім льокалю. Дійсно, скочила з місця й відвернулася поки я виконував ординарний акт: платив за чай.

Ми знов стояли надворі. Смеркалося. На небі висипали зорі; засвітилися великі лямпи. Поки ми чекали на авто, вона стояла на сходах, як і перше, спустивши додолу очі і крутила кінчиком черевика.

Ґеньо скочив наперед відчинити дверці авта, вона ввійшла і впала на подушку з таким, о! з таким зітханням.

— Скажи йому, щоб їхав так швидко, як тільки можна!

Ґеньо усьміхнувся до свого приятеля шофера: — Але віт! — сказав він, тоді умостився напроти нас на відкидному стільчику.

Золота пудерничка знов зявилася; знов витрушено

малий пуфик; знов той самий швидкий погляд таємного порозумінням між нею та зеркалом.

Наше авто пірвало крізь чорно-золоте від вогнів місто, як ножиці крізь золотий брокат. Ґеньо з великими зусиллями удавав, що ні за що не тримається.

Як ми підїхали до касина, пані Редік там, розуміється, не було. І сліду від неї на сходах не було, найменьчого сліду.

— Може зостанетеся в авті, поки я піду пошукаю?

Але ні! Нізащо в світі! Борони Боже, ні! Вона не зносить сидіти в авті й чекати. Нехай Ґеньо зостанеться. Вона почекає на сходах.

— Мені не хочеться лишати вас саму на сходах. Навіть дуже не хочеться.

На се вона розгорнула плащ, повернулася до мене, уста в неї розкрилися:

— Але чому? Ради Бога, чому? Я нічого проти того не маю. Я люблю чекати!

Раптом щоки в неї запалали, очі потемніли, на хвилину я думав, що вона от-от заплаче.

— Не лишайте мене в авті, прошу вас, — не лишайте, — почала вона благаючим голосом, запинаючись: — Я почекаю на сходах! Я люблю чекати. Я все чекаю! Завжди чекаю, завжди!....

Темний плащ спав в неї з плечей; біла шия, ціла її струнка, легка постать нагадувала квітку, що саме виприснула з темного пупянка.

І. Каюк

Очима Заходу

(З нової книжки Альда Гекслі *„Глузуючий Пилат“*)

Тема Індії виросла до значіння засадничої проблеми. Нема майже ніодного демократа чи сторонника »рідної самобутности«, який не протиставлявби вмираючому Заходові — старої мудрости Індії.

Подвійно цікаво пізнати погляд на Індію британського письменника, при тім демократа. Не з книжок пізнав він її, лише з подорожі. А те, що пише — блестить глибокою думкою й терпким гумором.

Містика Індії, не зачіпає співзвучних струн в душі автора. Не імпонує йому і свята корова. »В Срінаґарі — пише — знаходиться велика кількість святих коров і бичків, що волочаться вулицями, вишукують рештки ярин, трави й сухого листя. Се маленькі звірятка — о половину менші від анґлійських — надзвичайно лагідні... Свобода, кепське відживлювання й необмежений доступ до самиць їх ґатунку,

пояснює ту подивугідну лагідність. Але ті індуські »тотеми«, хоч і нешкідливі, але дуже прикрі. Правда, не нападають, коли йдете або їдете вулицями, але й не хочуть уступитися перед людиною. Стоять посеред дороги, в задумі, румигаючи, і ані крики, ані дзвінки не здолають прогнати їх зі шляху. Щоби їх зрушити з місця, треба попросту вилізти на них. Мабуть здають собі справу з власної святости. Довголітний досвід навчив їх, що можуть стояти на вулиці, скільки хочуть, не зважаючи на дзвінки й сурми й нічого їм не станеться... В Кашмірі, замешкалім переважно могаметанами, править побожна індуська династія. Ще кілька літ тому, людину, що забила корову, засуджували на кару смерти. Нині дістає вона за се кілька літ тяжких робіт. Спасенний страх перед коровами глибоко закорінений в душі кожного шофера в Кашмірі, а »тотеми«, свідомі того, волочаться серединою дороги з маєстатичним нахабством. Хто є божеством, той не звертає уваги не вигоди звичайних смертних«....

Але хоч індуси »не позволяють забити корову або спожити її мясо, проте без жадних викидів сумління роблять з її життя пекло на землі... Ніщо не хоронить святих звірят перед знущанням, аби лиш воно не кінчилося безпосередно смертю. Худоба буває часто недоживлювана, а як тягарові звірята, немилосердно переладовувана. Коли не вистарчає ковинька, щоби порушити корову, візник хапає її за хвіст і з усієї сили крутить ним, немовби хотів пустити в рух самоходовий мотор старого Форда. В зимі, коли бракне паші, мешканці Кашміра замикають свою худобу в тісній комірці, поки та не зачне потитися, а потім виганяють її на сніг, в надії, що дістане запалення легких й здохне... Дивно се виглядає в світлі розуму, але людські вчинки, в більшости своїй, не надаються на те, щоби споглядати на них очима розуму«.

В подорожі між Пешварем і Лягорою зробив знайомість автор не з святою коровою, а з святою людиною. Гекслі перш сидів з товаришем зовсім вигідно в своїм переділі, але — »коли валка зупинилася в Кемпбельпорі, наступила інвазія. У млівіч наш переділ виповнився по береги баґажем і людьми. І то якими людьми! На чолі товариства стояла людина середного віку, убрана в жовті шати, обвішана жовтими хризантемами. Громада адораторів відпровадила його на перон, несучи квіти. Не знаючи мови, не могли ми довідатися, ким була отся шановна особа. Але імовірно була се якась духовна особа високої ранґи, якийсь дуже святий індуський папа, судячи з пошани, що нею оточували його прибічники й адоратори... На кожній стації рій побожних наповняв наш переділ, щоби могти уцілувати ноги великого мужа і просити його благословити їх.

В більшости випадків того благословенства не давав, просто мабуть з лінивства... Забивав час подорожі тим, що числив гроші, що знаходилися у великій скрині з мосяжовим окуттям, їв голосно, плямкуючи і — куняв... Розложившися вигідно на лавці, пасивно допускав вірних до уцілування ніг... Судячи з вигляду — хоч вигляд нераз одурює — я сказавби, що той святий муж не мав особистих заслуг, лише займав якийсь дуже високий уряд. Обличчя його, з слідами колишньої вроди, здеґенерувалося й розлилося під впливом ненажерливости. Був се один з найогидніших, які лиш бачив, людських оказів. Певно, міг бути святою людиною, аскетом, а навіть одним з тих переконаних східніх містиків, які, як нас запевняють, мають очистити з матеріялізму нашу західню цивілізацію. Міг бути тим всім, але — смію в тім сумніватися. Поверховність мав без сумніву неприємну і рішучо був брудний. При тім і він, і його визнавці виділяли квасковатий сопух, що походив мабуть з довго непраного убрання.

Толстой був противником заховування пересадної чистоти, бо пересадна чистість се прикмета вищих, суспільних верств. Лише богаті можуть тратити час на часте обмивання тіла й часту зміну білизни... Робітник мусить смердіти. То неминуча річ, а при тім слушна й справедлива. Праця є молитвою, але праця видає сморід. Отже сморід є молитвою. Так менше більше розуміє Толстой, який посувається аж до осуду богатіїв за те, що не смердять і за те, що їх діти мають відразу до всяких немилих запахів, хочби були природні... На думку Толстого, відраза до смороду людини, що не смердить, є загально беручи, клясовим упередженням і тому заслугує всякої нагани. ...Можна мати міцні гуманітарні й демократичні засади, але коли хто з дитинства набрав привички до купелі, до частої зміни сорочки, хто покохав свіже повітря, той мусить перемогти певне фізичне обридження, заки впровадить в життя свої засади на стільки, щоби міг свобідно приставати з мужчинами й жінками, яких привички ріжняться від його привичок.... Толстой пропонує нам лік в постаті спільного виділювання смороду. Инші реформатори бажалиби, щоби економічні умовини уможливили кожному таку часту зміну сорочок і таке часте ужиття горячої купелі, на які можуть собі позволити упривілейовані люди нашої доби. Я особисто схиляюся до другої альтернативи«.

Серед тих роздумувань рішає автор перенестися з II-ої до I-ої кляси. В переділі сеї останньої »був лише один анґлійський урядовець, непоказний панок, але бодай мав чисту білизну і ані трохи не був святий. Ніхто не приходив цілувати його ніг«.

В Армістарі автор бачить місцевість, де в 1919 році

ґенерал Даєр »доконав свого геройського вчинку. Є се площа, оточена мурами й домами. Вузька вуличка, якою дісталися ми туди, становить єдиний, здається доступ до площі. Неприємне се місце для юрби, що дала себе заскочити і впала під обстріл машинових крісів. Можна тут вимордувати більше людей, ніж на иншім терені такогож простору і в коротшім часі. Ґенерал Даєр дав тому доказ. Поворот Даєра до старих метод Ауурунґ Зеба*) викликав в Анґлії досить неприхильних коментарів. Казали, що його поступок був обурюючий і незгідний з анґлійською традицією. А рівночасно мусіли визнати, що жорстокість ґенерала осягнула бажані наслідки. Затримала те, що могло переродитися в революцію. Кров мучеників не завше запліднює церкву; жертви інквізиції згинули безплідно, протестантизм цілковито викорінений в Еспанії, так само як альбіґенська віра на півдні Франції або християнство в північній Африці. Переслідування можуть числити на успіх, оскільки їх перепровадити в спосіб достаточно ґвалтовний і довготревалий.

Римляни переслідували слабо і з перервами — достаточно, щоби піднести дух переслідуваних до нових зусиль, але за мало, щоби їх знищити; достаточно, щоби збудити симпатії для жертв, але замало, щоби відстрашити симпатиків. Тому кров перших християн стала дійсно зерном для їх церковного ґрунту... Кожний, хто тримає владу і рішив уживати її без перерви й безоглядно, може накинути свою волю цілому світові... Але в минулім рідко траплялося, щоби хтось, хто має владу в руках, завагався ужити її в цілій повні. Коли Римляни не переслідували християнства з відповідною суворістю, то тому, що не здавали собі справи з його протиімперського характеру, а не з обридження до переслідувань взагалі. Тепер инакше, бодай на Заході. Люди неохоче визискують свої управнення, не використовують цілковито своєї влади аж до її льоґічного кінця — до брутальної сили. Ті, що мали владу, стримуються добровільно від її вжитку в цілім обємі, а навіть добровільно позбуваються її на річ підвладних. Оліґархи надають привілеї безправним, промисловці ухвалюють права, що забороняють їм використовувати робітників. Власники кольоній... обдаровують незадоволених підданих конституціями. Злочинці вже не підлягають жорстоким карам, навіть домові звірята хоронить право перед насильством їх власників.

Ми живемо в самім осередку сього історичного процесу, якому даємо невиразне імя »гуманітарного руху«, а тому й не можемо усвідомити собі його дивацтва, його засадни-

---

*) Монгольський цісар Індустану, нащадок Тамерляна (1619—1707).

чих нових прикмет. Теннісон перестерігав перед »марним побоюванням зробитися великим« (чужим коштом), але те побоювання все росло всупереч його пересторогам. Нині не дивує нас нехіть використовувати владу, лише навпаки, дивує її використовування аж до остаточности, жорстоке і без вагання. Нас дивує не президент Вільсон, а — Мусоліні. Не Чельсфорд чи Монтеґю — лише Даєр. В кожній иншій добі світової історії, власне Мусоліні і Даєр здавалисяби нормальними людьми...

Ніде противенство межи двома, давнішою і новою, засадами не виступає так яскраво як в Індії. Гуманітарні почування не виросли з індуської землі. Тут, правда, шанують життя корови, але не шанують життя людини. Гуманітарні почування до людини впровадили тут штучно, ззовні.... Старі й нові ідеї істнують тут побіч себе, і то в дивачний спосіб. Індією володіється на засаді двох цілковито собі суперечних систем правління« — завше переходиться від потурання й лагідности до метод ґенерала Даєра і навпаки. В Ковнпорі мав Гекслі нагоду обсервувати індусів, коли обговорювали громадські справи, на вічу. Едвард Лір — пише він — говорив, про певних »дідів з Термопілі, які ніколи нічого не робили порядно«. Для людей Заходу всі індуси є до певної міри тими людьми з Термопілі. »В щоденних житєвих справах, — завважує автор — я й сам трохи »термопілець«, але навіть я був здивований й трохи стурбований, коли глядів на індусів. Людину, яка лучить в собі велику запопадливість з замилуванням до педантичного порядку, а рівночасно до ефектовних позорів — індуси можуть допровадити до шалу... Кожного, хто зазирнув до індуської святині або був присутний при обряді індуського шлюбу, немило вдаряло виїмкове недбальство і лиха орґанізація символічної врочистости. Взнеслість єднається там безнастанно зі смішністю а навіть з тривіяльністю.... Резиденції індуських володарів се неймовірна мішанина блеску і тандити... Корови вилігуються там при фронтових сходах палацу. Передсінок запаскуджений голубами. Жебраки куняють під воротами, або старанно ськають собі взаїмно в голові. Мармурова саля принять умебльована бамбусовими стільчиками, а рольс-ройсами кермують шофери, убрані в лахи, витираючи носи в довгі кінці турбану, що лопочуть на вітрі...

Ще більше злостило мене термопільске заховання відпоручників політичного конґресу в Кавнпорі підчас промови Ґанді... Коли Магатма почав говорити, слухачі на салі більше крутилися й перешіптувалися між собою, аніж підчас инших промов... Західні слухачі напевно відложилиби хвилину відпочинку аж поки не скінчиласяб промова великої людини, хочби втома стала навіть нестерпною. Навіть колиб

промова була нудна, людина Заходу уважалаби за свій обовязок вислухати її мовчки і з увагою до слів великого й обожаного мужа: балаканину і випростовування костей уважалаби за ознаки непошанівку. Але індуські слухачі — инакше. Оказувати брак пошанівку Магатмі напевно було останньою річею, якої моглиб собі бажати делеґати згромаджені в Кавнпорі. А незважаючи на те, вони базікали підчас цілої промови, витягали скорчені ноги (делеґати сиділи на землі), жадали води, виходили на прохід і з галасом вертали на свої місця. Знаючи, як анґлійці потрафилиби заховуватися підчас промови свого національного героя, що лучивби в одній особі святість кентерберійського архиепископа з популярністю князя Велського, я був глибоко обурений, і навіть приголомшений.

»Індус не дбає про сповидність, бо вона видається йому нічим в порівнанні з »духовою дійсністю«. Символізована справа видається йому далеко важнішою ніж сам символ... Магараджа не дбає про те, щоби його дружина мала княжий вигляд, бо чує, що княжеський блеск лежить в нім, не поза ним. Подружжя заключаються в небесах, а тому непотрібно журитися весільним церемоніялом на землі. Колиж душа кожного індуса аж до вінців сповнена пошаною і любовю до Магатми Ґанді, то нащо малиби делеґати конґресу надавати тим почуванням фізичної форми мовчанки й непорушности?.. Їх навчили, що земне життя се меншебільше омана, а що цілю кожної людини є видістатися з кола многократних втілень; що »душа« є всім та що найвищі вартости чисто »духові«.... Очевидно, люди виховані в таких ідеях, як найменше дбатимуть про сповидність... Ми, люди півночі поступаємо так, немов уплястичнення ідеї, яке чуємо і бачимо перед собою, було самою ідеєю. Ми відкрили, що релігійна церемонія, якою переймаємося, створює Бога, що жалібна церемонія підтримує наше чувство до вмерлих. Наші судії в перуках, пристроєні в препишні шати. Недоречний пережиток? Зовсім ні. Маєстат права якраз полягає на перуках і шатах... Се божевілля! протестує визнавець »духової« дійсности. Навпаки, се глибока мудрість, оперта на інстинктовім розпізнанні великої історичної правди. Бо історія вчить нас, що обряди зявлялися вчасніше, ніж доґми та що правила поступовання істнували ще заки повстала моральність. Доґми бували нераз дітьми обрядів, а системи думання покликані до життя, щоби вияснити рухи. Моральність — се теорія повсталих перед нею суспільних призвичаєнь. Католицькі керманичі сумлінь приписують скептикам отверте й публичне виконування релігійних практик, бо знають, що практиковання віри спроваджує віру. Зовнішні позори релігії створюють її »духовий« зміст. Так само діється з цивілізацією. Люди, що

зовнішно практикують її обряди, стають цивілізованими. Уходячи за цивілізованих, стають ними направду... Цивілізація, яка відкидає зовнішні форми і хоче бути чисто »духовою«, не може утриматися. Звільнена від конечности заховувати позори уцивілізовання, більшість хутко впалаби у варварство.

Адоратори Індії водноголос співають хвалу індуському »удуховненню«. Не можу з ними погодитися. На мій погляд »удуховнення« є найбільшим прокляттям Індії, причиною всіх її нещасть.

Отсе бажання потонути в »духовій дійсности«, що ріжниться від сучасного окруження, від історичної дійсности повсякденного життя, цілі віки утримувало міліони мужчин і жінок в Індії задоволеними їх долею, негідною людських істот. Трохи менше удуховнення — а індуси булиби нині вільні від чужих володарів і від тиранії власних пересудів. Малиби менше бруду, а більше поживи. Меньше магараджів на рольс-ройсах, а більше шкіл. Жінки вийшлиби зі своєї вязниці, а потім прийшлоби до якоїсь товариської культури, до одного з тих погорджуваних позорів цивілізації, які всеж таки становять зміст і суть культурного життя. Нашій західній цивілізації закидають звичайно її ославлений »матеріялізм«. Неслушно! Бо матеріялізм, коли назвемо ним в людині захоплення її окружаючим світом, є прекрасною річю. Коли західна цивілізація нас не задовольняє, то не тому, що занадто цікавимося сучасним світом, але тому, що більшість з нас цікавиться лише безмежно дрібною частинкою того світу. Наш світ — широкий, безмежно ріжнородний і більш фантастичний, ніж найсміливіший витвір уяви! А одначе життя більшости мужчин і жінок Заходу — вузьке, одноманітне й нудне. Ми замало матеріялісти — ось в чім біда! Не цікавимося достаточно тим нашим чудовим світом... Потрібно горяче зацікавлення сим світом, не тамтим... З цілком простої причини: »Тамтой світ« є витвором людської уяви і тому обмежений, як і сама людина. Сей світ натомісць, світ »матеріялізму«, фантастичний і неймовірний задумом... але, в кождім разі, не пані добродійки Ані Безант...«.

Від фільософічних розважань Гекслі знову повертає до обсервації, тим разом індуської »ліґи народів«, бо з безлічи націй складається ота нібито однолита індуська нація. На конґресі в Кавнпорі, — »деякі промови виголошували в мові Гінді, инші — по анґлійськи. Патріоти, що походили з горішньої Індії кричали — »Гінді! Гінді!« — а делеґати з південних провінцій, що уживали тамулицької мови, переривали індустанським промовцям, жадаючи анґлійської мови. Пандит Мотілаль Негру, голова партії Сваराджистів, виголосив свою головну промову в мові Гінді.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

Коли скінчив, якийсь дуже схвильований панок зірвався з місця і заявив горячий протест. Він видав понад сто рупій, приїхавши аж з Мадрасу, щоби почути свого провідника — сто рупій! — а той говорить в мові Гінді. Тамуль не зрозумів ані слова. У вечері вже, один з співвизнавців того протестанта вступив на трибуну і помстився на мешканцях півночи, виголошуючи довгу і цілковито незрозумілу промову в тамулицькій мові. Очевидно північ казилася з люти. Ось прібка дрібніших комплікацій індуської політики«.

»Не вмівби сказати — пише Гекслі — чи індуси здолалиби вже тепер правити самі собою, чи створилиби державну орґанізацію ліпшу чи гіршу від анґлійської. Кождий має що до того свою власну теорію, а в політиці, як і в науці невипробована теорія є така сама добра чи така сама лиха, як всяка инша... Правдивість теорії, здібність чи нездібність індусів до самостійного правління, може бути випробована тільки на практиці. Досі маємо лише розбіжні погляди заінтересованих сторін... Але колиб я належав до Indian Civile Service або колиб мав акції одної з калькутських фабрик юти (бодай би так сталося!), з цілою щирістю віривби, що анґлійська влада стала правдивим благословенством для Індії та що індуси цілковито нездібні до власновладства. Колиб натомісць я був культурним індусом, напевно повандрувавби до вязниці за вчинки, що випливалиби з противних переконань. А навіть колиб був індусом і поділяв погляди анґлійців, навіть колиб можна було довести, що Сварадж (самоуправа) принесе як безпосередний наслідок, незгоду серед громад, релігійні і політичні війни, гноблення нижчих кляс вищими, безлад і перекупство, словом загальну анархію, — навіть колиб можна було довести се все, здається всеж таки і тоді я домагавсяби Свараджу. Є річи, на які не можна глядіти розсудно й практично«.

Покидає Гекслі Індію без особливого жалю. Їдучи пароплавом до Японії й Америки, читає »Моє життя і чин« Форда. Був тим твором очарований. »Досить легкою річю є вжити в книжці деструкційного розсудку, щоби збурити істнуючу суспільну будову, щоби потім з допомогою конструктивного розсудку взнести з зруйнованого матеріялу більш задовольняючу цілість. Я сам ті річи робив, хоч несистематично й в малих розмірах, знаю як то легко. Але коли Форд зачав приміняти розсудок до вже істнуючих метод промислу і торговлі, то робив се не в книжці, а в житті. І щойно коли зруйнував і відбудував в практиці, зважився виложити в книжці теорію свого величезного успіху. Книжку його прочитав десь межи зворотником а рівником. Для того хто їде на тих морях і хто вийшов

щойно з Індії й індуського »спірітуалізму«, з індуської неохайности і релігії, Форд здається більшим від Буди.... Тішуся що виїжджаю. Бо Індія так пригноблює, як жадна зі знаних мені країн. Людина не вдихує тут повітря, лиш порох і безнадійність. Теперішність — незадоволяюча, майбутнє — непевне й грізне... Освічені й політично усвідомлені індуси визнають засади демократії, але мають глибоко вкорінені аристократичні інстинкти. Теоретично прагнуть бачити в країні »поступ« в західнім поняттю того слова, а в практиці амбіція більшости — запевнити собі певну, спокійну посаду, необтяжену відповідальністю. А тим часом міліони людей родяться й живуть в труді — по що?.... В Індії нема ясної відповіді на се питання, бодай в рамках дочасного життя. Треба було видумати аж метампсихозу й збудувати, з страшливою льоґікою, доктрину »карми«, щоби вияснити собі нещастя Індії«...

Вертає з подорожі Гекслі, змудрілий досвідом, і порівнанням своєї цивілізації з чужою. Приніс з подорожі два нові переконання: перше, що на цілість світа складається все що істнує, друге, що усталені духові вартости його цивілізації — засадничі, слушні і варті того, щоб їх заховувати дальше. »Розуміючи ріжнородність й узнаючи її істновання, толєруватиму її, але не без меж. Відріжню нешкідливі ухили від тих, що хочуть здушити підставові вартости, або заперечити їх. Для перших буду поблажливий. З другими не піду на жадний пакт«.

»Не піду на жадний пакт« — ось відповідь людини Заходу на месіянські голоси зі сходу....

Ю. Клен

Ще раз про сіре, жовте і про Вістникову квадриґу

Передо мною два випадкових числа »Життя і Революція«. Розгортаю одне з них (X, 1932). На першій сторінці Горькому присвячений вірш якогось Карського: »Славному ударникові слова« (в кожному рядку по одному слову!) і т. ін. Якась дуже мудра нісенітниця:

Індустрійний велетень епохи
Риштуванням
небо
перетнув.
Кришить детонатор
доломіти.
Репером позначено хребти.

Вічливий китаєць, прочитавши таке, допустився б певне найбільшої нечемности, на яку вічливий китаєць здатний спромогтися.

Розвівши руками, він сказав би своєму співбесідникові: »Ваші слова такі премудрі, що я своїм вбогим розумом не годен зрозуміти їх«.

Перелистовую далі. Увага моя спиняється на статті Сайка про поезію Первомайського. Читаю рядки: »В поезії »Факт перший і другий« Первомайський приводить ілюстрації героїчної боротьби комсомольських бриґад на фронті соціяльного будівництва. Факт перший: засобами соцзмагання й ударництва пролетарі заводу Дзержінського, розкачані комсомольською бриґадою, врятували для країни 4 тисячі тон чавуну. У факті другому поет показує, як комсомольці Депо-Полтава, замість попередніх 96 годин, стали відремонтовувати паротяги за 28, 23, 19, а потім і за 15 годин«.

Недармаж серед віршів трапляються такі, як:

Республика ночі, не спить, на пайок себе посадила,
виростає як дуб — випускає потужне гілля,
і заводи Республіки не тільки пихкають димом,
а виконують і перевиконують плян.

Але нарешті щось відмінне, рядки, що, здається, відгонять деякими новаторськими експериментами (невже скалічений Тичина?):

Самсон сопе.
Сон сам сипе соп,

або (тут куди вже Тичині братися!):

Бомби нам би
Лобом би і амба
А бабам би бублики.

Так виглядає нешабльонова, не тракторна поезія сього пійти.

Питаю себе, чи добір поезій у сьому числі випадковий? Розгортаю друге (VIII/IX 1932). Якась поема Андрія Михайлюка:

Безмежне поле,
довге як екватор,
подзвонюючи рие культиватор...
А коли день
ніч чорна
переверне,
Лиш трактор
тут гурчатиме
в ночі.
Для трактора
невтомність
характерна....

Отаке на протязі двох сторінок з лишком, по два стовпці на кожній. Читаючи ці неримовані (чи навіть римовані) і неритмо-

вані рядки, здаєш собі справу з того, яку величезну роботу пороблено за останні роки над мозками юнацтва, щоб остаточно з них вивітріли уявлення про те, чим є душа і мистецтво; щоб обернути складний психічний апарат на невибагливу ґрамофонну платівку, що викрикує шабльонові сполучення слів, позбавлені будьякого живого змісту, і які мають лише бути супроводом какофонії розперезаного хаосу.

Пригадуєш рецепт дадаїста Трістана Цари, як писати вірші: взяти ґазету, дрібно покраяти, перемішати шматочки в капелюсі, витягувати, й по черзі занотувати слова. Я певен, що вірші, писані за таким рецептом, були б у сто раз талановитіші від щойно цитованих, бо вірю в мудру льоґіку сліпого випадку, проти якої льоґіка вихолощеного інтелекту — ніщо. Але сього способу авторам тракторної поезії ледви чи можна поручати, бо хто знає, чи не вийшла-б тут страшна контрреволюція...

Коли повінь такої, як осіння мжичка, літератури затопила наддніпрянські лани, перед кожним українцем, що почуває на собі тягар відповідальности за долю рідної культури, повстає питання, як і куди кермувати свого човна. Питання, якого вагу годі окреслити словами.

Щирим і гнівним патосом прозвучав в останньому числі »Вістника« заклик Маланюка, що потрапив влучно зформулувати несхибний для кожного доґмат творчости: коли життя нації не має змоги рости в ш и р о ч і н ь, то треба, переґрупувати національну енерґію, скупчити її в царині духа і рости в г о р у. Усвідомивши собі це перед кожним з нас поставлене завдання, кожен мусить усвідомити й велич своєї відповідальности. Ось чому й потрібний деякий аскетизм, невсипуща контроля над собою і невблаганий суд над усім, що стає нам перед очі, претендуючи на право бути мистецтвом під аспектом вічности.

Коли ми відвертаємося від того, що — за висловом Маланюка — є »бездушна й бездиханна мертвечина, шматок неорґанізованої духом, і значить, неопанованої формою, хаотичної матерії« (зразки якої ми подали на початку цеї статті), то заразом мусимо поставити суворі вимоги тим, що беруться зорґанізувати хаос. Мало европеїзувати словник свій, замінивши комбеди, трактори й заводи на инші гучні брязкальця — на терміни аеронавтики, спорту, навіґації, принагідно згадати Леонардо да Вінчі, Рембрандта, Сулеймана та доточити Вальгалу, Арктику, Конґо і Гобі і ввесь той вінеґрет приправити легким винцем еротики. (У Памірських віршах Первомайського маємо теж Дарвази, Оврінґи, Курбаші, Хурджуми, Ванчу, Хінґоу, тамбури гір, анґари і т. ин.; дивись »Ж и т т я і Р е в.«, X 1932). Якщо в цих експериментах є кволі спроби космізувати хаос, то вони не виходять за межі більш чи менш спритної еквілібристики. Але ритмовані рядки, що кінчаються римами, не є ще поезія і не стануть нею, аж поки не скажеться творче Слово, що від його маґічного подиху враз оживає мертва матерія і силою свого

живого чару поривае в нагірні царства. На кожному поеті лежить немов священий обовязок лицаря Ґраля, що його виконати він має перед культурою, яку одідичив і яка довірена його дбайливій охороні. Свідомий цього, не сміє він занапащувати скарбу і, на потіху юрбі, блазнем крутитися у вакханалії словоблудства. (Згадаймо слова Маланюка про літературу »безбожну в найстрашнішому значінню!«).

Про замок св. Ґраля, захований в хащах неприступного лісу, леґенда оповідае, що не кожен здолае його знайти відразу. Мов мара, він ховається у зеленій гущавині, і ті, що нетерпляче шукають, найчастіше не знаходять стежки до нього. Але трапляється, що цілком несподівано виринають перед очима його соняшні вежі і зубчасті мури, вітаючи здаля обранця...

Мені хочеться сказати про кількох поетів, які, якщо може не заходили в священу сутінь замку, то хоч здалека бачили блиск його вікон, пойнятих полумям зорі. Властиво й не про поетів, а деякі поезії, що виникли у хвилини, коли з високої башти долинала осяйна фанфара замкового сурмача. Мені хочеться дещо сказати про вістникову квадриґу, не ставлячи собі заразом непосильного завдання — давати характеристику поетові тільки на підставі кількох його віршів.*).

Хто уважно стежить за поетичною продукцією вістниківців, мабуть ще досі памятае космічну поему Мосендза »Зодіяк« і цитує на память її рядки. Міжпланетний вихор дробить на атоми сонця і сузіря, змішує все докупи і спіралями скручує нові комети. Але серед розпаду й руїни, з усіх знаків Зодіяку незрушеним лишається сузіря Діви, яка ясними очима споглядае на хаос, — символ чистоти невмирущої родючости, що має відновити зруйнований космос. Цьому ґрандіозному видиву протиставлено нікчемне людство з машинізованими думками й поривами, з шабльоново-брехливими фразами на устах, — раби вигод і спокою, що плазують »між пеклом заплитким і пласким небом«. Їм не хвала і не проклін, а грізний присуд:

. . . непотрібній Майстру глині
буть порохом біля шляхів століть!

В прекрасному вірші »Уста неціловані« поет малює долю лицаря-героя. Ще над колискою, схилившись, три феї дарують йому, одна славу:

(і буде вічність многозвучна
греміть тобою у піснях),

Друга — красу і мужність, а третя певною рукою на все життя затискае йому палке серце, щоб не вадило в бою, а в смертну мить вона йому дасть пізнати, чим він мігби та не встиг стати. Але без жалю лишивши життя, як недопитий трунок, він ступить

*) Ся „квадрига“ складається, властиво, не з чотирьох, а з пятьох — бо без сумніву до неї треба зачислити й автора статі — Ю. Клена. — *Редакція.*

на поріг вічности. Не цілуватиме його кохана, ні в пору яблуневого квіту, ані в грозові ночі липневі: аж в останні дні листопаду, коли гори, скинувши золоту принаду, нагі піднесуться до неба, доторкнеться вона устами рани його. Віра й свідомість мети — ось що провадить героєм, і сьому шляхові посвяти й жертви поет протиставляє инший, шлях безвіря: можна, полагоджуючи буденні справи, ціле життя мовчати задля вигоди, »садок завести, хату збудувати«, перечислити все на ціну золота, любов, ненависть, скорботу і радість, торгувати хистом, продавати красу безсмертних слів. Кожний є вільний вибрати між обома шляхами. Поет, який так руба ставить перед нами питання, не може не бути свідомий великої відповідальности, яку кожен з нас несе за своє життя і творчість...

Здається, що вітер якийсь підхопив тебе і мчить, коли після нудної і втомної лектури нездарних поез, раптом ухо вражають такі рядки, як:

Над суходолом — сизий дим юги
Та часом — вихор чорної свободи.
Він продзичить, нещадний і лихий...

— рядки Маланюка, що одяг свою творчість у форму поетичної травестії. Спосіб цікавий, бо дав йому змогу своєрідно архаїзувати мову, підносячи її на височінь гієратичного патосу. Евксін, Елада, Кімерійські береги — це все Україна, або чужі серцю терени Европи, і мандрівка Ксенофонтової фалянґи бездорожними, засипаними шляхами — блукання рідного народу, що крізь мертву просторінь часу простує до упрагненої мети, до рідного лану, якого символом стало море, що його (як оті стомлені грецькі вояки) ми привітаємо »спраглим окликом: „Thalatta!“

Гієратичність стилю зумовлює собою такі образи, як буря Апокаліпси, пломена Синаю, архангел з мечем, Дажбог, Архімед, римлянин, осліплий в бою; вона зумовлює собою таку своєрідно модернізовану архаїзацію виразів, як »в небі глибиніє древня яр«. Картини епічного спокою виникають тільки на мить, щоб більше підкреслити гураґанний ритм сучасної трівожної епохи, яка у поета найкраще виявляє себе у видивах безфоремного хаосу, де фосфоричний привид Европи протинає димом оповитий простір. Поет радо бере на себе хрест посвяти:

Вчини мене бичем Твоїм —
Ударом, вистрілом, набоєм,
Щоб залишивсь хоч чорний дим
Над неповторною добою.

Коли читач цих строф малює собі образ незнаного поета, в його уяві повстає постать, закута в залізний панцир, — воїн, що суворо й невблаганно простує невхильним шляхом, нещадний до себе і до инших.

Відмінним малюється обличчя третього поета, Ольжича...

Здається, що се людина, яка думкою витає в далеких дебрах історичного минулого і тільки інколи повертається до сучасности і часами, як мандрівник з далекого краю, приносить нам рідку, коштовну перлину. Недаремне-ж на нього з грубої книжки в твердих політурках пливе »симфонія пянка одвічного, натхненого закону«, недаремне-ж такі метафори: »крізь сірий мармур часу проступає« і ця еґзотика: »шкур горячі плями«, табор між чагарниками; серце плямисто-вогняне, як шкіра леопарда, що жене кров мов стадо кіз (Пісня пісень?), далека Японія, Німеччина, де XVI століття і »соняшна трівога« барока уживаються поруч з »яснопанцирною« сучасністю, і нарешті — видиво золотого віку, протканих сонцем дібров, рівноваженість горя і радощів у віці срібному, грізне видиво віку мідяного, коли несите сонце, нерухомо зависле над бором, бренить і гуде:

Кров у наших криницях. Реве здичавіла худоба.
Новороджені діти спинаються хижо на ноги.

Але-ж то вік, що породжує невтишну жадобу, геройський чин, війну, а з нею відвагу; вік, про який складається безсмертні леґенди, що червоним відблиском своїм освітлюють крицевий холод останнього віку, віку твердого заліза. Поет вітає зміну невпинну на незмінній землі, бо ця зміна тільки й таїть для нього безсмертну красу та забезпечує вічний рух, вічне відродження, і спостерігання мінливої поверхні річей, приводить його до мудрої проясненности, яка благословить усякий кінець:

Лише тобою, мудрою дано
Цьому життю пінити та іскриться,
Кінцевосте! Незрівняне вино!

Згасає день, попеліє ніч, холоне »повногруде літо«, а поет славить смерть, що є запорукою нового життя:

Так радісно — не знати слова »знов«!
Усе вперед, вперед без повороту!

Прийняття життя в усій його поліфонічній барвистости — це настрій, яким повіває на нас від поезій Ольжича...

Тихої злагоди і бурхливої радости сповнені вірші поетки Олени Теліги, що хоче сполучити жіночу ніжність з суворим заповітом шляхотної посвяти. Коли жінка сповнена великою свідомостю лицарського служення, якому заприсягся чоловік, то невжеж не стане перед нею грізна вимога самозречення:

Вітрами й сонцем Бог мій шлях намітив,
Та там, де треба, я тверда й сувора.

Вона знає, що не до лиця їй »з мечем в руці« ставати добою (»Ми ж ваша пристань — тиха і ясна«), але коли зброя випадає з рук чоловічих, вона, не вагаючись, стане у лави, щоб потім, коли мине потреба, у книзі життя знов розгорнути сторінки ніжности й любови. Поезія Теліги далека від тої звичайної

еротики, яку так часто подибуєш у творах жіночих, її ніжність —

Палити серце в хуртовині сніжній,
Купати душу у холодній зливі.

Через край бє часами течія радости, і вщерть сповнює щастя чаша життя:

(Ох чомуж це серце бється молотом;
А уста мої — розквітла китиця?
І чомуж це полумям і золотом
Кожна річ в моїй кімнаті світиться?),

але іноді проривається захований сум, для якого поетка знаходить слова, що западають глибоко в душу:

... життя мого весняну, світлу повінь
Надпила в перший раз — холодна осінь.

Навіть коли вона чекає дня, що має стати »неповторним святом« і вкоронувати її життя вінцем найвищого досягнення, радість не є чистою без домішки терпкости:

Душа дозріє, сповниться відразу
Подвійним смаком — меду і полину;

вона-ж знає: дійшовши найвищого шпиля, мусиш спускатися додолу, бо далі стежка не йде вгору. Свідома того, що кожний простує своїм, йому лише призначеним питомим шляхом, вона не затримає в себе »подорожнього«, тільки сміх її весняним вітром бігтиме йому наздогін. Але в скарбницю, якій ціни нема, заховану так далеко, що її не змиють потоки инших пристрастей, кладуться дорогоцінні спогади (»Вірність«):

Так часом хтось у невимовній вірі,
Яку не вбити ні рокам, ні втомі,
Пильнує квіти у порожнім домі
І сум кімнат самітним кроком мірить.

У чотирьох рядках дано intérieur сповнений глибоким настроєм; далі — поглиблення і мистецьке завершення в символічній картині: Перед вікном шумлять тополі. Крівавий захід. На столі розгорнена книжка, що чекає на того, хто може не повернеться ніколи. Звичайна тема — кохання, але поетка знайшла для нього нові, не вицвілі барви. Так, буває, вранці, коли глянеш у вікно, тебе раптом вразить біле дерево, що за ніч несподівано розквітло весняним цвітом.

Може дехто скаже, що в поезії Теліги та ніжність, яка не до лиця нашим дням. Аджеж звучать в ній і такі рядки:

Заметемо піском глибокі межі,
Перейдемо скрізь дикі води — бродом,
Щоб взяти певно все, що нам належить.

Але нехай сама поетка відповість на це своїми-ж словами:

Не лев, а діва наш відвічний знак,
Не гнів, а ніжність — наша вічна сила.

Побажаємо-ж нашій квадризі переможного лету на перегонах Фебових і перестережім поетів її від одної тільки небезпеки — надмірної плодючости. Кожному з нас слід-би викарбувати в памяті слова Рільке, найбільшого з ліриків, що радив не хапатися, а протягом довгого життя збирати полин і солодкість, вбирати в себе спогади про дитячі радощі і смутки, про розлуку, ранки над морем, мандрівки під зоряним небом, ночі кохання і ночі, перебуті коло смертного одра. Але не досить тільки мати спогади: »Лише тоді, коли вони перетворились в тіло і кров, рухи і погляди, стали безіменними, невідрізнимими від нашого *»Я«*, — лише тоді може статися, що несподівано в якусь рідку хвилину виникне й спливе над ними перше слово поеми«.

Хто вміє чекати та не боїться йти камянистою стежкою, тому відчиниться брама зачарованого замку, що його таємничі вежі вдалині зависочіли над хмарами.

За **Андре Моруа**

з французького
Софія Куликівна

Редярд Кіплінг

(Мистецтво Кіплінга. Кіплінг — поет імперії).

Дік, герой повісти *»Світло, що гасне«*, безперестанку повтаряє своїй приятельці Мессі, що першим обовязком мистця є вивчити своє ремесло. Творець Діка через ціле своє життя йшов за тією своєю радою, а ремесло Кіплінґа робить чудеса. Він великий мистець слова, що його словник дивує нас своїм ростягом і певністю. В Кіплінґа є ерудиція, що дозволяє великому письменникові описувати без видимого зусилля як найріжнорідніші осередки і почування. Він потрапить говорити з точністю про адміністрацію Індії, про армію, як вона виглядає з точки погляду військового старшини і з точки погляду простого жовніра, про всякі машини, про гру в польо, про вулики і про звірів. Якщо він описує будівничих мостів, то опис не викликає іронічної усмішки в інженерів від будови мостів, ані у французів, коли говорить про Францію. Він говорить все тільки про те, що знає, а знає річи неімовірні і страшенно ріжноманітні.

Кіплінґ знає, що коли море затоплює корабель і він йде на дно, то в тому місці робиться сріблиста ниточка, подібна до міцно натягненої струни на муринській ґітарі банджо і здається, лишається там через цілі віки. Він знає, що коли ґранати кладуть в якійсь армії покоси, подібні до пустих вулиць, то се пригадує нам перспективу, яку бачимо, проїзджаючи скорим по-

їздом через хмільник. Він знає, що коли ранений жовнір паде в зброї на землю, то видає такий лоскіт, як кочерга, що паде в печі на жар. Він знає або вгадує, що в стародавніх ґалерах світло сонця проходило між ручкою і веслом крізь отвір і тріпоталося відповідно до хитань корабля, мов той метелик, що тріпоче крильми.

Уелс обстоює, що ніколи анґлійський вояк не говорив так, як говорять вояки Кіплінґа. Але Роберт Ґрю каже, що від 1897 до 1914 всі затяжні вояки злучилися в один полк, названий полком Кіплінґа, що анґльо-індуси змінилися подібно до взірців Кіплінґа та що від нього навчилися панувати над собою і того змислу імперського братерства, яким натхнули їх писання Кіплінґа.

Що до нас, які не знаємо Індії, ми думаємо, що малюнки Кіплінґа правдиві; ми самі знаємо вояків й адміністраторів, знаємо людину, коли стрічаємо її в якійсь книжці. Отже-ж ми її стрічаємо в Кіплінґа на кожній сторінці. Особливо він вміє оживлювати істоти з подивугідною правдивістю, коли він малює стародавні епохи або майбутні часи. Ніодин письменник краще не зрозумів тої глибокої тожсамости людських істот, їх пристрастей і реаґовання, по всякі часи і в кожному місці. Вже в першій поемі першої його книжки маємо натяки того рода:

Ми дуже мало відріжняємося
Від пів-малпи, що довбала
В давні часи глину і праісторію...
. . . . . .

Хібаж ви не знаєте
Тієї тайни про піраміду Хеопса?
Що при будові її підприємець
Ошукав Хеопса на міліони?
. . . . . .

Так то і мої співанки отсі
Ні про що не говорять,
Що називалосяб нове і несказане.
Бо гріхи наші і норови вроджені
Були перед віками і лишаться по віки віків.

Сю тему він ще раз дуже вдачно обробив в повісти „Puck of Pook's Hill". Там він змалював кельтів, римлянів, саксів, нормандців, як живі істоти, подібні до нас через свої потреби і почуття. Чи зайшла якась зміна, що до тіла людини від Цезаря і чи почування, що є звязані з тілом, змінилися? Можливо, трохи менше звірячости, трохи більше любови ближнього, дещо ширше знання про світ, але правда лишилася та сама. Любов, пиха, мозок, доля вояка, все те лишилося однаке. Кіплінґ малює римлянів часів окупації Британії як анґльо-індуських вояків. Се не анахронізм, се тільки знаменита метафора.

Передовсім вмів Кіплінґ зрозуміти, що технічні конечности певних занять лишаються вічно правдивими. Чи підстаршина має під собою вояків, озброєних списами, чи машиновими крісами, всетаки істнує одне вміння бути підстаршиною і воно не зміняється *(Центуріон Тринайцятки)*. Хай буде, що один моряк перевіз з Африки до Европи ґенерала Ґордона, а другий апостола Павла, всетаки існує одна вмілість плавби по Середземному морю, що не зміняється. Хоч якийсь там проконсуль заряджував римською провінцією, а якийсь ґубернатор рядить британською кольонією, всетаки існує одна штука орґанізовання, що не зміняється. *(Церква, що була в Анґіохії)*. Кіплінґ належить до тих рідких письменників, які вміли зрозуміти, що для опису минулого, не вистарчить прочитати документи з того часу, річи мертві. Минуле живе в нас самих. »Яким правом можна стверджувати, — каже Честертон, — що в Анґлії нема римських памятників? Ми всі є римськими памятниками«.

Могучою силою суґґестії правдивих подробиць переконує нас Кіплінґ, що ми особисто живемо серед минулого або в краю нам невідомім. Його певність, його повага, його імпонуючий голос в оповіданнях, надихує нас довірям. Його спосіб оповідання цілком відмінний від способу великих французьких оповідувачів. І так повинно бути. Письменник, що ставляє до людини такі великі вимоги на точці мовчазности й панування над собою, не може вкладати в уста героїв повільних або солодкоприємних розмов. Кіплінґ не оповідає, а скорше рубає словами, що неначе видираються з уст його оповідачів. Нічого він не поясняє. Персонажі скорше дають натяки про події, аніж про них розповідають. Коротенькі й наглі блискавки показують нам вигляд події, а потім поринаємо знову в тунель. Коли віднаходимо персонажі, вони вже змінили свою поставу і Кіплінґ лишає нам клопіт доповнити собі ті прогалини. Часами він удає, що сам не знає якоїсь частини історії. Якийсь символ заступає розяснення. Молода дівчина не хоче вийти заміж за високого комісара. Вона про се не говорить ані словечком, але в день конкурсової стрілянини з лука, коли той високий комісар жертвує тому, хто влучить, діямантовий золотий нараменник, дівчина умисне хибить, щоби відмовитися від нараменника і від чоловіка заразом. Проста метода, що уникає банальностей, має в собі якусь змінливу таємничість життя і притягає читача, накладаючи на нього частину праці автора. При всякому оповіданні здається нам, що Кіплінґ не каже нам всього і що багато понад те, що каже, заховує для себе. Кожним разом здається, що якийсь новий епізод ось-ось причепиться до головного оповідання. В перших оповіданнях Кіплінґа се виглядало на правдиву манію: »Але се друга історія, — казав він, — і ми розповідатимемо про се иншим разом«.

Про природу поезії Кіплінґа варта булоб написати осібну розвідку. Деякі анґлійці обстоюють, що Кіплінґ великий про-

заїк, а не великий поет. Се тому, що поезія Кіплінґа строго-ритмічна, народна, як нею була поезія Байрона і що в Анґлії мода відвертається до иншого типу. Божеська чистота такого Шелі зробила анґлійців неприступними для відмінних типів поезії, дарма, що й инші типи мають свою красу. Якщо не зважатимемо на сі перехідні осуди, то, думаю, трудно буде не признати, що Кіплінґ є одним з найбільше природних поетів, які жили. Потреба ритму в нього настільки примітивна і сильна, що деколи вірш його немов сам ритм, скандована ономатопоея, спів диких без одніського артикулованого слова. Як в народніх піснях, кінцевий рефрен, що повтаряється, родиться в нього самочинно.

Клясична дефініція, яку подають про Кіплінґа підручники, та, що він »поет британійської Імперії«. Дефініція за тісна, вона зменшує Кіплінґа, творця мітів і поета героїчної концепції життя. Але її можна приняти за добру, бо Кіплінґ найшов в прикметах своєї раси, бодай приблизно, ті вічні прикмети характеру, яких він вимагає від людини.

Нераз Кіплінґ говорить свойому краєві гірку правду, та в нього є очевидна сердечність для певного типу анґлійця. Він часто любується в змальовуванні того типу, яко людини мовчазної, пана над собою й своїми пристрастями, але грізного, якщо міра переберетьcя.

Він дуже любить хвалити анґлійську мовчазність, серед якої дозрівають великі рішення.

Спосіб думання Кельта і його всілякі справи
Є прості: Ти бачиш наскрізь цілу його душу,
І можеш відчитати кінець в початім напрямі
Але анґлійці, о, ті анґлійці, се раса цілком інакша.
Їх психольоґія, немов биків, а поверховність суха і сіра,
Він тобі покине важку річ і хопиться соломки...
Та з соломки тієї і з того стебла, що в роті,
Він зробить собі терло і терлом посіче ворожі кости!
В своїх приватних справах він йде просто до цілі,
Не знає хитрощів і зайво не галасує,
Мовчки курить тютюн і обід їсть звичайно,
Прийдеш по обіді, він зважився вже на щось велике!

Кіплінґ з приємністю вишукував у цілій імперії сліди анґлійських чеснот. Далеко скорше, ще заки радіо дозволило відбутися тому ґіґантському діяльоґові, він перепровадив його, бо віршами своїми змусив Калькуту говорити з Квебеком, з Галіфаксом, з Новою Землею. Але відповідь Анґлії її синам і дочкам була правдиво Кіплінґівська. Анґлія вернула свободу своїм домініям, тілам з її тіла, кісткам з її кости:

Право, яке ви ухвалите, буде Правом,
І я не протиставлю вам моєї волі,
Бо ви є синами і дочками моїми,
І не перестанете звати мене Матірю.

Тепер вже вам вільно промовляти до ваших,
А ваші обовязані вам відповідати
Словами простими і скупими...
Як се Анґлійці залюбки чинять.

Ідітьже і будьте сильні,
Вистерігайтесь нерішучости,
І не міняйте цілі до половини осягненої
За хвальбу пройденої дотепер дороги.

Працюйте тяжко і будьте мудрі,
Мечем і пером орудуйте відважно!
Ви, що не є ні діти, ні Боги,
Тільки люди в цьому людському світі.

Письменник з уродження, вихований »праведними мужами« в пошанованні права і життя, стрічається в дуже молодому віці на землі гіндусів з людьми праці і тубильцями. Тій обставині він завдячує сюжети своїх оповідань, що ними ілюструє західну фільософію чину. Він вмів, порпаючися запопадливо серед нетямучости і балакунства світа, віднайти в людині-машині людину Біблії і Гомера, в підстаршині на граничній стації Ґурха римського центуріона. Що його доктрина потрапила дати британській імперії »містично-літературне« оправдання, се факт, але і перехідна подія. Його мотив буття і перебування важніший. Се, що він описав і оспівав, то головно чесноти буття, які полягають в тому, що хтось приказує, а нарід живе і все перебуває.

As it was in the beginning,
And shall be for evermore..,
(Як було на початку,
Так буде і на віки віків).

Devius

Чи можлива мобілізація в Росії?

Заключення франко-російського пакту взаїмної допомоги ставляє питання: чого варта совітська армія в разі воєнного конфлікту і чи можлива російська мобілізація?

Відповідь на се дають два французькі автори — П. Кусто і П. Брежі в знанім тижневику **Je suis partout.** Кілька тижнів тому, в нападі воєнного шалу, l'Humanité, орґан сталінівських наймитів у Парижі, писав з захопленням про »непереможну червону армію«. Правда, в антимілітаристичнім і пацифістичнім орґані вираз »непереможна армія« трохи дивує, але — й будить ріжні спогади... Сей вираз пригадує цілу журналістичну традицію. Через Танненберґ і Берестя, він пригадує Петерґоф і Кронштадт, »словянську сестру«, »ведмедя проти орла«, »російського ве-

летня« і козаків на передмістях Берліна. Бо французи - традиціоналісти. Їм подобається, щоби історія повторялася, якраз в своїх найбільш катастрофічних епізодах. Сього тиждня — читаємо в статті — чули ми, як один дрібний — а перед війною грубший рентер, говорячи про німецьку небезпеку, твердив: »ніхто, тільки Сталін витягне нас з сеї халепи!«

Се булоб дуже вигідно. Але, на жаль, се цілковито неможливе. Чи думають ті тумани, які подивляють в кіні преторянців Сталіна, — що вміти дефілювати карними рядами, се значить вміти вигравати битви? Чи застановлялися вони колись над матеріяльними передумовами, потрібними для провадження новочасної війни з виглядами на успіх?

Отже, червона армія, переможна червона армія наших милих союзників, не може битися. Не моглаби навіть тоді, колиб хотіла — а се останнє не є ще доведене; не моглаби, навіть колиб лишилася вірною режімові, навіть колиб жадна селянська революція не відвернула її від її завдання; не моглаби з дуже простої причини: червону армію не дасться змобілізувати; її не можна буде ні перевезти, ні прохарчувати. Вистарчить кинути оком на деякі статистичні дані, щоби в сім переконатися.

Величезна російська імперія завше терпіла від недостатку своєї комунікаційної сітки. Се дідична хороба, якій Совіти як самі признаються, не могли зарадити. А тимчасом умовини новочасної війни змінилися і вимагають від збройної сили, забезпеченої чим раз складнішим матеріялом, все більшої й більшої рухливости.

Насамперед СССР бракує сітки добрих шляхів, конче потрібних для транспорту змоторизованого воєнного приладдя. Густість шляхів, що є крім того в дуже кепськім стані, не перевищає один кільометр на 176 клм² територіяльної поверхні, тоді як в Німеччині та густість в сто разів більша. А »райх«, під тим оглядом, далеко уступає Франції, Анґлії та Італії.

Мобілізація і апровізація червоної армії, як і армії царської, залежить від стану залізних доріг. Ситуація під тим оглядом була дуже трівожна вже в 1881, коли ґенерал Баранов дістав доручення поставити Росію на рівну стопу з иншими державами. Але мабуть йому се не вдалося, бо в 1913, не зважаючи на 200% збільшення залізничої сітки, цісарство російське, таке богате в камінний вугіль, було змушене імпортувати ще 15 міліонів тон анґлійського вугля: недостачі залізничої сітки не позволяли перевозити донецький вугіль, що коштувало національне господарство річно 250 міль. золотих франків. В час проголошення війни, Росія мала 1 км.15 залізних шляхів на 100 км², — супроти 9 км.6 у Франції і 11 км.8 в Німеччині. Частинна мобілізація була перепроваджена протягом 14 днів в атмосфері такого замішання і з такими зусиллями й видатками, що національна господарка була цілком спаралізована. І се, не зва-

жаючи на те, що останні роки перед вибухом війни, царський уряд — з допомогою гроша французьких рентерів — поспішно будував цілий ряд стратеґічних залізниць на німецькій границі. Дві з тих залізниць виходили з Петербурґа, дві з Москви і з північної України, дві з України південної і з Одеси. Один двоторовий шлях йшов вздовж пограничя Естонії й Латвії. З півночи на південь бігла одноторова (частинно лише двоторова) лінія, що лучить Петербург з Київом і Одесою через Жмеринку. І се все! Щоби забезпечити величезну границю в 4.000 кільометрів!

Не менше трівожно була ситуація в середині країни, а результати осягнені совітами, просто смішні. Ось, за офіційною совітською статистикою, напевно дуже поблажливою до недовиконань пляну, як виглядає довжина залізничої сітки в уживанні, перед і по війні на теперішній території СССР.:

1900	44,000	кільометрів
1905	54.000	„
1913	63.000	„
1914	66.000	„
1917 (січень)	69.000	„
1930	76.000	„
1934	84.000	„

Сі числа дихають жорстоким глумом. Вони показують, що протягом 17 літ темний царат збільшив свою залізничу сітку аж о 25.000 км. а протягом такого самого часу, під правлінням »визволеного« пролетаряту й »тріумфу індустріялізації«, та сітка збільшилася лише о 15,000 км. При чім, з тих 15.000 км. — три тисячі були закінченням ліній початих перед революцією. Також треба памятати, що більшість тих нових шляхів спрямована до Азії. На Заходіж не зроблено нічого поважного. Тут лишилися ті самі шини, як і за царату, з прогнилими шпалами і з віядуктами, нездібними витримати тягар потягу з муніцією.

В якім-жеж стані є рухомий матеріял доріг? Знову за офіційною совітською статистикою було:

	1914	1916	1934
Льокомотив (загальне число)	21.000	29.000	24.000
(в руху)	18.500	20.500	20.000
Товарових возів (загалом)	475.000	640.000	540.000
(в руху)	425.000	450.000	435.000
Пасажирських возів (загалом)	31.000	28.000	26.000
(в руху)	29.500	25.000	23.000

Отже, не зважаючи на »велитенські досягнення пятилітки« і на ростучі потреби країни, стан російських залізниць є стаціонарний. А здібність випродуковати нові одиниці не підвищується, а паде. В 1914 р. російські фабрики випустили 43.000 возів і 815 льокомотив. Продукція останнього року була 19.000 возів і 600 льокомотив. Поручаємо сих кілька чисел, що легко перевірити, увазі тих, котрі думають, що російська інду-

стрія почалася від Леніна. Тут не треба забувати, що вимоги, які ставить »диктатура пролетаряту« до продуктів своїх фабрик — досить примітивні. В Америці льокомотива, що має 12 літ, виходить з обігу, в Совітах — щойно по 25 літах. Вози, розраховані на 16 тон тягару, возять 18 і тд.

Наслідки сих браків не можуть нас здивувати. Самі комуністи затрівожені ними. 19 березня російський міністр шляхів, Каганович писав, що ситуація є того роду, що залізнича влада вже просто не звертає уваги на катастрофи. »В нас так звикли до них, в нас так дивляться на них, як на нормальну річ, що ними просто вже не журяться. Оплаканий стан наших залізниць нікого вже не трівожить. А тим часом залізничі катастрофи стали правдивою карою. В 1934 було 62.000 вискоків з шин, 4.500 возів знищено (25% продукції), 60.000 возів ушкоджено (15% істн. стану), сотки людей забито і тисячі ранено. Щоби зарадити сьому станові річей, в нас задовольняються пересилкою рапортів слідчим судям і карають кількох дрібних урядовців. Причина тих траґічних випадків: повна відсутність дисціпліни в залізничників і їх каригідна необачність«.

Все се не дуже заохочуюче бренить для наївних клієнтів »Інтуриста« — кінчать французькі автори, і додають зідливо: коли Франція хоче, щоби її новий союзник змінив сей оплаканий стан своїх залізниць; коли Франція хоче, щоби червона армія стала непереможною та щоби її можна було змобілізувати й транспортувати, треба щоби французький ренґер знов витягнув з кишені 16 золотих мільярдів новим російським володарям.

Ледви чи колинебудь доведеться застосувати в житті франко-московський пакт: з нього вирвано найнебезпечніші жала, які хотіли в нім лишити Літвінов і Патьомкін: автоматичність сподіваної мілітарної допомоги і важність пакту для Далекого Сходу. Але колиб навіть й прийшло дійсно до військового співділання Франції й Росії — мала се булаб потіха для першої. Коли Франції доведеться скористати з допомоги совітської армії — вона на ній ще більше заведеться, як в 1914 році. Крім того новий »союз« криє в собі ще більші небезпеки для Франції. Правда, Саймон недавно заявив, що колиб Німеччина напала на Росію, а Франція прийшлаби їй на поміч, і переступила німецьку границю, то Анґлія не прийде — як сього вимагалаби буква Льокарна — з допомогою Німеччині. Се сказав Саймон. Але важніше те, чого він не сказав, а саме: що коли, в разі такої ситуації — нападу Німеччини на Росію, а Франції на Німеччину — бог війни усміхнеться Німеччині, й вона, зачеплена Францією, відібє напад і сама увійде на територію Франції — то в такім випадку Анґлія не поспішить на поміч наївним наступникам Ляваля... Такі булиби зовнішні наслідки »союза« для французьких прихильників Москви. А внутрішні будуть для них ще ліпші. Вже тепер »Т-во приятелів Москви« у Франції скликає збори для пропаґанди большевицької культури. Пропаґанда й активність комуністів і кому-

нізуючих буржуїв над Сеною здвоїться, а з нею — здвоїться і опір і мобілізація всіх здорових сил третьої республики, які домагаються ліквідації компартії в Франції. Акція викличе реакцію. Очайдушне посунення уряду Фляндена допровадить до заогнення відносин між масонерією, жидівством і комунізмом — і всім, що здорове в республиці, до отвертого зудару ворожих сил. На тім зударі комунізм вийде таксамо, як він вийшов в Італії, в Німеччині і в Угорщині. Його долю поділить і соціялізм.

К. Ванько

Завершення „українізації“

»Українізація« України, започаткована російськими якобінцями, — добігає свого льоґічного кінця. Надзвичайно повчаюче простежити, з большевицької преси, до чого та »українізація« фактично допровадила.

Ось жмут виривків з тої преси:

Пролєтарська Правда (5 IV) оповідає про делеґацію »композиторів України« у голови Совнаркома УССР — Любченка. Серед тих композиторів знаходимо лише трьох з українськими іменами: *Козицького, Лягошинського і Ревуцького.* Решта носять такі назвиска: *Арнаутов, Смєкалін, Гозенпуд, Белз* і — цікаве прізвище! — *Альтушулєр.* Над чимжеж працюють отсі »композитори України«? Про одного з них, »композитора« *С. П. Тишкевича* пишуть *Вісті* (12 IV), а має він дуже цікаве минуле: був, насамперед, директором заводу ім. Домбаля, потім директором трамваєвого підприємства, аж нарешті — по такім »композиторськім« стажі — директором Інституту ім. Лисенка... Отже сей директор заводу і трамваяр, працює тепер »в музиці«, а що є не просто композитором, а »композитором *України«,* то й працює над... симфонічною поемою »Декабристи«, сюїтами »Місто Комсомольськ на Амурі«, »У гроба Кірова« і »Солдацька пісня«. Як бачимо — тематика сутоукраїнська! До друку дає не менш український матеріял, а саме — піонірські пісні на слова »Наш путь — завєти Лєніна і Сталіна наказ«. І щойно *в пляні* у сього ґеніяльного »українського« композитора є дати щось на слова Шевченка, але при тім і на слова Пушкіна. Так »українізується« країна Лисенка і Стешенка...

Пролєтарська Правда (12 IV) приносить постанову Совнаркому СССР і ЦК ВКП (б) про виклади історії України по вищих школах. Засновано »авторську бриґаду істориків«. А належать до неї м. и. такі »історики« — *Гуристримб, Кіллєроґ, Фрід, Премислєр* і *Межберґ.* — Як бачимо, знов, сутоукраїнські прізвища! Отсі Премислєри і вчитимуть українських студентів

історії України, як наслідники В. Антоновича і М. Грушевського...

Прол. Правда робить підсумки діяльности »Дитвидава« за півтора років його істновання. Показується, що в нім треба навести порядок, бо й туди вкралася контрреволюція — ріжні Хвильові, Антоненки-Давидовичі, Пилипенки і Поліщуки.

»Питанням інтернаціонального виховання дітей вид-во присвятило виїмкову увагу, що й зрозуміло, коли зважити, що в сих питаннях найбільше нашкодили українські націоналісти. *Для сього,* крім видання книжок українських авторів на теми інтернаціонального виховання, вид-во запросило таких видатних майстрів дитячої *російської літератури,* як Маршак, Чуковський, Пантелеєв, Ілїн. Вийшов вже ряд перекладів книжок *російської дитячої літератури.* Крім того — переклади *Пушкіна, Турґенева, Салтикова, Льва Толстого«.*

Інтернаціоналізм, отже, тяжко годиться з українською культурою. Треба давати дурним хохленятам — переклади з російського, щоби навчити їх думати і відчувати по інтернаціональному. Бо хтож були ліпші інтернаціоналісти від Турґенева і Салтикова? За царату українські діти коли й читали сих авторів — то добровільно, за большевиків — читатимуть примусово.

По »інтернаціоналізації« української музики, історії України і дитячої української літератури, наступає й »інтернаціоналізація« історії української літератури. *Комуніст* (10 II) приносить статтю славнозвісного *С. Щупака* — »Вороже спотворення історії літератури«. Показується, що історія української літератури, що досі могла розвиватися лише під пильним доглядом большевицьких жандармів, виказує всі прикмети контрреволюції. Українсько-большевицькі підручники історії нашої літератури — »проповідують контрреволюційно-націоналістичну теорію »безбуржуазности« української літератури, як і контрреволюційну концепцію »антиреволюційности« селянства і »національної свідомости«. Взагалі і що до окремих письменників. Так, »контрреволюціонери христюки, заклинські (з малої букви — К. В.) всіх сил докладають, щоби вихолостити соціялістичний зміст творчости Франка«. Стараються представити його як оборонця »єдиної нації«, видумують теорію »якогось українського марксизму«, як отсі всі *Десняки й Річицькі. Комуніст* признає, що в »творчости Франка є богато елементів націоналізму«, що »останній етап його життя характеризується особливою еволюцією в бік буржуазного націоналізму«, але, про те, большевизм анектує Франка як і Шевченка для себе і не позволяє інтерпретувати його інакше, як се роблять Межберґи і Фріди.

В смертельний гріх впадає і другий український історик української літератури, *Лакиза,* »прислуговується клясовим ворогам і *Коряк«.* Коряк, отой стовп і підпора всього українського москвофільського льокайства!? Так, так, бо »роспинається за революційність української націоналістичної буржуазії«,

Лакизаж допускається ще инших провин і то дуже тяжких, бо »отверто і нахабно захищає концепцію неможливости творити пролетарську літературу«; боронить погляд, що »селянська психіка« ще не готова до соціялістичного будівництва ні в життю, ні в літературі, старається »піднести на педестал націоналістичних письменників, які вели шкідницьку роботу в лавах совітської літератури«. *А. Якубовський* доводить, що »селянство стояло осторонь революції«, отже й до ідеольоґічно-революційної праці в письменстві його не запрягти... А всі разом, отсі »шкідники« — »всіляко прагнуть стягнути нашу совітську літературу на буржуазні шляхи« і »цілком заперечують совітську літературу як літературу нову«. Кінчить Щупак закликом »ростороощити« отсі концепції »шкідників« (і їх самих), і »дати правдиву, большевицьку історію української літератури«. Для того — »узброїтися непереможною наукою Маркса-Енґельса-Леніна-Сталіна«... Виходить, отже, що вправді, »якогось українського марксизму« не може бути, але ленінсько-сталінівський, себто російський — не тільки може бути, але й взірцем повинен бути малоросам...

Перепадає не тільки історії літератури від жидівсько-московських »українізаторів«, але й самій літературі українській.

У *Вістях* ЦВК УСРР (30 III), М. Бернштайн в статі »Націоналістичні подорожани«, пише: »показати як ленінсько-сталінська національна політика успішно здійснюється в нашій країні, як під ґеніяльним керівництвом большевицької партії та її вождя тов. Сталіна, розцвітають і міцніють колись гноблені чоботом російського царату, нині вільні національні республики великого СРСР, — одне з почесних і великих завдань радянських письменників. Тим часом, саме на сій ділянці радянська література, зокрема на Україні, ще дуже мало зробила і робить... Користуючись з того, відверті й приховані вороги радвлади — націоналісти і троцькісти широко використовують сю тематику, щоб ширити отруйний яд націоналістичної, троцько-зіновевської брехні«... Українці *Мисик, Йогансен, Масенко* — дістають »командировку« до Азії, а користаючи з того — пишуть »пасквілі на радянську дійсність«... »Мисик так показує наше соціялістичне будівництво, працю нашого робітника:

Я в найглибших глибинах землі
Бю руду з усієї сили.
В мене брякнуть од крови жили
Заливає обличчя піт.
О, як руки болять мої!
У найглибших глибинах,
Під обвалом природи, там
Я тяжко вмираю сам.

(»Казакстанська маґістраль«)

А так пише Майк Йогансен:

„Учора вранці, крізь село, мов вихор, мов буревій прокотився енерґійний дядько з мавзером через плече. За двацять хвилин він добалакався про якусь справу в колгоспі, розніс кооперацію, дав інструкції сільраді, побалакав з начальником легкої кінноти, зів шматок хліба, вскочив у тачанку і покотив у Нельгівку“.

І *Вісті* плачуться:

»Так, по наклепницькому змальовує Йогансен партійне керівництво нашими колгоспами!«... А далі пише: »селянин всеж таки проти городянина живе гірше, і він се знає. Він не кидає своєї проклятої роботи тільки тому, що йому нема де дітись« *(»Три подорожі«)*. »За основну мету своєї подорожі (в Дагестан, Казакстан, Узбекстан — К. В.) контрреволюційні, націоналістичні писаки ставили — прикриваючись екзотикою, продовжувати свою хвильовістсько-донцовську брехню про кольоніяльне пригноблення в СРСР«. Особливо виріжняється »оскаженілий ворог трудящих, Мисик«, який »порівнює національну політику нашої партії з »регулярним тупотом копит часів Скобелева«, сього славнозвісного ката східних народів, який вогнем і мечем в жорстокі часи російської монархії нищив народи Середньої Азії... З націоналістичною піною на устах Мисики, Йогансени, Масенки змальовують представників радвлади, як пройдисвітів і хвастунів«...

»...Завданням донцовських подорожан було »довести«, що трудящі східних народів, які входять до Радсоюзу, ніби незадоволені радянською владою. »Доводиться« се дуже просто. Масенко, в уста узбека Айвазова вкладає такі слова: — »Шукатиму правди, без правди робити не можу. Революції ми ще не зробили«.

»Якуж »революцію« треба робити і хто її мусить робити? На се Мисик і Ко недвозначно відповідають, що ініціятором сеї революції буде українська націоналістична буржуазія; що справжним »ратівником« народів Середньої Азії буде полтавський куркуль »з круторогими волами«. Ось чому на кожнім кроці націоналісти Мисик, Йогансен, Масенко підкреслюють пошану й любов татар-узбеків до українських куркулів... Таким чином розгромлену історію так званого »азіятського ренесансу« націоналіста Хвильового, його наслідувачі знов витягли, завуальовуючи східною чадрою сю зброю українського фашизму...«

»Відомо, що вороги, в своїй боротьбі проти радянської країни, завжди намагалися і намагаються залучити до своєї мерзенної справи молодь... В сьому напрямі не мало зусиль поклали й такі націоналістичні організації, як »Вапліте«, »Літературний Ярмарок«, »Пролітфронт«. В якому напрямі вони виховували літературну молодь, свідчить... творчість *Б. Борзенка* (і *Ів. Каляника)*. В збірці своїх поезій »Дорога на схід«, Ів. Каляник, за рецептами своїх друзів — Мисика і пр. — продовжує виводити нудну пісеньку про залізну ходу »московських большевиків«, які:

З гір, на гори, по долинах,
Забирають землю з боєм.

Особливо яскраво і нахабно ся думка виводиться в баляді »Завойовники«:

„Пора!
Гремить у горах,
В проваллях гремить
Голос більшовицький
Московської сурми!
Ідуть завойовники,
Не знаючи межі“.

»Що може бути бруднішого за сю контрреволюційну брехню?« — питається »українець« Бернштайн. Не розуміє, що хохли просто перестаралися. Вони, просто, слідами Гулаків, співають славу москалям, які дусили »пранців« і турків, тільки й всього! Але Бернштайнам тяжче догодити, аніж миколаївським цензорам: вони і в патріотизмі вітрять »ізмену«.

Але большевики не лише руїнники. Мають і позитивну програму в своїй »українізації«.

Як останній акорд, — в *Комуністі* (12 IV) — взірець досконалої »марксівської« і патріотичної літератури, на якім мусять вчитися хахли: автор *Осип Колічов,* хахол-перекладчик — *Анат. Волкович,* заголовок — »Почуття батьківщини«, а в вірші тім м. и. читаємо:

Тверду відсіч дасть ворогам,
Як полізуть на край наш скаженно,
Сили серцю надасть і рукам —
Почуття батьківщини
Священне!

Отже є і батьківщина, тай ще »священна«. Мабуть се Україна? Де там!

Хай воно просякне у мистецтво
Сил надасть
Нашій крови і думкам!
Де творець, що одягне в слова
Почуття і сили і світла,
Із якими вимовляти ми звикли
Вождів дорогі імена
І з ними імя „Москва“ —
Батьківщини імя священне!

Так дурням хохлам і треба: нарешті повинні зрозуміти, що їх батьківщина не Україна, навіть не »Радянський Союз«, а просто — Москва й москалі »вожді«. А імя се, Москва, має бути для хохлів »священне«, перед ним треба падати до землі, як колись перед царськими чоботами...

А попри все те, попри сей зміст, іде друге »ударне« завдання »українізації«: огидне засмічування нашої мови. В совітській пресі можна в кожнім числі визбирати такі квітки »казьонної«, совітсько-»української« мови: »зодчій«, »вокзал«, »збитки« (зам. »страти«), »соратники« (»товариші зброї«), »передня весна« (так »по українськи« перекладають „Przedwioś

nie", себто »Провесну« Ст. Жеромського) і пр. Не дивно, коли за чистоту мови дбають Гозенпуди і Арнаутови...

Російська українізація добігає свого льоґічного кінця — за русифікацією державною, наступає русифікація культурна. Все українське вимітається: з музичної культури, з дитячого виховання, з історії літератури, з самої літератури, з почуття патріотизму, нарешті з мови. Все змосковщують, все нашпіковують чужинці, аґенти Москви російськими перекладами й ідеями. Врешті-решт — Москву проголошують на Україні — »нашою батьківщиною«, а її імя має бути для нас »священним«... Наслідки, якими можуть бути захоплені не тільки червоні москалі. Форма — »інтернаціоналізм«, зміст — русифікація.

І дійсно, в свіжих *»Последніх Новостях«* (3 V) читаємо: »Ніхто не сміє перешкодити нам відстоювати, у відношенні до нашої вітчини, засади народоправства; ніхто й ніщо не зможе перешкодити нам відноситися різко до большевицького самодержавства. Але ми зовсім не поділяємо тої думки, що Росія перебуває в полоні якоїсь зовсім чужої їй та посторонньої сили »інтернаціоналу«, якій удалося »задушити« 160-міліоновий російський нарід« (отой, який недавно відкрив Панейко — К. В.). »Росія нікуди не щезла, Росію ніхто не взяв у полон, хоч в Росії й істнує дуже безправний режім«. Отже, навіть протибольшевицька еміґрація російська не вирікається большевизму, признає большевицьку Росію — Росією, лише такою, яку треба трохи зреформувати...

Чи й тепер отворяться очі нашим сторонникам Сходу? Досі їх концепція була: лише царський, чи большевицький, режім стоїть на дорозі братнього порозуміння обох — української й російської — демократій; впаде режім, а з правдивою Росією ми договоримося! (соціялісти). Або: лише большевицький, »безнаціональний, кочовий, монґольсько-інородний державний прес«, »над рідними братами по крови, духу і культурі — над Великорусами« *(В. Липинський, Хліборобська Україна,* кн. 3, 1921 р. ст. 63) — перешкаджає нам заключити »союз« і »згоду« з російським народом! (монархісти). Більше, ніж колинебудь, обидві ті концепції видаються тепер смішними. Большевицький режім не є ніякий »безнаціональний«, як думають монархісти, ані »інтернаціональний«, як думають соціялісти, а таки російський.

Д. Чортомлик

Стара й молода Анґлія

(25 літ панування Джорджа V).

»Анґлія завдячує свою могутність монархічній засаді і льояльности горожан«... Ся наївна думка досі покутує в мозках земляків, що шукають в формах правління причини долі й недолі народів.

На ділі — ані льояльність анґлійців до корони не є давної дати; ані свою могутність не осягнула Британія завдяки своїм »мудрим суверенам«: дуже часто ті суверени не були такі мудрі.

Перші чотирі Джорджи (1714—1830) не заживали дуже великої поваги серед своїх підданих. Текерей написав на них знаний памфлет — »Чотири Джорджи«. Третій сього імени вкінці життя став божевільним. Четвертий славився цинізмом і скандалами — своїми й королевої, славнозвісної Кароліни Бравншвайґської. Щойно по короткім панованні Віляма IV-го, за часів Вікторії — почав підноситися престіж корони в Анґлії. Але не одразу. В перші роки її довгого панування, незадоволена задовготревалим кабінетом льорда Мельборна, протеґованого королевою, — льондонська вулиця прозвала її »пані Мельборн«...

Правда, Вікторія, її син Едвард VII і теперішній король — зробили богато, щоб піднести повагу трону в Анґлії. Але не тронові, насамперед, завдячує Британія се безприкладне становище, яке займає в світі. Не корона є найважнішою причиною, непохитности імперії, що обіймає 34 міліони км.² з 420 міліонами мешканців. Сама монархічна засада не вратувалаби імперію від роспаду, як не вратувала та засада від роспаду еспанську, отоманську, австрійську, ні російську імперію.

Підставою блеску і слави Великої Британії — є *моральне й фізичне здоровля її правлячої верстви*. Свободолюбної, заздрісної на свої права, жадної панування і — саможертви, повної почуття відповідальности. Ся верства *вміє панувати*. Ніколи не дасть себе розїсти фальшивому гуманітаризмові, а з другого боку — ніколи не виродиться в касту, якої ідеалом є удоґіднене життя; ніколи, ніяким промахом чи нетактом, не осмішить себе і своїх привілеїв в очах широких мас. Не лише у власних, але і в очах тих мас — має та верства право панувати.

Ось чому перша особа серед тої правлячої аристократії — особа короля, оточується такою загальною пошаною в Анґлії. Знаменним в тім відношенні є свіжо видрукований в архиконсервативній ***Morning Post*** лист М. Кляйнса, містоголови Робочої Партії, тої »правдивої«, не макдональдівської. В тім листі провідник соціялізму заявляє свою льояльність до корони, що

»не є монополем ніодної кляси, якою богатою й могутною вона не булаб, ані ворогом ніодної кляси, якою бідною й упослідженою ся кляса не булаб«. Кляйнс мабуть мав на увазі елястичність анґлійської аристократії, яка — втягаючи в свої ряди найздібніші й найздоровіші одиниці нищих верств, — вічно відмолоджуючися — завжди заховує свіжість і активність молодости.

Ще Бокль писав, що анґлійці — далеко не потульний нарід, вони »дуже критичний, незадоволений, ґдирливий нарід, що завжди нарікає на своїх володарів«; а коли є льояльним, то »льояльність анґлійця не є того рода, що позволилаби їм пожертвувати своїми свободами на забаганки своїх монархів«. Анґлійці люблять самі кермувати своїми національними справами, а — »наслідок сього той, що наш поступ був безперервний, *чи наші королі були добрі чи злі«*. Се й доводить історія — якраз отих чотирьох Джорджів, на яких панування припадає період велитенських, і переможних зусиль анґлійського народу в боротьбі з грізними противниками, а передусім з Наполеоном...

Форма правління — зауважує Бокль — се ніщо, не є фетішом. Даремне Еспанія пробувала вратуватися, запровадивши анґлійські установи. Се її не охоронило від упадку. Ті форми — »не могли знайти традицій й звичаїв, завдяки яким моглиб працювати. В Анґлії сам дух нації зроджував ті форми, тому вони були тревалі«. Не форми, дух народу зробив його великим.

А зріс він на великих традиціях. В Анґлії істнують закони з XI віку. Церемонія коронування Джорджа V-го була докладно та сама, що й князя Лянкастерського, що під іменем Генрика IV засів на анґлійський трон, року Божого 1399. Уявіть собі, що на незалежній Україні ділають закони, встановлені Ярославом Мудрим, що в Святій Софії відбуваються церемонії, установлені якимсь Ізяславом чи Мстиславом, — і ви зрозумієте уніфікаційну силу традиції, яка лучить в одне ціле анґлійський нарід. Нарід, для якого далека давнина — жива і барвиста сучасність, — не забуде ніодної науки траґічного минулого, не повторить ніодної з його згубних помилок. Аристократія, яка підтримує сі традиції, — не потребує боятися отруйного подмуху абстрактних доктрин, чужих країні.

Вічна журба про добро своєї країни, готовість що хвилини пожертвувати своїм добробутом і життям для неї, — осі ті чесноти анґлійської правлячої верстви, які тримали і тримають в купі величезну імперію. А крім того — рішучість, з якою та верства в зародку забиває й нищить всякі замахи на моральні підпори нації, які лучать її в одну цілість.

Не тільки в нас, навіть на континенті взагалі, мають фальшиве поняття про анґлійську свободу. Свобода там є, але нема анархії. Зауважив се вже Достоєвський — в одну з своїх світлих хвилин. Глузуючи з жалісних росіян, що на суді все виправдували »нещасних« горлорізів, автор »Мертвого Дому« пи-

сав *(Дневнік пісателя):* »Російський нарід жалісний. Але я думаю, що в Анґлії наприклад нарід також жалісний. І коли нема в нім тої мягкосердости, як в нашім російськім, то бодай є гуманність, є свідомість, живе почуття християнського обовязку до ближнього... може твердше ніж у нас... А всеж таки там суддя присяглий розуміє..., що він не лише чутлива людина з ніжним серцем, але насамперед громадянин... В його руках прапор цілої Анґлії..., він вже перестає бути приватною особою, він мусить представляти думку країни... Томуто дуже часто, тамошний суддя присяглий виносить засуджуючий присуд. Він розуміє, що його обовязок передусім — перед всіми співгромадянами засвідчити своїм присудом, що в старій Анґлії, за яку кожний з них віддасть свою кров, злочин як давніше називається злочином, та що моральні підстави країни все ті самі, все такіж міцні, не змінилися, стоять як і передше стояли«.

Ся риса анґлійської вдачі, завдяки якій невблаганою рукою тримала анґлійська аристократія свій нарід в суворій дисціпліні, не розїдженій фальшивим гуманітаризмом, сю анґлійську вдачу спостерігали й инші обсерватори. Леон Доде недавно хвалив анґлійську справедливість, яка менш галаслива і менш театральна від французької, але не знає ні перебільшених кар, ні скандальних виправдуючих присудів, що стали правдивою карою у Франції, розкладаючи суспільні вузли. Инші французи захоплюються анґлійськими законами про охорону перед діфамацією в пресі, які суворістю своєю унеможливлюють всяку легкодушну кампанію проти чести противника, таку звичайну в демократичних і республіканських країнах... В Анґлії ні на що не здадуться убійникові найкращі адвокатські тиради, ані заклики до »соціяльної справедливости«, чи »людського милолосердя«.

Ні Шварцбарт, що забив Петлюру, ні пані Кайо, що забила редактора *Фіґаро* Кальмета, ні Жермена Бертон, що забила военного ветерана, ні сотки инших — оправдані у Франції, не уйшлиби кари в Анґлії.

Не знає Анґлія й політичної анархії, звичайної у Франції. Демократична Анґлія знає право голови екзекутиви розпускати парлямент, незнане у Франції. Анґлія не дає парляментові права зміняти предложений кабінетом проєкт буджету, лише — право його прийняти чи відкинути. Звичай — що вратував Анґлію від марнотравства партійних клік, якого жертвою впала неодна країна континенту...

Аристократія, що править країною і імперією — вміє уникнути Сціли й Харібди, небезпечних для кожної правлячої верстви; вміє уникнути безглуздого терору й відгородження себе китайським муром від народу; уникнути спокус вигідного життя; вміє уникнути й параліжу влади, — доріг, що обидві ведуть до революції й до упадку пануючої еліти. В Анґлії цінять значіння суспільної і особистої дисціпліни.

Говорячи про »мягкосердість«, »жалісність« росіян, Достоєвський пише: »Тут сама влада страшна. Перелякала нас ся страшна влада над людською долею, над долею рідних братів, і поки ми доростемо до вашого (анґлійського) громадянства, ми милуємо. Болить нас дуже — засудити людину«.

Анґлійській аристократії влада не страшна. Там, де треба — її виконують. Не страшні їй і нездисціпліновані підвладні — тому й не застосовує до них терору в роді большевицького.

Льояльність британця — своєрідна. Підчас спортового змагання — йому не прийде в голову — скидати судю чи провідника дружини. Але коли сей останній покажеться недотепою, вдруге його не візьмуть на ту »посаду«, а вже й мови не може бути про подяки, якими напр. в нас обсипають тих, що нераз варті, щоби їх викинути за двері. Плятон радить пильно готувати будучих правителів нації до їх тяжкого обовязку. Се роблять менше більше всюди. Франція виховує бюрократів і тому нею править бюрократія. Росія виховує льокаїв, людей сліпого послуху — але без компетенції. Тому нею правлять люди безглуздого приказу, тирани. Анґлія виховує — характери, а на своїх спортових площах — карну дружину, яка з заїлістю й цупкістю бульдоґа, атакує до повної перемоги — чи на реґатах на Темзі, чи під Ватерльоо. Свободолюбні, анґлійці знають: коли треба числити голови, а коли — їх розвалювати. Останнє не беруть їм за зле: тому, що роблять се не для привати, й тому — що при тім з чисто спортовою насолодою надставляють і свою власну на удари...

Не корона тримає в купі імперію — тримають її отсі Болдвіни, Кіченери, Мак Дональди, Черчілі, Кляйнси, ну і ті »бенґальські лянсери«, яких можна оглядати на екрані — могутня й сильна кіплінґівська раса панів, вічно відмолоджувана, жадібна влади, жадібна панування, неприступна до спокус вигідного життя, завше »в формі«, готова на смерть і жертву, горда й свідома своєї вищости і свого покликання... Король — се лише живий символ сеї раси, перший серед неї.

Така є та »стара Анґлія«. Такаж і молода. Ось що про неї пише анґлієць *Чарльз Морґан:*

»Я не сказавби, що молоді анґлійці інтеліґентніші, розумніші й більш освічені за инших, казав Екерман. — Таємниця не в тім, мій дорогий друже — відповів Ґете, — не є вона в богатстві, ані в уродженню. Анґлійців відріжняє те, що вони мають сміливість бути такими, якими їх створила природа. Вони не мають нічого фальшивого, штучного, надутого, ніякого лукавства... Але якими вони не булиби, вони є досконало цільними, нехай часами вони є досконалими туманами, але й се чогось варта!« (*Ґете — Розмови з Екерманом*).

Пригадую собі, підчас останньої війни, коли я перебував як полонений в Голяндії, голяндці часто говорили про »шале-

них анґлійців«, а ми, непоправні, уважали сей вираз скорше за похвалу, ніж за докір. Ми тішилися, що нас звуть шаленими, бо знали, що хоч за тим чулося нераз справедливе подражнення, але, що водночас звучав в сім слові певний подив. В очах деяких чужинців, ми пливемо за течією, безвольні, пересякнуті поблажливістю і зрезиґнованістю людей, в яких розчарування лежить в основі їх вдачі. Навіть ті, що відчувають, що під сею поверхнею тліють грізні пристрасти, і ті не можуть збагнути їх сути, ні причини, що може спонукати їх вибух.

Тричі, за останніх 20 років, сей »недотепа у флянелевих штанях«, що грає в крікет, здивував Европу. Підчас війни, підчас загального страйку і підчас кризи 1931 р. Анґлія вратувалася тоді не своїм здоровим розумом, лише *своєю фанатичною енерґією*. Якийжеж звязок, не політичний, а моральний — істнує між тими трома проявами національної волі? Що то за укритий фанатизм, що допомогає їй піднестися над власною байдужністю й засліпленістю?

Тяжко дати на се окреслену відповідь тому, що анґлійці ніколи не були теоретиками в соціольоґії чи в політиці. В звичайні часи вони не мають активної національної свідомости, спрямованої до точно означеної мети. Але за те як окремі анґлійці, так і ціла нація ненавидять фанатично дві речі: вони вибачать десять, сто разів нездарство, оскільки мають хоч трохи співчуття до бідних недотеп. Але коли та нездарність приходить в парі з пихою й бундючністю, того вони не можуть стравити. Звідси той вибух гніву, що віддав владу в руки національного уряду. Та ще сильніше ненавидять вони другу річ — педантичну тиранію, і то з наголосом на прикметнику, не на іменнику.

Анґлійці, в точнім розумінні слова, не є свобідним народом, ані народом демократичним. Вони зовсім не відмовляються, щоб їх провадили, чи то учитель в школі, чи пан на селі, чи міністр на Даунінґ Стріті. Кожний має своє завдання і хай його робить. Анґлійці згідні на те, щоби хтось їм наказував, щоби хтось їм проповідував, бо вміють не слухати, але вони не бажають, щоб та сама особа командувала ними й рівночасно їм проповідувала. Помилкою Німеччини, як рівнож провідників загального страйку, було те, що вони того не розуміли.

Нам, пише Морґан, вистарчала виборча картка. Коли-ж нам запропонують, для спасення наших душ, погодитися на закони-декрети, на судівництво в наморднику, на парлямент, якого не можна розпустити, коли нам накажуть цілувати різки непомильности, тоді доведеться повторити те, що ми зробили в 1688 році (революцію — Д. Ч.) і ми се зробимо. Анґлійці згодні набити власних дітей. Але вони не терплять шкільного учителя з лінійкою в руці... Для них він є смішним потвором. Коли вони не виженуть сього вчителя своїм глузованням, вони поторощать його лінійку... Анґлійці, що самі ненавидять скрайности, не хутко

добачать її наявність в инших. Надіючися весь час на згоду, вони глибоко ховають свій фанатизм, *але він істнує*. »Се — небезпечні молоді люди, казав Ґете, але навіть бути небезпечними — їх велика заслуга«.

Л. М.

Дідичні господарства в Німеччині

(за *А. Павлєм)*

Теперішний політичний режім німецької держави витворив новий напрямок німецької аґрарної політики. Найвиразніше накреслив її напрямні міністр відживлення й »державний селянський вождь«, *Вальтер Дарре* на першім селянськім зїзді в Ваймарі в січні 1934 р. Він прирівняв революцію партії народних соціялістів до трьох инших европейських революцій: до революції Ґустава Вази в Швеції, Кромвеля в Анґлії й Мусоліні в Італії. Усі три мали, мовляв, свою опору в селянстві. Гітлер проголосив, що »загине політично той німецький політик, який забуде, що центр тягару його політичної позиції находиться в німецькім селянстві«. Коли партія прийшла до керми, Гітлер віддав Дарре міністерство хліборобства й виживлення. За три тижні, в вересні р. 1933, видано три нові хліборобські закони, що творять хребет нового аґрарного режіму Німеччини: 1) про розбудову державного виживлюючого стану, 2) про забезпечення збіжевих цін і 3) про державні дідичні господарства. Тут зверну увагу на закон про дідичні селянські господарства.

Найперше видала Прусія 15 V 1933 свій власний „Gesetz über bäuerliches Erbhofrecht". Закон про дідичні господарства для цілої держави (Reichserbhofgesetz) проголошено 29 IX 1933. У вступі підкреслюється, що закон має хоронити селянські маєтки перед задовженням і роздробленням (через спадщину), щоб могли *тревало залишатися в посіданні одного* роду.

Дідичним селянським господарством може стати господарство, яке забезпечує виживлення цілої родини й не перевищує скрайної межі 125 га. Міністр хліборобства може дозволити істнування дідичного господарства й понад сю межу, коли се необхідно з оглядів господарських або коли іде про зкомасований й самостарчальний маєток, що перебував понад 150 років в посіданні селянського роду. Крім того становить закон, що й через поділ великого маєтку можна утворити дідичні господарства, коли кожне з них відповідатиме умовам закона й коли всі борги власника не перевищають 30 відсотків вартости маєтку, встановленої для податкових цілей.

Не менш елястична й нища границя розмірів дідичного господарства. Вимозі самосгарчальности (Ackernahrung) відповідав, згідно з німецькими фахівцями, розмір біля $7^1/_2$ га. Але закон, мабуть з огляду на дрібніші господарства західної Німеччини і на тамтешне інтензивніше сільсько-господарське виробництво, каже, що дідичним господарством може бути й сільське господарство виноградарське, овочеве, городницьке, коли його прибутки забезпечують істнування родини.

Дідичне господарство реєструється в відповіднім суді в спеціяльнім списку й посідач його має законом хоронену назву селянина (Bauer). Власник кожного иншого земельного господарства зветься хліборобом (Landwirt). Сі зміни переводитимуться в катастральних книжках поступово. Селянином може бути лише німецький громадянин, німецької або племінно спорідненої крови. Сій умові не відповідає той, хто між своїми предками, з боку батьків, має особу жидівського або кольорового походження. Дальшою умовою є, щоб селянин був чесний, порядний (ehrbar) і здібний господарити на маєтку. Обєктивних норм для сеї чесности закон не визначає. Якщо селянин стратить свою господарську й моральну справність, або не може сплатити своїх довгів, хоч при нормальному господарюванні се булоб можливо, то на внесок краєвого селянського вожда (Landesbauernführer) не лише його власницьке право, але й користання маєтком, може бути перенесено, стало або тимчасово, на особу призначену спадкоємцем на випадок смерти власника. Якщо тих осіб нема, або вони не здібні для такої мети, то дідичний суд (Anerbegericht) може, на внесок державного селянського вожда (Reichsbauernführer, він жеж міністр хліборобства), перенести власництво дідичного господарства на иншу здібну особу.

Дальшою умовою утворення дідичного господарства є, щоб маєток був виключною власністю одної особи. Співвласництво, навіть між подружжям, не дозволене. Власником мусить бути особа фізична. Правні особи (комуни, фонди, школи, товариства, то-що) виключені з власництва дідичного господарства. Ся умова тяжко кривдила права жінки, яка принесла до маєтку віно й є проти звичаїв у більшій частині німецького хліборобства. Тому приписи сеї гострої засади пізніше були злагоджені.

Дідичне господарство є *принціпово непродажне*. Дідичний суд може допустити до продажи лише з важних причин. Маєток може купити лише управнена особа й умова не сміє обтяжувати її понад сили. Маєток і витвори господарки є забезпечені проти екзекуції й проти примусової куратели за приватно-правні грошеві претенсії. Екзекуція дозволена лише за залеглі громадські податки, але вона не сміє загрожувати двірському інвентареві і виживленню цілої родини до найближчого врожаю. Екзекуція може наступити, коли місяць перед тим віритель предложив краєвому селянському вождеві титул екзекуції. В сьому терміні може вождь, з уповноважнення державного інституту виживлення

(Reichsnährstand), дати вірителеві писемну запоруку, що централя перейме борг на себе.

По смерти селянина дідичне господарство творить самостійну частину його спадщини й переходить неподільно на нащадка. Закон докладно встановлює порядок, у якім нащадки покликуватимуться до дідичення: сини спадкодавця, його брати, доньки, сестри й т. д. Як що селянин залишить більше дідичних господарств, то управнені дідичі можуть вибрати собі лише по одному дідичному господарству. Тестаментом або дідичним договором може спадкоємець довільно визначити свого спадкоємця, коли дідичне право не було звичаєм й коли досі в тім краю спадкодавець свобідно визначав свого спадкоємця. В инших місцях є се можливе лише зі згодою спадкового суду і з важних причин. Суд може дати згоду й на те, щоб спадкодавець дав перевагу особі навіть з четвертого ряду спадкоємців. Спадкодавець може визначити, щоб нащадки прилучили до свого імені також і назву дідичного господарства. Се характеристичне для тої індівідуалістичної й соціяльно-гієрархічної тенденції німецької політики, яка дивиться на дідичне господарство, як на певного роду селянський fideicomis з яким є сполучений вищий степень суспільної ваги. Спадкодавець може також визначити, щоб батько або мати спадкоємця аж до його повноліття (але не понад 25-ий рік) дістали заряд господарством. Решта дідичів мають право аж до свого повноліття жити на маєтку. Мають бути виховані до фаху, який »відповідає стану маєтку« й забезпечені при своїм усамостійненні. Як що вони, без своєї вини попадуть у нужду, то завжди можуть знайти притулок в маєтку за обовязок відповідної праці. Овдовілий член подружжа, оскільки є співдідичем і зречеться всіх прав на спадщину, може жадати від спадкоємця досмертного забезпечення на господарстві, як що для сього не вистарчає його власного маєтку. Решта маєтка селянина, крім дідичного господарства, ділиться по приписах загального спадкового права.

Для переведення завдань сього закона утворюються дідичні суди:

а) спадковий суд (Anerbegericht) утворений при кожнім суді для його околиці. Ся околиця може бути визначена й инакше. Членами суду є два власники дідичних господарств. б) дідичний суд (Erbhofgericht) утворюється при одному з головних краєвих судів. Також більше країв можуть орґанізувати один спільний дідичний суд, або й в одній країні може бути орґанізовано більше таких судів. Справи рішає колеґія, що складається з голови, двох суддів і двох власників дідичних господарств. в) державний дідичний суд (Reichserbhofgericht), якого орґанізація, місце осідку й пр. будуть визначені роспорядженням міністрів судівництва й хліборобства. Спеціяльні приписи торкаються реєстру всіх дідичних господарств. Спадкоємець, перебираючи

дідичне господарство, звільнений від спадкового податку і від податку з земельної ренти.

Як всі й сподівалися, закон викликав у західній і південній Німеччині богато протестів засадничого характеру. Авторитарна держава була примушена до ряду уступок і доповнень. Головний вилом зроблено у питанні співвласництва дідичного господарства. Дозволено, щоб дідичними господарствами стали й маєтки, що в день, коли закон стане правосильним (I X 1933), були в співвласництві подружжа. Обоє з подружжа можуть дідичним договором або спільним тестаментом, взаїмно визначити спадкоємця дідичного господарства або призначити, кому перейде маєток по смерти одного або й обох з подружжа, але лише тому, хто згідно з законом може бути до того управнений.

Дальші уступки торкаються допустимої задовжености дідичного господарства за згодою спадкового суду. Дозволена аренда цілого або частини дідичного господарства, обтяження його ріжними записами, зокремаж такими податками, на які дав згоду відповідний кольонізаційний уряд. Постановлено се, щоб решта синів власника могла собі забезпечити господарством, як що спадкоємець не зможе забезпечити їх грошевою квотою або знайти гіпотечну позичку на дідичне господарство.

Стремління до найбільшого поширення установ дідичного господарства видно хочби з приписів другої новелі: що й маєтки в дідичній аренді (Erbpachtgüter та Lehnbauerngüter) треба вважати дідичними господарствами, як що вони відповідають умовам закона. Краєві закони, видані за згодою міністрів хліборобства і судівництва, мають також установити, що право сих дідичних арендарів до вжитку буде, без відшкодовання головного власника, перемінено у свобідне власництво дідичних арендарів, але при захованні усіх зобовязань на користь головних власників. Осібні новелі злагодили також суворість попередних приписів про скасовання спеціяльних краєвих спадкових законів, упорядкували розправи перед дідичними судами, принесли звільнення від ріжних податків, то-що.

Не дивлячись на се, повстала в Німеччині проти закону дальша опозиція, бо він дає урядам занадто велику силу над родиною й маєтком селянина. Гюнтер фон дер Гольта перестерігає, щоб не брали під охорону, як дідичних господарств, тих великих маєтків, що утворювалися в східній Прусії через злиття кількох маєтків і що є абсолютно шкідливі для зростаючого населення. Найбільшеж закидів відноситься до головного питання: як знайти засоби для віддовження дідичних господарств, та як знайти засоби екзистенції для решти нащадків. Висловлюється побоювання, чи дідичне господарство не приведе до обтяження населення в родинах власників, з огляду на трудноші відшкодовання решти спадкоємців. Сі побоювання й закиди не були такі нестійні, коли зважимо, що після переведеного обрахунку від 560 до 860 тисяч сільських господарств з цілковитою площею 17-21.8 міліонів гек-

тарів, може в цілій Німеччині набути характеру дідичних господарств. Сей грубий обрахунок репрезентує 11-17% усіх сільських господарств, 41-52 відсотків всієї їхньої площі й 46-59 відсотків чисто хліборобської землі в цілій Німеччині. Тому то популяційні, господарські й позичкові наслідки дідичного сільсько-господарського закона будуть виявлятися дуже рідко й будуть надзвичайно цікаві для розвою аґрарної політики в цілій Европі.

Задовження цілої тої маси, яка набуде характеру дідичних господарств, д-р Ґергард Кокоткевич в грудні р. 1933 у часописі „Deutsche Zeitung" оцінює на 8 міліонів марок, лише, що до боргів приватно-правних. До сього ще прилучаються борги державні як у кольонізаційного підприємця (рентові борги), борги меліораційні, то-що. Згідно з законом між довжником і вірителем має станути держава (Інститут виживлення) по зразку рентових банків. Тому селянин платиби лише ренту на анулювання боргу, переведеного в довготермінову, низьковідсоткову позичку. Але як знайти засоби для заспокоєння вірителів? Д-р Герман, заступник голови державної комісії сільсько-господарських позичок, заявив недавно на аґрарнім зїзді в Айльзені, що державний союз виживлювачів (Reichsnährstand) контролюватиме усі позички хліборобів і забезпечить сплачування відсотків і капіталу, але в майбутнім не буде німецький хлібороб діставати довготермінових позичок, хіба що для ужиткових інвестицій, меліорації, то-що. Д-р Герман уважає, що майбутня доба буде вимагати від німецького хлібороба надзвичайних жертв і селянин »як вояк у боротьбі за виживлення народа, мусить виконати свою повинність навіть колиб фінансові висліди його праці не відповідали його сподіванкам«.

Мирослав Гоца

Інтеліґенція професійна і духова

(Докінчення).

Шляхетна раса, коли бракує їй природного вожда, зуміє в таких моментах створити собі бодай манекіна (президента чи мальованого т. зв. вибраного диктатора), якого вміє слухати до останку і підчинятися безоглядно йому (зі шкодою часом для себе). Парії, коли не мають природнього вожда, що створивби кліку — розбіжуться як барани, яким бракло провідника. Отже річ у здібности консолідаційній; казка про »перетомленість« є таким абсурдом, як абсурдом є здібність творити »конструктивну працю« тим, що виплітають байки про пасивність і перетомленність. Пасивність, нечинність і апатія, се наслідки розвалу орґанізованої інтеліґенції і брак сконсолідованої інтеліґенції духа. Якщо появиться хтось, що зуміє

зібрати карний гурт інтеліґенції духа (розуміється, коли такий тип є, бо тип професіонала ніколи не буде карним, хіба під батогом), пасивність пропадає, а наступає »пробудження« людської енерґії, якої иншим способом не розбудять ніякі застрики політичної кокаїни; прим. пустомельщина нашої демократ.-соц. »літератури«.

Отже здібність до консолідації нової інтеліґенції, се показчик, чи се інтеліґенція духа чи професії — життя чи загину. І на нещастя припала нашій професійній інтеліґенції доля датися тягнути за вуха революційним подіям, бути обєктом революції, не субєктом, бути не проводом, але хвостом розбурханих мас української революційної стихії. І аж коли факти вже так відбігли, що тягнучи її за вуха мало їх не повривали, »інтеліґенція«-»провід« проголосила IV Універсал — відважилася проголосити! і коли українська армія вже була напів зжерта тифом, Директорія задумує, на кілька день перед катастрофою, реформу тяжкого бюрократичного апарату. Парій не дає ніколи ініціятиви, аж коли його факти присилують поставити крок вперед. Перед тим мусить для розгону цофнутися десять кроків взад. Інтеліґент-професіонал, з всіми своїми наймаркантнішими прикметами, стояв на верхах життя, не дивуймосяж, що про »згоду« на верхах, не то що вже консолідації всіх рухливих, годі говорити.

Досі суспільне життя знало три способи-форми, в яких проявлялася сконсолідованість раси: аристократію, демократію і охльократію. Скажім просто: еліта-стан, еліта-інтеліґенція (профес. типу), еліта-кліка. Одначе вже раз в історії України життя видвигнуло новий тип, инший від отих трьох форм орґанізаційних, що не мав ні станових ні професійних рис: се козацький орден »Військо Запорозьке«, що в своїх початкових орґанізаційних формах мав завязки питомостей ордену в нинішнім значінні, що видвигнуло його життя подемократичної доби. Козацький орден, як своєрідний тип орґанізації проводу, що його викристалізувала українська нація по довгім процесі, а Хмельницький наложив йому »шори« — зумів стати центром. Доказом позитивности сеї еліти, се її орґанізаційна і консолідаційна творчість, що історію України звернула в несподіваний бік і творила її довгий час, аж до своєї деґенерації. Тоді перемогли деструктивні риси над конструктивними, »демократично«-неґативний анархізм над дисципліною і сконсолідованістю. Здібність орденотворча козацької еліти змінила недопізнання обличча східної і середної Европи. Найважнішими питомостями ордену, се його сукупність, однорідність, внутрішна дисципліна, творчість і одна »віра«-ідеольоґія, душа ордену[9]).

Треба ще тільки підчеркнути одну велику прикмету еліти нової доби, що відріжняє її від орденів релігійних: се гнучкість

---

[9]) Вістник 1933 т. І »Партія чи Орден« Д. Донцов.

і елястичність ордену, що має для нових членів раси, »що плодить«, широко отверту браму до влету; і широко отверту до вилету для тих, що не знаються на тих найшляхетніших завданнях людини, для деструктивних демаґоґів, що в хвилинах, коли не бачать вже ризика — можливости провалу ордену, злітаються до нього гурмами. Се важне при кваліфікації типу ордену. Позитивність демократизму, що усуваючи станові перегороди, зі задубілого суспільного орґанізму створив »рухому драбину«; рухомість в т. зв. ліберально-демократичній ері являлася розсипністю купи піску, в новій ері, що родиться, — виявляється елястичністю суспільства та його проводу, якому не грозить доля станової еліти, що задубіла ізза браку насилювання свіжими шляхетними елементами. Сю прикмету мала й козацька еліта в своїй динамічній добі, в добі руху; і се дає повне право зачислити її до ордену, до типу орґанізації, що його теоретично і практично видвигнуло доперва XX ст. Та скоро козаччина схиляється в инший бік, в бік становости-клясократизму. Вже Хмельницький своїми універсалами признав владу поміщиків (панів) і те, що »подданые (мали) до подданства належати«[10]). Се підірвало перший раз елястичність і гармонію еліти нації. Закріпощення селян відірвало козацький орден від свого вічного джерела, але ще довго він істнував з своїми питомостями, як козацький »стан«. »Військо Запорозьке« переходило безупину процес хилення в бік абсолютного клясократизму. Фінал прийшов тоді, коли в остаточности старшина козацька зіпхнула на рівень селянства рядове й низове козацтво, згромадивши в своїх руках всю політичну (владу) і матеріяльну силу (землю, відступаючи першу чимраз більше московському цареві, як заміну за другу в формі »царської протекції«, імператорських »пожалувань«. По фактичнім стані приходить санкція правнича. Завязок українського ордену в XVII ст. переволюціонував у бік клясократичного стану; з правничою санкцією кінчиться вже і формальна елястичність орґанізму української еліти козацької та наступає стаґнація, атрофія життєвих сил, замкненість расовостанова, брак відчування однородности з иншими станами, брак відчуття місії проводу національного, а з тим брак відчуття московської загрози. Потім наступило оте »спочиття на лаврах« — некаламучений спокій, безбажаність, взаїмне переростання еґоїзмів, затрата солідарности і виродження, духове зплебеїння, расова деґенерація — дефетизм і асиміляція.

Вимріяна і виідеалізувана Липинським картина, тільки відтворила і виідеалізувала образ козацької Гетьманщини поорденової доби, бо хоч Липинський говорить про »однородність орґанізаційну« всіх станів у клясократії, не може собі дати ради з елястичністю 'початкового типу орґанізації »війська запо-

---

[10]) М. Е. Слабченко »Орґаніз. госп. України«, т. І. 174 ст.

розького« Хмельниччини, з позитивністю »демократизму«: ся сторона, ся орґанічність в нього якась мрячна і неясна. І зовсім неоправдано сподівався, що життя не видвигне вже ніколи иншої орґанізаційної форми над охльократію і аристократію. Помилкою було твердити, що »які форми не творилиб і не придумалиб люди для свого громадського життя, всі вони зводилися і зводяться до тих трьох тільки основних типів«. Козацький завязок ордену і нинішні ордени, що повстали на Заході доводять хибність тих сподівань. Правда в ордені можна дошукатися полуки позитивних рис трьох »основних« форм, — позитивність охльократії: сціпленість і карність, — позитивність аристократії: духова позитивна черта раси, — позитивність демократії: еластичність і гнучкість суспільного орґанізму — освободження від юридичних, в цій ділянці задержуючих, перепон кристалізації раси (що виключене в аристократії становій). Одначе се тип зовсім инший і новий. Історична та ідеольоґічна неактуальність козацького ордену спричинила його еволюцію в бік становости, загальних тоді форм в Европі. Хоч на Україні козацька еліта могла будувати кращу долю нації, колиб козацький орден був свідомим, а не випадковим.

Отже орден, як форма орґанізації еліти, яку вона, коли є дійсно духовою інтеліґенцією має інстинкт творити, се гасло останніх часів, се ані реґресія ані реакція життя, се зовсім новий тип проводу, бо суспільно-орґанізаційний поступ іде тільки шляхом будови нових вартостей на позитивних первнях минулих форм.

Наша теперішна дійсність ще в середині поміж минулим і будучим; ми в сфері впливів нашої третьої еліти. Обі наші історичні станові еліти: перша, князівської доби, друга, маючи в собі прикмети ордену, коли зійшла на шлях клясократизму без ясної душі-ідеольоґії (хочби доктринерської) — з малими виїмками московиться, бо без тої »душі« істнувати не може національний орден, позбавлений трівкої внутрішної дисципліни. Та проте нація переходить, по короткій передишці, новий процес викристалізовування творчої раси. Родить в страшних судорогах, давлена московським і обмосковілим галапасом, родить нову еліту — інтеліґенцію. І се ратує її від долі Провансу, від долі стати частиною »одної неділімої«. Життєздатність і потенція української нації се наслідок її расової ріжноманітности. Годі уявити собі ідеальніший, але й траґічніший расовий склад, як української стихії — переважаючого елементу новітньої степової Геляди, з розпущеним елементом монгольсько-тюркменським (татари, кемлики, турки), динарським, пелязґічним (греки) і німецько-північним[11]). Се причина внутрішних дісонансів, але й робить з нації вюнкого кота, що куди його не кинути впаде на ноги. Ся прикмета створила й третю нашу еліту — інтеліґенцію.

---

[11]) М. Е. Слабченко ор. сіт. 7.

Але вона маючи найдогідніші умовини, не зуміла здісциплінуватися — зорденуватися, бо її народини звязані з нашим фатумом: демократизмом парійським — »великою свободолюбністю« (його не видко в відношенні до инших націй, але гураґанно атакує він національний орґанізм децентралістично і анархічно-»свободолюбно« в хвилинах, коли нація має рішати про себе). Демократична доба, під якої ласкавими проміннями живемо й тепер побувала всюди й кочує ще в нас та може ніде не накоїла такого лиха, як в нас, формуючи світогляд нашої »еліти«, примітивізуючи мозки, світовідчування і опираючи розуміння суспільного життя та його діяння на фалшивих заложеннях (ідилічних мріях). Час відкинути »наукову« баляду, що »народини нації тісно звязані з народинами політичної новочасної демократії«, і що »суспільно-політичний рух, що відбувався під кличем боротьби за народню суверенність (себто демократичний М. Г.) викликав явище зване нацією«[12]).

Не тут місце на дискусію з тим твердженням В. Старосольського, що вже сам вбачає якесь мрячне істнування і діяння нації перед демократичною добою. Покликуючися на нього, К. Пушкар тішиться, що без демократії, мовляв, не булоб української нації (ну, і певно без Пушкаря (полковника) не булоб Хмельницького ні Мазепи). Певно, Хмельниччина мала соціяльне підложа, але кристалізаційний рух почав змагатися щойно по цілковитім національнім відпаді решток української станової еліти (Острозські, Вишневецькі). Аж тоді приспішується темпо кристалізації руху, якого основою був національний момент. Від нього не очистять козаччини ніякі соціялістичні, ні большевицькі, ні демократичні операції чи стерилізації. Годі отже думати, що народини української нації звязані з 1848 чи 1861 р. Що ж тоді і деж подіємо те, що було і то світлішого перед ними? Нова доба приспішила процес продукції інтеліґенції, се одинокий плюс, що можна їй признати. Бо ту інтеліґенцію демократичний світогляд одразу примітивізував і плебеював. Демократична ера се година професійної інтеліґенції. Великі спустошення робить ся ера еґоцентричного, безхарактерного парія, »приятеля народу«, »вибираного народом« і »за народ« вельми страждаючого. Спричинила вона, оперта на натуралістичній моралі, величезні спустошення, зі стаґнацією і назадницькими тенденціями, кожним кроком деморалізуючи тих, що мають претенсії виховувати. Має вона свої спеціяльні прикмети моралі раба, як очеркнув Ніцше; прикмети ума: примітивізм, — амбіцій: функції споживача, — характеру: карамазівщина, — особисті: »індивідуалізм«, безвідповідальність, некарність, »свободолюбність« і безздісциплінованість громадська і духова і т. п.

---

[12]) Др. Володимир Старосольський, Теорія Нації, Відень 1922 стор. 70.

Стан інтеліґенції з переростаючим типом плебея зовсім атавістичний і нездібний до якоїнебудь сконсолідованости внутрі себе, — до орденотворчости. Звичайно, коли виказати йому його нездібність і безвідповідальність, коли піднесеться клич консолідації, то »еліта«, чуючи замах на свій анархізм, знимає рев проти — »анархістів«... проти того, що їй накидають потребу відповідальности і духової карности. Відповідальність хочби з інстинкту солідарности (що в парія в стані атрофії) се незнана їй країна, »сатаною поширюваний« чинник.

А вже найгірше з почуттям відповідальности перед громадою, якої є членом; все тікатиме від ньої, оправдуючи своє становище чисто матеріялістичними арґументами, або.... нібито релігійними! Совість громадська безпощадна і не знає моменту прощення. Оту совість сей тип людини придушить в собі по плебейськи понятою християнською індивідуальною совістю. В такий спосіб доконується втеча від Франка до зле понятого і по свойому толкованого, Томи Кемпійського. Для ілюстрації наведу незначний, але дуже наглядний факт. Писав Ніцше, коли »опініcтам« закинув плиткість і порожнечу: »Людина пуста тішиться з кожного доброго осуду, що чує про себе.... У крові людини пустої відзивається »невільник«, решта перебіглости невільника...., і в тім є також щось з невільника, що людина пуста зараз падає перед опінією на лице, так, якби її сама не викликала«. І так, гримнувши перед опінією лицем до землі (»підчеркую, що я рішуче не сподівався таких признань з ріжних сторін. Я дуже дякую за незаслужені признання«)[13]), звірюється »католицький редактор«: »не думав я займатися редаґуванням ґазет. Як воно зложилось, що я таки попав на той шлях... Колись дивився я на всяку публичну працю, так як учив І. Франко, що казав: »Кожний думай, що на тобі міліонів стан стоїть, що за долю міліонів мусиш дати ти одвіт«. Від часу, коли одержав твір Томи Кемпійського... все находжу нові розуміння річи в тій книжечці, дивлюся на такі річи якраз навпаки, як дивися Франко, і до якогось часу, і я з ним. Тома Кемпійський: »Нехай нічого, що ти робиш не видається тобі великим ані дорогоцінним, ані захоплюючим, ані гідним розголосу (а так, так! М. Г.) ані величавим, ані вартим хвали та бажання«. Се не значить, що я не привязую ваги до своєї праці. Між становищем Франка і Т. Кемпійського є очевидне противенство. Та хто вдумається в оба ті становища, той мабуть мусить прийти до переконання, що хто в житті стане на становищі Франка, той кромі вироблення в собі неймовірної зарозумілости ледви чи зробить щось справді трівке і добре. Отже я не думаю, що на мені міліонів стан стоїть, як думав

---

[13]) Др. О. Назарук »Нова Зоря« ч. 61. 1935 »Замітки катол. редактора«.

колись і не думаю, що за долю міліонів мушу дати одвіт. Навпаки, свою роботу виконую по можности старанно — от і все«[14]). Думаю, що коментарі зайві. Чи може бути більш плитке і пусте розуміння Франка і Томи Кемпійського? Чи можна взагалі зіставити ті дві цитати, що одна відноситься до людини як члена громади, громадянина, друга — до індивідуального його »самопонимання«-гордости. Нема конфлікту між одним а другим, бо освітлюють ріжні становища: один громадське, другий особисте. Франко наказує, що мусиш в своїх чинах керуватися добром міліонів, мусиш відчувати відвічальність перед ними та їх юрисдикцію, невблагану над собою. Тома — пригадує, щоби шановний пан не пишався своєю »працею громадянству«, щоб був скромний в почутті своєї громадської »ваги«. Пихи не закрити заявами скромности, бо оті заяви свідчать власне, що та пиха істнує тимбільше, що неоправдана. Шукати »опінії« і розголошуватися, а рівночасно заявляти, що се робиться по опінії високопоставлених осіб та підкреслювати свою »скромність«, — не годиться з тим, що наказує Тома Кемпійський.

Духовий плебс не має ніколи почуття відвічальности свого істнування і цілі. Він скине тягар індивідуальної особової громадської відвічальности — суть етики — тікаючи від етики прінціпіяльної, від своєїж ґрупи та обовязків і прінціпіялізму християнської етики, її вульґаризуючи і викривляючи, як він тільки потрафить. Для нього вся релігія стає індивідуальним прибіжищем від дійсної правдивої моралі, від імперативу відвічальности і солідарности, замість бути чинником підйому, культивовання і вдержування того імперативу. В насвітленні релігії плебея, зрада і гріх не мучитиме совісті пекольним вогнем... Його, плебея »Бог« (як він його розуміє) має бути особливою протекцією, що звільняє зпід юрисдикції громадської совісти. Се та протекція, що вже раз приключилася на Україні, коли то залюбки втікали наші вельможі »о общее добро вельми старающі« під царську протекцію, що звільняла їх від юрисдикції нищих інстанцій, а робила залежними просто від царя, звільняючи від гнету »стану міліонів«, від відвічальности перед українським правительством[15]). Ідентичні явища, тільки що одне з ділянки політичних, а друге з ділянки »тонких« (радше грубости душі) психольоґічних явищ. І робить плебей з »Бога Отца нашого« Белзебуба — бога »врага одвічного« людського, бож як назвати інакше істоту, що є плодом кретинства душі парія для оправдання його зради?

Інтеліґент-професіонал не знає самопошани. Деж там, йому »відпустова проповідь« і не любить всего, що »намазане архієрейським елеєм« та думає, що »Література, мистецтво і чужа

[14]) Др. О. Назарук — тамже.

[15]) М. Е. Слабченко — ор. сіт. 118.

культура, се заінтересування еліти (досить »читати«, а будеш елітою! М. Г.). Поширювати в нас еліту дуже важко, бо вона не засвоїла собі звички читати[16]). А далі визнання »Ах, як прикро нам, що ми такі скептики, а може й циніки«. Щоби хоч сей »скептицизм« нашого майоричного інтеліґента, що »інтересується« (і то рідко, а все поверховно) чужою культурою, »закордоном ходив не тільки до каварень, але і до музеїв, на виклади і відчити«[16]), був дійсно скептицизмом глибоким (відносно своєї »елітности«). Ні, се цинізм (в буденнім значінні) свідомий цинізм, що випливає свідомо з душі інтруза і ідеольоґічного банкрота. Та що там ідеї, »пляни«! »...пляни? Смійтеся, як ми хотілиб з них сміятись. ...Ми лякаємося сміху, навіть іронічної усмішки; забагато маємо смішних людей, що моглиб взяти на свою адресу«[17]). Щоби хоч сей сміх з »плянів« був сміхом іроніка! Ні, се сміх беззмістовий, сміх може з самого себе, з несвідомого вичуття своєї духової порожнечі, а може з.... загалу, з людей, що находяться такі, що приймають се поважно.... І ми сміємося, сміємося серіозно і сердечно, коли наш майоричний тип інтеліґента, думаючи про себе як про »еліту« (певно, чейже читає багато книжок, інтересується мистецтвом, культурою....), сміючися глупо з своїх плянів, хотівби поширювати еліту. На його думку »найбільші творці всесвітної літератури бунтувалися (рада: бунтуйтеся, а будете найбільшими творцями! М. Г.) проти всяких доґм, систем і політичних режімів«[17]). Позволимо собі дати пояснення, що таки найбільшими творцями були ті і тільки ті, що проповідували нові доґми, валили старі, або таки »старі доґми«. Бездоґматичний тип, що сновигається в історії, як майоричний тип інтеліґента, що захотів бути »елітою«, тип еґоцентрика ніколи не створив нічого, крім хиба менше, або більше вдачних спроб розкладу суспільного життя і »глупого« беззмістового сміху. Пошесть на такі типи все приходить з хвилиною, коли якийсь суспільний орґанізм, нація, почав тріщати, валиться і летить безстримно в долину, або коли почався невблаганний вимор якогось покоління; вимор, якого не здержить ніяка сила. Бездоґматичні типи се найпевніші вістуни і досмертні товариші недобитків-націй, або недобитків-поколінь. Страшні вістуни, а иноді і потішаючі, що стверджують, або невідкличну смерть всього орґанізму, або його відродження. Історія політична і історія фільософії всіх часів і народів стверджують се, бо обі йдуть паралельно.

І чи може собі уявити майоричний тип солідарність нації — її чинних елементів в інтересі тоїж нації? Для нього »боротьба кляс« все вище національної справи. І хочби кляс тих не було, він буде плести про них теревені внутрі нації, щоби її розкладати. Все будуть його страшити примари буржуя, якого собі

---

[16]) М. Рудницький »Назустріч« Ч. 1, 4. 1934.

[17]) »Назустріч« Ч. 5 М. Рудницький »Блудні сини та облудні«.

уроїть, як прм. тойже »вельми за народ страждаючий« К. Пушкар: »Наділі є у нас дещо своеї буржуазії, а ще більше таких, що думають по буржуазному та мріють про те, щоби стати буржуазією«[18]). Се недобитки науки К. Маркса чи Леніна, на якого залюбки покликаються, будуть бодай ту »боротьбу кляс« зводити з національною інтеліґенцією, як прим. М. Шаповал[19]). І коли тип такогож інтеліґента дірветься до влади якоюсь клікою, не диво, що буде вічно полювати на »клясового ворога«, якого нині вже при його відсутності уроює. Він вибиватиме всі кращі духові елементи, що родяться, гонений не »інтересом кляси«, але інстинктом примітивности. Коли він вишукує не національних, а клясових ворогів, то се вигідніше, бо проти клясового можна дістати піддержку національного ворога (як пр. нині на Вел. Україні). І виображує собі К. Пушкар, що в кличі протидемократичнім йде про аристократію (мабуть станову), та що в кличі консолідації йде про те, що мовляв »Держава се ми фашисти, ми творимо її аристократію, ми з неї живемо«. І не може собі такий тип інтеліґента інакшої роботи в орґанізації держави представити, як творити »апарат« по демократичних засадах, і жити з держави. Власне в кличі протидемократичнім ходить про протест проти примітивности й матеріялістично-грошевого еґоцентризму еліти типу **vulgarus**, що при т. зв. демократії, як майоричний вилазить на верхи життя. Дарма, що має він на устах »добро народу« чи »працюючих« — є тільки павуком, спекулянтом і вічним »дефравдантом« чого маємо аж надто численні докази з самих верхів всіх демократично-соціялістичних столиць.

І розпинається за »демократію« (розуміємо) наша майорична інтеліґенція, не здержується навіть виступати проти атрибуту нашої державности: »поневолені нації часто перецінюють атрибути державности. Се шкідливе для них головно тому, що притуплює чуткість(!) національного загалу на всякі небезпеки, які можуть стрінути націю навіть тоді, коли опанувала державний апарат на своїй території. Такі націоналістичні спроби, явище переходове.... Підставою істнування нації є найширша демократія...«[20]). А і К. Пушкар за демократію та за вибір правлячих »публична опінія вказує ті найкращі особи кандидатів до влади«. Не розуміє своїм мозком звуженим до »демократії і соціялізму«, що власне демократичні методи роблять з публичної опінії, чинника морального, — »партійно політичний«. Хиба дітвак може говорити про обєктивність і незалежність публичної опінії, тимбільше в тійже матерії. Сам вибір правлячих не робить нічого, бо не створять вони ніколи суцільної

---

[18]) »Націоналізм« Критика фраз стор. 44 і 49.

[19]) М. Шаповал Засади української визвольної програми, Прага 1927.

[20]) »Назустріч« Ч. 9. 1934. Др. Р. Домбчевський »Ідея всенаціональних конґресів«.

ґрупи, а тільки механічний зліпок »патріотів«. Примітивізм світовідчування власне доводить до подібних абсурдів, поза які щілинкуватий мозок парія не вилізе. І він національні рухи все ототожнюватиме з демократичними, з соціялістичними, але тих останніх ніколи не зуміє пхнути в національне русло. І власне соціяльні рухи пущені на гуляйпільську ідеольоґію Пушкарями і иншими Скрипниками розбивали українську державність, коли тільки вона повстала.

Тих кілька дрібних, але богатозначучих фактів вказує виразно на катеґорії думання та »морал« нашої майоричної інтеліґенції. Таких фактів назбиравби в безконечність, бо се »льоґіка фактів« нинішної дійсности. А красно вміють говорити. Коли переглянути літературу наших партій (а довго намозолитесь заки зорієнтуєтеся в лісі »витончених« програмольоґій, самих назв), коли переглянете програми і »ідеї«, можете збожеволіти з хаосу, що вони створять у вашій голові. В найкращому разі всім скажете: »маєте рацію« — і панам за »визволення всіх трудящих«, »трудового селянства«, чи »клясократичного«, пролетарського чи »вільного громадянства« і т. д. в безконечність...., бо всі »за Україну«. І подумаєте »хлопським розумом«, і мусите сказати за найкращою, думаю, сентенцією народнього інтелекту: »пекни пан говорять, тільки кривий писок мають!« В сім річ, в тім »кривім писку«, що характеризує парія і є його вічним тавром, як сміх лиця Ґвінплейна, героя В. Гіґа »Людина, що сміється«. Може Гіґо несвідомо уосібленню демократії вложив на лице маску карикатурности і викривлености. Несвідомість ґеніяльніша, як розум. Се викривлення найдете у всіх демократично-соціялістичних чтеніях, коли тільки торкнуть питання »Україна—Москва« чи чогось подібного. Се рід політичного квасу-викликача, що коли діткнеться на вигляд чистіської фотоґрафічної кліші, зараз виказує її дійсний зміст. І так прим. п. Григорій Наш: говорить »пекни«, весь час про »націю, соціялізм, та революцію«, про наші оправдані змагання, і ось раптом хоче виправдати чого Інтернаціонал неґативно ставиться до національного питання, бо члени Інтернаціоналу не мали поняття про терпіння поневолених народів, а про те, »що кого болить, той про те гомонить«. А далі: »Коли москалі ствердять ґарантію того, що самостійність федеруючих ніколи не буде порушена, то українці повинні витати таку федерацію...«[21]), га, з отвертими руками! Читаєте і собі не хочете вірити — де ви, чи між дітьми, чи божевільними? Та деж, се »мозки України« — і в тім сенсі пише Липинський, не кажучи вже про Драгоманова та всі инші »конструктивісти« в менш більш замаскованій формі. І з таких квіток списав би великий том в безконечність...

Життя суспільне йде скрайностями і тільки скрайностями.

---

[21]) Григорій Наш Визволення всіх трудящих, Прага—Львів 1923. ст. 316—17.

По ері професіонала, коли життя не гримне і не завалиться, мусить прийти ера інтеліґента-духа. І правильно сказав Ніцше, що »демократизування Европи є також недобровільним приготовлюванням ґрунту під посів тиранів, — слово поняте в найщиршім значінні, навіть у найбільш духовім«. Не тут місце на питання блищих функцій проводу і громади та зазначити треба, що духова інтеліґенція справно може бути творчою в психольоґічній ґрупі, ніколи в механічній, бо тоді професіонал її вбє.

Доброта чи лихота даної форми правління залежить вповні від індивідуальної вартости проводу, від моралі еліти. І тиран Лізистрат більше створив вартостей та краще рядив, як Сольонівська »рада«, і більше инші »тирани« Наполеони чи Кромвелі, як всі парляменти, а були й демократії творчі і позитивні, коли власне індивідуальна вартість тогож проводу була позитивна. Виказав се вже Арістотель в »Етиці«, коли поняття слушности — дійсної справедливости виніс над справедливість, оперту на переписах абстрактних правних, згори виписаних норм, та виказавши в »політиці«, що »про вартість конституції не може рішати те, чи після неї найвища влада має бути в руках одної людини, чи одної привілейованої касти громадян, чи також всього народу. Кожна з тих конституцій буде добра, коли той, або ті, що мають владу, не будуть її спожитковувати в самолюбних цілях, а для добра всіх громадян«[22]). Отже річ в тім, чи інтеліґенція професійна чи духова має бути проводом? Моральну вартість і позитивність її творить тільки свіжість ідеольоґічна, а показником є здібність орденотворча. Тільки в боротьбі — що виказав Ніцше, але практичне життя потверджує — тільки в тяжких умовинах родиться, в змаганні шляхетний тип людини, а чи переможуть обставини чи він, се залежить від консолідаційної здібности та моменту солідарности. Зміст даної форми не виповнює жадна проґрамольоґія, а тільки чинне життя і рух, а воно змістовніше, чим вища моральна вартість даного проводу, а тим більша свобода чинного життя, бо власне творить сю »свободу«, а ніколи демократичний, чи лібералістичний »свобідний« механізм. Тоді власне, коли нема пявок, ані павуків по урядах та публичних установах, з якиминебудь компетенціями, коли »бюрократія« буде слугою своїх функцій, а не функції слугами її, як діється, коли виповнює їх майоричний тип інтеліґента. Демократичні методи чи »юридичні« не створять ніколи позитивного проводу в правдивім значінні. Ніколи якась урядова кліка не створить ордену, а тільки »проурядову« гордопишну бюрократію. Се на увагу тим, що виплітають теревені про »націю, нарід і державу« та »політику«. Хочби вони створили навіть цензус, і маючи силу матеріяльну — притягнуть тільки

---

[22]) Dr. E. Kizymuski Historja filozofji prawa Kraków 1923 стор. 25, 29.

тих, що хочуть хліба — професійну інтеліґенцію. Так творяться всесильні бюрократії, що гамують змістотворчість життя і приспішують розклад системи. Те саме робиться з кліками, що мають і сукупність (звичайно грабунковими — сталінівська). Кліки раді переевольоціонуватиб в бік ордену. Тому творять море утопічних кличів-ідей, в якім плавають намагаючися поширити себе, одначе ордену не створять, тільки бюрократію, що все остає до кліки в відношенні: »хліб наш насушний даждь нам днесь«. Коли кліка держиться терором, хлібоїдний інтернаціоналіст (бюрократія) перший дасть відчути громадянству »тверду руку«. Поза тим всім весь актив даної громади, чи нації, поза сферами правління і творення в пасивнім, або активнім опорі. Так робиться з всього життя напружений лук, якого звільнити або зломити, старається примітивіст чи професіонал. Кліки звичайно творяться в демократичнім чи революційнім хаосі матеріяльним терором (ніколи не виринають з ідеольоґічної консолідації, або зі звироднілих орденів (большевизм). Аристократичний стан має більше плюсів, бо опертий на родах шляхетної раси, одначе застояний, засуджений на деґенерацію і безпощадне винищення, як прим. у Франції, чи Росії, бо свідомо не допускає до себе свіжих, расовошляхетних елементів.

Причини зиґзакуватого ходу суспільного життя — від скрайности до скрайности — зовсім природні — і чи, колинебудь, удасться людям випрямити його хід в лінію, над чим бідкається соціольоґія, хотячи найти лік формальний — згармонізувати консервативний первень з революційним, та соціяльні утопії від Плятона по нинішний день, хотячи найти ідеальний можливий до примінення в дійснім житті спосіб — систему орґанізації громадського життя, що не зналоб перескокового бігу, ні конфліктів.

Досі тільки хиба вдалось людям злагіднити переходи в потрясеннях, ідеольоґічне різке противенство осталося і останеться все поміж крайностями (лагідний перебіг революції в Італії та Німеччині, що можливе тільки при високім духовім рівені інтеліґенції, уступаючої і наступаючої). Природність психольоґічну сього ходу суспільного життя усвідомимо собі, коли призадуємося над процесом »назрівання« революції і активізації мас, яку то доказати може тільки зовсім заперечуюча істнуючий стан ідеольоґія, виразна і ясна. Компромісові ідеольоґії не зміняють і не посувають вперід нічого тільки хіба поліпшують і продовжують істнування status quo. Кожна ера, що уступає, лишає свою позитивність, надбання максимальних своїх можливостей. Уступити мусить, тому, що не може зі своєї природи поступити далі, дається випередити потребам життя і його бігові. Нова, що приходить перенимає тіж самі позитиви, щоби вести їх до свогож максімум, щоби знова лишити їх новій ері. Не обходиться і без потрясень. Бувають іноді і назадницькі

»революції« т. зв. реакції, що нищать надбання попередних епох і зачинають »від нова« (большевизм). Се моменти деструктивні, оправдані і викликані тупістю і примітивізмом уступаючих і надходячих. В тих випадках, або одна, або друга сторона мусить бути фізично знищена — так залагоджуються тупі, але й вперті обопільно, елементи. Отже бачимо, що життя не цофається, а тільки будує нові вартості на позитивних надбаннях минувшини. Се рід суспільно-історичного добору, що іноді може і виплекати потвор і деґенератів (Росія).

Ще є один момент, побіч багатьох менш важних, що відріжняє професійну інтеліґенцію від духової — се реалізм інтеліґенції духа, всупереч утопічности професіонала, що творить утопії для самовдержання. Сей реалізм шляхетнішого расового типу інтеліґента, се свідомість, що раю не будуватиме, а тільки має зробити ще один крок, щоби наближитися до шляхетнішої форми і змісту громадського життя. До ідеалу, якого не збудує ніяка »диктатура пролетаріяту«, ні гокус-покус соціял-механічні чи демократично-механічні, бо суть життя се дух що сам творить форми, а ніколи форми його не творять. Можна тільки приспішити темпо життя, і дати духові можність і умови, не вбивати і не примітивізувати його, не звільняти лука і по можности здержувати progressus in simile. Мозольний шлях суспільно-історичного добору, алеж таки йде й прямує вперід.

Ми свідомі сього й віримо, що progressus..., що гуляв гураґаном і гуляє досі, зуміє здержати в себе українська нація, може нині ще потенціонально найбогатша в шляхетні расові скарби, що її до нині ратують перед долею Провансу і ніяк не позволять здержати її експанзії до життя.

Не для професіонала сі рядки, бо чи він здібний був колинебудь відрадитися? І ніколи не зрозуміє він душі, ні світогляду собі орґанічно противного, бо коли щонебудь думає і читає, розуміє тільки поверховно, ніколи суть річі і виходить з того, що хоч мавби »добру волю«, все скаржитиметься, як прим. К. Пушкар, що нічого позитивного не бачить, а »тільки самі протиріччя«. З нездібности його вчути і зрозуміти суть нового життя повстають сі протиріччя. І не для зрозуміння ні намагання його переродити, сі рядки, бо коли такі намагання хто коли мавби, то скінчаться невдачею з причини простої: »дід о хлібі, баба о небі« — се вічний рефрен всіх концертів типу парія, коли він завітрить, що є такі, що хотілиби бачити не його перзону, але духа — не форми але духа і зміст життя.

Ось які думки наводить Воскресення Христа, що все пригадуватиме, що коли одно життя вмирає, родиться друге благородніше.

Р. У.

Ще про макіявелізм

Наша офіційна преса стріла появу першого українського перекладу »Володаря« — виразним незадоволенням. Видаючи сей твір, Книгозбірня »Вістника« зробила українським читачам — »ведмежу прислугу«, на думку чеснотливої Мети (ч. 41 м. р.), бо Макіявель був »отаманом« і »анархістом« і не зважав на »закон справедливости«. Незадоволене було й Діло (ч. 273 м. р.), в якім рецензент (п. *м. р.)* закидав Макіявелеві.... »безхарактерність«. Деякі орґани преси — взагалі вважали лектуру »Володаря« доброю лише для вибраних народів, в кожнім разі не для рутенців, які до того ще не доросли.

Супроти тих голосів, цікаво подати кілька думок чужинців і про самого автора »Володаря« і про його український переклад.

Тижневик **„Roma Fascista“** (ч. 18) — орґан фашистівської університетської молоді в Римі, помістив рецензію на український переклад Макіявелі »Володар«, вид. »Вістника«.

»Нас більше цікавить знати вагу перекладу М. Островерхи і напрямки думок, які виринули з появою »Володаря«. Тому найперше коротко згадаємо про український нарід, щоб у теперішньому історично-політичному образі зрозуміти широкий відгук, який викликав переклад твору фльорентійського секретаря.

(Слідує кілька слів про історію України).

»Володар« висунув на денне світло необхідність відшукати традицію макіявелізму в українській історії. А в звязку з тим виринуло питання політичної підготовки народу, чи кляс, покликаних на становища провідників відродженого народу.

Національний український герой, Мазепа, якого гуманістична культура загально відома, застосовував макіявелізм як політичну методу. Немає сумніву, хоч загально не є устійнене, що він йшов за напрямними фльорентійського секретаря, передусім проти Петра. Мазепі вдалося обійти дуже далекозорого та обережного царя і створити свою особисту політику, яка мала на ціли: поовну незалежність України.

І, справді, Мазепі вдається заключити таємний договір з Карлом XII шведським проти Петра Вел., удаючи в тойже час одного з найвірніших підданих царя.

Ціль освячує засоби. І зовсім природно, що сеїж тактики тримався й, заступник Мазепи, Пилип Орлик.

Ся традиція макіявелізму з ходом віків інколи ще виринає й за инших гетьманів України...«.

Переходячи до пізніших часів, автор статті зауважує: »що

наука Макіявеля, введена і поширена серед народу, знайде плодючий ґрунт і збудить ферменти, що приносять дозрівання свідомости країни«. Наприкінці журнал »дає вислів гордости«, що наука великого фльорентійця по чотирьох віках ще жива й здатна бути корисною не для одного народа...

Італійці горді, що твір їх великого земляка дістався до рук української нації, наші загумінкові *м. р.*-и з того приводу плачуть і болість, що наш читач візьме до рук неморального »Володаря« замісць моральних »Нагод і пригод«.

Се один італієць. А другий, *Гілельмо Ферреро,* звеличує Макіявеля як »правдивого пророка«, який, може, був циніком — бо сміливо, називав річи своїми іменами, але ніколи — облудником (тижневик *»1935«, б II*).

На ту саму тему пише Пер Домінік в **Nouvelles Litteraires,** що Макіявель був макіявелістом лише де були в грі — справи загалу. В життю приватнім — не був ніяким макіявелістом. Не вмів чекати в передпокою можновладних, ні підлещуватися їм для особистих справ. Ґеній в політиці — він був наївною дитиною в своїх приватних справах... Так пише Пер Домінік. І скількижто критиків »Володаря« — мають якраз протилежну психічну будову: є ґеніями в полагодженню своїх приватних інтересів і наївними дітьми — в політиці! Але не домагаймося богато від сучасних моралістів. Макіявель їх не зрозумівби, як і вони його, бо жив в иншій добі. Макіявель написав ще пєсу Мандраґору, досить фрівольну і досить антиклерикальну. Друге представлення сеї пєси — як пише Домінік — відбулося в Римі року Божого 1520-го в присутности папи Льва Х-го, який реготався до нестями. Припускаємо навіть більше, аніж публика на представленні нефортунної пєси Меріяма в Великім Театрі у Львові. Ось голос другого француза *Герона де Вільфоса* (L Heron de Villefosse »Макіявеля — пише він — залюбки цитують по той бік Альп, як Данта чи Манцоні.... Він у наших сусідів національний герой, бо більш як триста літ перед Мацціні, Ґарібальді і Кавуром, зрозумів конечність обєднання півострова і накликав до нього з усіх сил. Від часу, як скінчилася війна, не минає майже року, щоб не зявився якийсь твір про Макіявеля. Сам Мусоліні в 1924 р. написав **Preludio al Machiavelli.** В нім поставив питання чи автор »Володаря« є актуальний, і відповів: »Тверджу, що доктрина Макіявеля, по більш як чотирьох сотках літ, є жива як і давніше«. Доктрина Макіявеля — пише французький автор — не була чистою спекуляцією, ні — »його інтеліґенція була на службі великої пристрасти, а предметом сеї пристрасти було мистецтво — правити державою, загальне добро, або скажім попросту, рідний край«. »Я люблю мій рідний край більше ніж свою душу« — ось крик, що вирвався з нього, коли ляндскнехти сунули на Фльоренцію і Рим, крик — додам від себе — що так

разячо нагадує крик Шевченка — »я так її люблю... за неї душу погублю«....

Ледви чи перебільшеним буде здогад, що якраз за надмірність сеї пристрасти, нетерпіли одного й другого розсудні люди їх епох. Загорілість в партії бріджа — ще уйде, але в справах рідного краю? — се явний доказ божевілля. »Володар« — пише француз — се безнастанне викликання героя-уніфікатора, який не приходить, се короткий збір приписів про штуку здобувати і зберігати. *Розважання про першу декаду Тита Лівія* — написані на те, щоби сформувати політичну думку еліти«. Загалом — »ідеям великого політичного гуманіста часів ренесансу, ідеям, зачерпнутим з найчистіших джерел латинської думки — не можна відмовити актуальности«.

Можна ще навести клясичні голоси старших німецьких письменників про автора »Володаря«. *Трайчке* пише про нього: »величезний переворіт в думках, наглий поворіт тих часів від самозадоволеного спокою до політичної активности, в ніоднім творі тих часів не виявляється так наглядно, як в розвідці *Фіхте* про Макіявеля. (H. v. Treitschke, Preussens Erhebung). Коли розгорнемо сю блискучу розвідку (Machiavellis Politick), знайдемо в ній осібний відділ — »Оскільки політика Макіявеля має примінення в наші часи«. В нім автор підкреслює, що автор »Володаря« установив вічні — для нашої суспільности — закони взлету і упадку народів, вічні закони їх взаємовідносин. В тих законах, в інтерпретації Фіхте, Макіявель зайняв, правдиве по всі часи, становище до таких ідей, як — братерство, міжнародня ділія, відношення між дужчими і слабшими, про ріжниці між моралю людини, як приватної особи і моралю людини, на якій спочиває обовязок служби загалові і пр. В глибоких своїх коментарях, Фіхте — все маючи перед очима Наполеонівську Францію і Прусію, — признає, так само як і Мусоліні, ідеям Макіявеля непередавнену актуальність...

Се жмут завваг нашим надполтвянським моралізаторам і, з ласки Божої, критикам »Володаря«. А на прикінці — звернемо увагу ще на вибрик радикального Гриця з *Громад. Голосу* (20 IV с .р.): »Рецензія. Попали мені в руки книжки видань »Вістника«: »Гітлер«, Єндика і »Мусоліні« Островерхи. Прочитав я їх і відніс враження, що незабаром накладом »Вістника« вийде книжка »Сталін« — *І. Філик«*.... Можливо, що книжку про Сталіна видасть »Вістник«. Але в ній не буде тої адорації червоного диктатора, яку виявляють орґанізаційні товариші *Гром. Голосу,* деякі соціялісти з II-го Інтернаціоналу, або ідейні, як ріжної масти ліберальні християни і жиди, що захоплюються Совітською Росією.

А панове Філики, Демковичі-Добрянські, *м. р.*-и, і инші шан. редактори нашої офіційної преси, най нам дарують, але всеж таки інтеліґенцію (і навіть характерність) Фіхте, Трайчке,

Мусоліні, ну й самого Макіявеля, ставляємо ми вище від їхньої. Взагалі — і в поглядах на Макіявеля.

Діло (19 V) передруковує — без жадної критики — статтю з „Roma Fascista" про наш переклад »Володаря«. Тішимося, коли — в супереч своїй першій рецензії — признало вартість сеї книги і нашого перекладу. Але всеж не треба плутати макіявелізму з сервілізмом.

* * *

З раси вождів

(полковник Лоренс)

Він був заблуканець давноминулих віків з раси вождів. З племени людей, що колись творили держави, орґанізували розпорошені племена в народи. Овіяна серпанком романтики, його постать стала леґендарною вже за життя. Ледви покинувши шкільну лавку, він підіймається — сам-один — повалити на землю одного з найгрізніших — через своє ґеоґрафічне положення — противників Британії в великій війні — Туреччину. Плохий фізично (через що його не прийняли до війська), сей археольоґ з фаху, пропонує маршалові Аленбі, начальникові британських військ в Каїрі, — здійняти »бунт в пустині«; пропонує збунтувати арабські племена проти падішаха. Авантурник? анґлійський Махно? патріот? — до нього відносяться з недовірям, потім позволяють ділати.

І тоді стається чудо. Вихованець єзуїтів і Оксфорду, знавець 22-х арабських діялектів, дістається Лоренс на двір Гусейна, шеріфа Мекки. Там, на правім крилі анґлійської армії на Близькім Сході, орґанізує арабську партизанку — і слава про сього »князя динаміту« лунає по цілій Арабії. Незмордований їздець, він перетинає пустиню вздовж і поперек, зявляючися на тилах турків в найменш сподіваний момент, висаджує мости, перериває комунікацію, нищить обози, сіючи скрізь пострах і смерть. Так сей малий непоказний студент, якого призначенням здавалося мало бути — порпатися в старих фоліянтах, став славним в цілім світі полководцем. 29-літній Томас Едвард Лоренс стає командантом найбільшої армії, яку протягом останніх пятисот років виставляла Арабія. Стає в короткім часі ідолом синів пустині, з яких кожний охоче за нього давби себе забити. Фантастичні історії про його партизанську тактику, про те, як він садовив на трон і скидав з нього ріжних арабських володарів, оповідає неодна книжка, присвячена тим бурхливим часам, а передусім він сам в своїх творах »Сім стовпів мудрости« і »Бунт в пустині«, яких прозорояснний, простий і міцний стиль порівнують в Анґлії з стилем Цезара. 10.000 фунтів (50.000 долярів) при-

значає султанський уряд за його голову, кілька разів чудом уникає він смерти, аж нарешті, на чолі переможних анґлійських військ, обік маршала Аленбі, вступає в Дамаск. В той-же час сини Гусейна — Файсаль і Абдула стають володарями Іраку і Трансйорданії. Геджас теж опиняється під протекторатом Анґлії. Участь молодого студента-археольоґа в передвоєнній анґлійській »науковій« експедиції до Арабії — навчила Лоренса трохи картоґрафії, тереноэнавства, як поводитися з туземцями й орієнтації в росташованні турецьких залог.

По війні його обсипають нагородами і титулами, він відмовляється від всього, бо його мрія створити велику Панарабію розійшлася з тоґочасною лінією британської політики. Вічно пожираний спрагою чину — вступає, як простий вояк, до RAF (Royal Air Force), до повітряної королівської армії. Пізніше, оповідав капітанові Бюшерові: »Колиб я був старшиною, я не мігби уникнути зустрічів з ріжного роду людьми. Але, як звичайний пільот, я можу жити своїм приватним життям без того, щоби мені хтось докучав і бачитися лише з людьми, яких хочу бачити«.

Але поголоска не дала сій незвиклій людині сховатися від людського ока. Кождого разу, чи то коли наступали трівожні події в Мароко, чи коли в Афґаністані вибухала революція, чи непокої в Персії, поголоска незмінно називала імя полковника Лоренса. Заінтересовані уряди знову призначають ціну за його голову або жадають від Анґлії його відкликання. Маючи 47 літ — він вертає до приватного життя і до літератури. Пише книжки, перекладає Гомера, їздить мотоциклеткою, з якої й забрала його передчасно заздра смерть: дурний випадок. Поховано його скромно так, як він жив. В банку по його смерти лишилася сума — 9 фунтів.

Що до своїх плянів і поглядів був скритий, як ніхто, замкнутий в собі, мов острига. Мабуть тому вони йому й вдавалися. Британський проконсул в Єгипті льорд Ллойд висловлюється в виразах найвищої похвали про некоронованого короля Арабії. Він мав надзвичайно розвинений сенс гумору, міг говорити про археольоґію, історію, про клясиків, подорожі. До того, що зветься життєвий комфорт, був зовсім байдужий. Як вершник на верблюді, витревалістю перевищав всіх арабів, але — кінчить льорд Ллойд, — »головно, сполука буйної відваги і подивугідної терпеливости, з надзвичайним даром вичувати слабі сторони неприятельських становищ — зробили з нього князя війни в пустині«. Приятелів не мав. Одна анґлійська часопись писала про нього: »з його очей світився погляд, що походив ніби звідкись здалека, так ніби він був зовсім відірваний від окруження... Коли мешкав у Лондоні, ніхто не знав його адреси. Він винаймав кілька дешевих кімнат в ріжних дільницях метрополії і в кождім мешкав короткий час. Його тріумф був одним з найбільш дивних тріумфів особистости і вождя, який колибудь бачив

світ. Розєднані племена кочовничої Арабії злучив він в одне ціле і попровадив їх проти турецького гнобителя: ґеніяльне політичне посунення, якого нездібні були доконати, протягом століть, зусилля каліфів, державних мужів і султанів«...

Зі смертю Лоренса, зійшла зі світу одна з рідких постатей, яку французи називають »шефом«, »начальником«, але в британськім стилі: без французької патетичности, без італійської театральности і без німецької бундючности був се правдивий вожд, що вміє розхлябану масу, юрбу людей, натхнути спільним одним ідеалом, вляти в неї незнану їй самій силу, змусити коритися собі і стати її ідолом. Зберігаючи погорду до вигоди, до зовнішніх ознак пошани, до хвалькуватости, єднав він вдачу романтика і шукача пригод з тверезим вирахованням, упертою працею, солідним знанням і волею, про яку вигідники з пустині не мають поняття.

Був з раси вождів, яка так рідко вдається на нашім ґрунті...

О. В.

Девять років

День, на який припала девята річниця системи, встановленого в травні 1926 р., буде занотований в історії, як день смерти її ініціятора. Які напрямні для політики республики лишили ті девять років? В »Пшедвьосні« писав Жеромський, що його народові »на ґвалт треба великої ідеї. Нехай то буде рільнича реформа, розбудова нових промислів, якийсь великий чин, яким люди моглиби віддихати мов повітрям«, аби знайшлася ідея, потрібна для зцементовання новоповсталої держави.

Біля її колиски стояли тіні минулого: габсбурської монархії, бісмарківської Німеччини, царату; стояла людина, яку мали за пророка нової доби: президент Вільсон. Взірців не бракувало. При їх виборі велику ролю відіграла психічна інерція. Національдемократія, людовці й соціялісти, вибрали, при будові держави (в теорії) засади демократії і Вільсона. Сеж були засади, яким завдячувала своє повстання республика, сеж були методи, яких вимагав »дух часу«, невідхильна, здавалося, еволюція віку, а з нею числитися мусіли навіть Габсбурґи й Романови. Зрештою, не було вже такої небезпеки! — соціялісти (майстри від »діялектики«!) подбалиби вже, щоб ті демократичні засади не вийшли поза рамки декларацій і деклямацій, а нац.-демократи — щоби зневтралізувати їх своєю, так знаною, старогалицькою інтерпретацією (made in Austria).

Система та не виправдала сподіванок. Принціпи Вільсона (які ріжно можна було толкувати), незамінимі при боротьбі за державу, заважали її консолідації, як і принціпи ліберальної демократії. Вони, як і галицький шовінізм ен-деції, одідичений від Австрії, таїли в собі, в тім відношенні, великі небезпеки,

добре знані з часів небіжки-монархії. Треба було шукати иншого консолідуючого чинника, иншої цементуючої ідеї, »якою можна булоб віддихати, мов повітрям«. Династія — могла бути уніфікаторським чинником в Анґлії, в країні загартованої й випробованої в історичних бурях, аристократії, раса — в повоєнній Німеччині, »революція« — в Росії, але не в випадку, що нас цікавить. »Великий чин« Жеромського, по здобуттю незалежности, лежав в минулім. »Рільничу реформу« й »розбудову промислів« — вагалися виписати на своїх прапорах ні ППС, ні людовці: грізною пересторогою стояв досвід сходу, якого годі було переліцитувати. Щож до нац.-демократії, то та не знала, що почати з своєю колишною великою ідеєю — »передмурівку Заходу«, бо її симпатії зверталися проти заходу, на схід.

Що можна було поставити натомісць? Ті, в чиїх руках опинилася керма республики перед девятьма роками, не прийшли з готовою формулою. Їх формула спочатку була неґативна: проти демолібералізму, що паралїжував уніфікаційні заміри. Протягом років вирізьбилася й позитивна проґрама нової системи. Назовні — »великий чин« з »Пшедвьйосня«, що лежав в минулім, перенесено, — як блискучу феерію майбутнього, в недалеке можливе, про яке можна було мріяти, думаючи про хаотичний, вагітний всякими несподіванками схід. В середині — галасливому »народовству«, проголошено війну, як ідеї, що не лучить, а ділить. А на його місце поставлено инший націоналізм, опертий на ширших підставах. Через анальоґію скорше його зрозуміємо, аніж через дефініцію. В 90-х роках XIX в., діячі ППС, що вийшли з буржуазії, пішли »в народ«, орґанізувати пролетаріят, в соціяльно иншу собі верству, щоби поширити базу для своєї національної ідеї. Тоді послуговувалися гаслом, що стояло над вузькосоціяльним ідеалом їх, буржуазної, кляси. Сим гаслом був соціялізм. В буржуазії ненавиділи вони не так економічних визискувачів, як національних посібілістів. Тепер, ті діячі, поставили собі за мету, піти не »в народ«, а в »в народи«, зєднати не соціяльно-инші, а національно-инші собі верстви для тої самої своєї ідеї. Сю ідею треба було представити як таку, що стояла так само над їх вузько етнічним ідеалом, як над їх вузькосоціяльним ідеалом — стояв соціялізм. Як тоді треба було вийти з буржуазії, так тепер — не з нації, правда, але з націоналізму. В політиці зовнішній — оборонну ідею передвоєнних часів (»не дамо землі!«) заступила активна ідея історичної унії. В політиці внутрішній — місце народовецького націоналізму, зайняла »етатизація«, замісць розєднуючої національної — обєднуюча державна ідея. Ідею боротьби народів заступила ідея гармонії народу, що мав кілька племен, але одну »патрію«, ідея »наднароду«, до якого — вчила ся теорія — можна було належати, не вирікаючися своєї національности.

На тім полягала засаднича ріжниця концепцій обох найголовніщих ідеольоґічних таборів. Етнічно-мовний націоналізм —

доводили його противники — був добрий, коли треба було боронити розшарпані частини одної нації перед атракційною силою чужодержавних орґанізмів (як в часі поділів), коли метою було зєднання частин того самого народу. (Звідси м. и. й велика атракція гітлеризму в Саарі, в Чехії). Але в умовинах по 1919 р., — пише ґр. Лось, — там, де істнували держави, залюднені народами, що говорили ріжними мовами, там етнічно-мовний націоналізм не обєднував, а розєднував, як напр. в Бельґії і пр. »Там, де є кілька держав, а одна мова — спільна мова є моментом обєднуючим, там, де одна держава, а кілька мов — мова стає чинником розкладу«, себто не мова, але її остентаційне, дражняче підкреслювання. В тих випадках треба було, отже, шукати за иншим обєднуючим чинником, иншим спільним ідеалом, який лучивби ріжномовні »племена« в один »нарід«.

Ся ідея девчому пригадувала конституцію чорножовтої монархії 1849, де говорилося не, як пізніше, про народи (Völker), а про племена (Volksstämme) Так колись Меттерніх поборював невчасний, на його гадку, німецький націоналізм. Поки була ще надія оживити німецьким духом простір, що називався німецький Volksraum, наситити німецькою культурою й орґанізацією великі простори від Голяндії до Балтику й від Данії до Балканів (ідея воскресла підчас війни в вигляді Mitteleurop'и) — доти він повставав проти німецького націоналізму, ставлячи —понад нього — монархію й особу цісаря. Бо націоналізм, викликаючи проти себе йомуж подібні на тім просторі, нівечив діло предків, що збирали імперію, а Німеччину звівби до якоїсь Rumpfdeutschland, до огризку імперії.

І мав рацію старий канцлер. Бо, коли великі імперіялістичні нації вступають на шлях націоналізму, се нехибний знак резиґнації з їх історичного Volksraum'у*). Так сталося з Австро-Угорщиною, коли в Відні, замісць ріжномовних чорножовтих патріотів, слуг цісаря, зявилися Alldeutsche, що тягнули до Берліну і не журилися долею цілої монархії; так сталося з Туреччиною, коли від наднаціонального отоманського патріотизму (поронена дитина молодотурецької революції 1908) — прийшов вузько-турецький націоналізм Кемаля, коли заміна універсальної арабської мови турецькою — значила роспад імперії на складові частини; так сталося й з гітлерівською Німеччиною. Які претенсії гітлерівський націоналізм не підносивби на німецькі території поза »райхом«, він означає зречення територій ненімецьких, як кемалівський націоналізм означав зречення нетурецьких територій отаманської імперії. І гітлеризм і кемалізм були ліквідаціями свого чужонаціонального Volksraum'у, з якого не хотіли резиґнувати ні султани, ні Метерніх. В ідеї останнього лунали відгомоном часи, коли з ріжноплемінних шко-

---

*) *Підкреслюю: не всякі, а лише великі імперіялістичні. У инших — націоналізм не є ніякою резиґнацією.*

тів, велшів, анґлів і саксонців, творилася єдина анґлійська нація, а з норманів, басків, провансальців і бурґундів — французька. Сі історичні спомини присвічували мабуть і тим, що написали на своїм прапорі ідею »етатизації«.

В таборі опозиційнім (нац.-демократичнім і пр.) поставилися спочатку до сеї ідеї ворожо. Останні девять років позволяють спостерегти щось ніби синтезу протилежних засад обох таборів. І так, напр., ґр. Лось хвалить народовецьку акцію перед війною, як дуже позитивну. А його стаття знайшла повне признання на шпальтах нац.-дем. орґанів преси. З другого боку ся преса вже присвоює собі погляди противного табору. Правда, ще виступається проти »концепції федеративної державности«, бо вона »щирить національні рухи«; протестується проти культу держави, як »єдиної форми співжиття« народів, бо, на думку опозиції, — не може бути »понаднаціональної цивілізації«, уніфікаційну силу має тільки цивілізація, »яку здібна витворити національна суспільність, що віддихає повними грудьми« (**Myśl Narodowa nr. 19**). Але вже лунають в тій пресі й инші голоси, щось як ревізія дотеперішнього неприєднаного становища. Про »етнічно-мовний націоналізм« говориться вже, як про переходовий щабель, над яким видніє вищий — щабель »політичного патріотизму« (що є тою самою »етатизацією«). Сей »патріотизм« має прямувати до »великих історичних завдань«, вийти поза рамки народу, взяти »історичний провід словянських народів, що лишилися вірні Европі«. Сей патріотизм вже є надплемінний, вже мислить не катеґоріями етнічно-язиковими, а иншими: »просторами свого національного впливу« (т а м ж е, чч. 18 і 19), що дуже нагадує метерніхівський **Volksraum**. Навіть ставляються кропки над ї: втиснута між двома світами ідей, двох могутніх народів, з великою »імперіялістичною динамікою«, думка народовецьких публіцистів шукає власної, не мовної, а »ідейної динаміки«, мріє про »найтисліший звязок« народів, замешкалих між гітлеризмом і большевизмом. Звязок, який мавби свою власну »ідеократію«. А його конкретна ґеоґрафічна формула є: »межиморя«, Балтікум-Понтус-Адріа (т а м ж е). Синтеза мовного, народовецького націоналізму, з ідеєю »наднарода« і »просторів національного впливу« противного табору. Так само в инших часописах: »помежи експанзією містицизму кляси зі Сходу, й експанзією містицизму крови з Заходу, мусимо протиставити тій ідейній пенетрації... передовсім свій погляд на світ, свій инший, відмінний, цивілізаційний ідеал« (**Prosto z mostu**, ч. 20, ст. 1). Над нацією стає вже держава, над патріотизмом етнічно-мовним, що виключав і огірчував »інородців«, більш — на думку авторів — атракційний патріотизм загальнотериторіяльний, над ідеалом націоналізму — »цивілізаційний ідеал«, якого визнавцями моглиби стати й ріжномовні »племена«. Мета — наситити тим ідеалом »простори національного впливу«, засіб — »етатизація«.

До такої формули дійшла політична думка обох таборів під

впливом імпульсу, даного девять років тому. Ся формула мала стати новим дороговказом, розвязкою поставленої Жеромським проблеми.

Наш місячник нераз займав до неї становище. Тут зауважимо лише, що ся формула має, в своїм заложенні, основну помилку. Східна Европа другої третини XX віку не нагадує Західної Европи Людвіка XI-го, коли то з пікардійців, бурґундів і пр., творився новий »наднарід«. Вік XIX, так само, як і XX, був свідком, як з племен повставали народи: в отоманській імперії, в австро-угорській, в російській. Відворотного розвою, деґрадації народів на племена, історія тих двох віків не вказує. Богато провансальців (катальонці, ірляндці, флямандці) ставали націями, але ніодна нація не зійшла на щабель Провансу. І навіть широкі простори Наддніпрянщини не є вже ідеольоґічним vacuum для нових Людвиків XI-х. Часи племінного реґіоналізму — безповоротно минули....

М. Л.

З пресового фільму

З приводу літературного диспуту на тему — »Чи письменник повинен мати світогляд«, пише **Назустріч** (ч. 10): оба офіційні дискутанти »станули на протилежних бігунах, щоб дати слухачам якнайширше поле для дискусії.... в таких відчитах прелеґенти не мусять бути переконані в правді своїх тверджень«... Нова засада, досі нашій суспільности незнана, але мабуть принята в деяких орґанах преси і серед деяких авторів. Чи не тому й промови головних дискутантів і їх статті виходять такі безбарвні? Трудно сказати щось цікавого, маючи за принціп, що »прелеґенти не мусять бути переконані в правді своїх тверджень«...

———

В Чехії відбулися вибору до парляменту. По тих виборах, найсильнішою по числі голосів і мандатів — партією в чеськім парляменті буде — партія німецьких гітлерівців. З своїми 1.249.497 голосами побили вони навіть найсильнішу чеську партію, аґрарників (1.176.517). Тепер завдання наших демократів і радикалів довести: чому в демократичній країні, населення не хоче віддавати голоси на демократів і чому фашизм, що »має сенс лише у народа, що має власну державу«, одержав таку перемогу в народа (чеських німців), що не має своєї держави?.... Зискали і комуністи, бо завше зискують вони в ліберальних країнах, які не вміють з ними боротися. Ужгородське **Українське Слово** (23 V) пояснює перемогу скрайніх партій в Закарпатті і поразку урядових, рядом причин: »урядники не завдали собі труду вивчити нашу мову«, »засіяли наші села чеськими школами«, »уряд піддержує штучно москвофільство«, не задовольняє »найконечніших потреб господарського життя« і пр. Лише не пояснює **Укр. Слово**, чому українці не виставили власної листи. З приводу виборів пише **Berliner Tagblatt** (21 V): »які були причини, що спонукали судетсько-німецькі партії, без застережень вступити до уряду....? Се рішення спиралося на вірі, що економічна спільнота інтересів обох народів в чеській державі створить німецько-чеське порозуміння. Роки, що минули від 1926 р. показали, що ся віра судетських німців була

оманою.... Політично-господарчий процес гнету йшов дальше, хоч двох німців було в кабінеті. Не зважаючи на цілу, досі виявлену, льояльність судетських німців, від них ждали все нових, додаткових доказів того роду, не думаючи про те, що німці мусять нарешті відчути сю політику як безнереривну гайку... Авторитет старих провідників був зломаний. Судетські німці знайшли собі нового провідника в особі Конрада Генляйна.... Голосування звертається не проти чеської держави, але проти тих, які думають, що через те, що два німці сидять в празькім уряді, вже розвязана меншостева проблема в Чехії«.

А в Ділі (8 V) кореспонденція про »Т-во українських письменників і журналістів в Празі«, яке влаштувало м. и. такі відчити: Гр. Омельченка — про Шнобра, про Бенеша, про Совкупа, про Адольфа Черного. Т-во брало участь в ріжних укр. національних святах, а крім того — в ювілею Ферстера, Черного, Чеського промислового музею, проф. Мільчоха і пр. Чемний народ ті українські письменники і журналісти, культурний і вихований.

———

Gazeta Polska (15 IV) приносить статтю **А. К.** на тему — »Українські культурні відносини«. В ній такі інформації про окремих авторів: »Винниченко, найгорячіший серед українців чемпіон молодопольських гасел«.... Коли се друкарська помилка, то найбільша напруга думки не виявить — яка саме? Дальше про письменника »Федора Дудека« і про »репрезентанта типу повісті гумористичної — Горліс Горського (зрештою давніше рівнож А. Чайківський і В. Будзиновський управляли той жанр).« Про повість Ю. Липи — »Козаки в Московії« довідуємося, що є вона »з часів Івана Грізного«... А на кінці честь і хвала М. Рудницькому. Цікаво, якого інформатора жертвою впала »Ґазета Польска.«

Polska Zbrojna (14 і 19. II) приносить розмову з проф. Я. Гординським, теж на тему української літератури. Про Стефаника довідуємося, що був він... »ґеніяльний співець сільської недолі«. Про Липу — що його історична повість »використала останню боротьбу за незалежність«. Так і написано: останню, отже по тім не було ані Мазепи, ані Крут, ані Базару. Дальше читаємо: »в 1917-27 роках листа письменників в совітській Україні виносила коло 1.100 прізвищ«. Отже — в рр. 1917-20 на Україні були Совіти і тільки совіти! Чи на думку шан. професора і за Центр. Ради, і за гетьмана, і за Директорії, Україна була совітською? Коли так, то ясно, чому »Козаки в Московії« використовують »останню« боротьбу за незалежність : боротьби проти совітів проф. Гординський не визнає. На питання про контакт з літературою полською, інформатор згадує про Назустріч, яка »друкувала статі про Домбровську, Тувіма, Ілаковичівну«.

———

В Москві виходить від нового року журнал **За рубежом** під редакцією М. Ґорького й Кольцова (псевдонім одного жидівського фелєтоніста, автора книги »Петлюровщина«). Часопис присвячений »Европі« й опертий на »джерелах«. Дає »фактомонтажі«: голод, убийства, рабунки, здичіння... »Ніщій Ню-Йорк«, »Умірающіє ґарада«, гітлєрівці пожирають людей — одним словом все те, що фактично влаштовують в своїй країні »будівничі« Соловок і Беломорканалів. Джерела сих татарських відомостей такі: 1) **Vu-Vogel-Fogel'a** 2) **Daily Worker** — орґан компартії Півн. Америки, 3) **Pariser Tageblatt** часопись жидівської еміґрації Німеччини, 4) **Humanité** і т. п., — одним словом — »вінт з болваном«. Вониж самі в тих часописях пишуть і вониж самі, з тих своїх закордонних орґанів — передруковують! І се називається, що журнал — »освітлює життя заходу«.

Gazeta Polska в »господарчім житті«, містить варту уваги статтю про »ціну книжки«. Жадають — пише часопись — дешевої книжки, але — »дешевість книжки — то її великий наклад«. В праці німця Штайнкопфа об-

числено, що при накладі в 1000 прим. кошта друку одного примірника виносять — мк. 3.56, при накладі 5000 прим. — лише мк. 1.09. Але як давати дешеву книжку, напр. в нас, коли не маємо читачів? В Німеччині напр. »Бджола Мая« Бонзельса розійшлася в 700.000 прим., »Струвельпетер« Гофмана — в 5,850.000 прим. Поділіть се навіть через десять (нас в Галичині і на Волині в десятеро менше, ніж німців в »райху«), а навіть через двацять чи трицять, навіть через сто! — то й тоді не осягнете накладу жадної нашої книжки. Не поможе й знижка цін, бо як слушно твердить автор статті: »Попит на книжку залежить не лише від ціни, я сказавби навіть — нестільки від ціни, як від розбудженого бажання читати. Як знижка ціни трумн не збільшить їх продажі, бо ніколи їх більше не продасться, аніж виносить число вмерлих, так само знижка цін не викличе купна книжок понад круг читаючих. Розширити той круг — ось шлях до обниження ціни книжки«... Так, так! Се особливо можна сказати про нас. Поки наша так звана інтеліґенція не перестане молитися на ідеал удогідненого життя, доки не зачне ставити книжку понад брідж і пиво або футро — доти наша культура лишиться культурою »для домашнього вжитку«, доти завше нарікатимуть на »дорогу книжку« наші читачі дешевих брукових свистків, які за один вечір можуть сконсумувати більше, ніж на цілий рік коштує сей або той »дорогий« часопись...

Ґр. Лось в **Новій Зорі** (ч. 33) дає свої завваги про ролю української справи в британській політиці. На думку п. ґрафа — »анґлійці переконалися, що політика совітської імперії... в своїх засадничих лініях покривається з британською політикою..., що на скору засадничу зміну відносин внутрі сов. імперії нема що числити, отже, що... треба числитися з тревалістю совітського устрою«. Крім того »Давнінґ Стріт не вважає української справи за справу політичної актуальности«. Подібні думки дуже дивно читати на сторінках української часописі. Не знаємо, що думають на Давнінґ Стріт (думаємо, що й автор статі того не знає), але о скільки анґлійська преса всеж таки відбиває погляди офіційних кол в Британії, можна сказати, що відношення тих кол до української справи і до Росії — зовсім инші, аніж ті, які хоче суґґерувати нашому читачеві співробітник **Нової Зорі**. Майже ніде в анґлійській пресі не знайдете погляду про тревалість і устабілізованість совітської імперії; майже ніде не знайдете думки про те, що політика СССР покривається засадничо з лінією британської політики. Навпаки, в поважних анґлійських місячниках дуже часто стрінетеся з поглядами про хиткість істнуючого режіму в Росії і про близькість моменту, коли питання роспаду імперії знову, як в 1917, стане на порядок денний світової політики. Казати, що Анґлія вірить в мирні наміри совітського уряду в той час, як той уряд перепроваджує мирний підбій китайського Туркистану (в сусідстві з індійською границею) се значить уважати Анґлію такою короткозорою, якою вона, на щастя, ніколи не була і не є. Певно, вільно авторові хотіти, щоби неактуальною стала справа віднови української державности над Дніпром, але чого видавати свої бажання за думки Давнінґ Стріт?

Вийшов **Шлях Нації**, орґан »української світоглядової і орґанізаційної концентрації«. І дійсно: є там двох партійних секретарів УНДО, гетьманець, бувший »критикан«-фашист і т. д. Зміст як найліпше віддзеркалює ту »світоглядову концентрацію«. Є і про »меншість, яка має відвагу« і »творчу волю«, і »націоналізм«, але є і проти »макіявелізму« і »шовіністичної виключности«. Є про »авторитаризм« і »провідницьку аристократію«, але й про потребу по демократичному »зговоритися між собою«. Одним словом — ідеольоґічний віниґрет. Бажання прикраяти на себе чужий сій ґрупі ідейний »кожух« — не »на неї шитий«! Є й заповідь війни з »кліками« і »амбіційками«, але їх шукається не серед щасливих посідачів мандатів і кількох посад. В одній статі »змагання за провід« ріжних ґруп уважається нормальною річю, в другій — ненормальною. Громи проти »критиканьства« вчорашнього »критиканта« мало перекопують: опозиціоніст, що перейшов до »правлячої

ґрупи« завше перестає розуміти опозицію. Нарікання на »опозицію« за атомізацію суспільства не слушні: в атомізації суспільства завше винні ті, які — як **Шлях Нації** — »відмовляються визнати насильство одних українців над другими«, хочби се »насильство« виявлялося у формі прилюдної догани, — до того відмовляються, що толерують і неофітів »триєдиної Руси« і одночасних співробітників національних і москвофільських часописів **(sapienti sat!)** Є випадки проти націоналсоціялізму і фашизму, бо один шукає ідеалів в »помершім« поганстві, а другий в »старім« Римі. А рівночасно радиться »обома руками черпати« —. з геленьскої культури, яка, чейже, теж не дуже свіжої дати! Підноситься вимогу »одної української »партії«, бо »на цілім світі йде це внутрішнє спаювання і обєднування націй«. Певно, нпр. в Німеччині, в Італії і де-інде. Але чи шляхом »концентрації«, який захвалює журнал? Не треба покликатися на »цілий світ«, коли не розуміється процесів, що в нім розвиваються... Цілість робить враження дивної безрадности думки.

В **Ділі** (ч. 110) п. З. П. (ах, чому він зявляється в масці?) — шляхом **Шляху Нації** — протестує проти »чужого барахла«, яке захвалюють у нас »наші передові політичні публіцисти«: проти »антидемократизму, »орденизму« і пр. Все се, мовляв, не на часі; на часі не »чужі, наносні катеґорії«, а свої власні, рідні: — »Просвіта«, »Сільський Господар« і »Відродження«. Ґеніяльно, хоч і не ориґінально. Майже сто літ тому проголошено, як єдиний рятунок нації, гасло: »учись, трезвись, молись!«.

Бібліоґрафія

1) **Григорій Косинка**: „Темна ніч і інші оповідання". З передмовою Л. Нигрицького. Львів, 1935. Накладом І. Тиктора. „Українська Бібліотека", ч. 27. 15⁰, ст. 127. Обгортка Ю. Кирієнка.

2) **Й. Т. Підляшецький**: „Пригоди Шума". З передмовою Л. Нигрицького. Львів, 1935. „Українська Бібліотека", ч. 28. Видавець Ів. Тиктор. 16⁰, ст. 127. Обгортка Едварда Козака.

Наша читацька громада майже не знала Косинчиних творів (кілька його оповідань передрукував ЛНВ) і тому добре зробила „Українська Бібліотека", коли видала 15 його оповідань. Запізно було-б тепер дискутувати, чи в тій збірці знайшлося все найкраще й найхарактеристичніше з творчости замученого Москвою письменника. Пишемо замученого, бо розстріл — се тільки епільоґ тих давних душевних мук, що їх переживав Гриць Косинка. В нас дехто сумнівається в тому, чи письменник повинен мати світогляд, так немов-би можлива була освічена людина без світогляду! Нам здається, що замість прикривати подібною дискусією чиюсь безідейність, ліпше було-б поставити таке питання: чи письменник повинен мати характер. Гриць Косинка — його мав. Коли богато старших письменників гнулося перед большевиками, то один „завзятий і упертий" автор „Темної ночі" мав відвагу відповісти:„ Що я попихач, чи малпа? Не хочу, та й годі, підписувати!" Косинка „волів нидіти в канцелярії, аніж виконувати „соціяльний заказ". Так малює Косинку в своїх спогадах в III книжці „Вістника" *Г. Я.* Таким є він і у своїх оповіданнях. „Пятнадцять міліонів поетів, десять — артистів, а решта сіють хліб Москві, й самі здихають з голоду!" — Се слова з одного його оповідання — дарма, що карикатурного, та чи можна було інакше писати? В тому самому оповіданні є ще й такі слова: „Нам треба залізних людей: скрізь, скрізь, — залізні, залізні!" І автор показує твердих, Стефаниківських мужиків, або повстанців-лицарів у „Темній ночі". Його селяни знають, що большевицькі кличі, се блахман: „Була царизна — робили, прийшов совєт — робимо, а пани, плили шовками в городах і по сей день пливуть!"

Двадцятькількалітній письменник ставив великі вимоги до своєї праці. Отсей подиву гідний критицизм молодого письменника — се найкращий завдаток на великого письменника — і тому тим болючіша для нас страта.

„Коли не можеш дати у творчости силу рівну найкращим мистцям слова, — не жуй паперу!“ — казав письменник і палив гірші свої праці.

Григорій Косинка не дав всеї сили свого могутнього творчого слова, бо сьому перешкодили ті, що, розбили його співацьку арфу.

„Пригоди Шума“ Підляшецького свіжі своїм сюжетом та цікаві своїм стилем, головним чином сатиричним тоном. Наші письменники якось бояться сьогочасних тем, а від сатири то таки справді втікають. Ось чому, читаючи початок Шумових пригод, ми сміялися разом з автором, бо нам подобалися його гіперболічні речення, часом іронічно вивернені навиворіть. Якось мимоволі пригадався нам англійський гуморист П. Дж. Вудгавз. „Поразка, героєві сього англійського письменника, — не давала нічого гіршого, як неприємність не бути вищим за інших“. Та-ж Колюмб „не знав нічого про Америку, тільки знав про яйце — і се його гнало вперід“.

Олекса Шум Підляшецького кричить до товаришів: „Світ тільки для впертих. Вгору чола та вперто вперед!“ Та Єнкі Майк куди краще за Шума оцінює його успіх, коли кричить: „Вгору Олександра Великого!“ А я сказав-би ще не так: „Вгору дядька з Австралії, що порятував міліонами Шума!“ Ось де слабина твору Підляшецького! Се відчував мабуть і сам автор, коли аж двічі „дякує“ Джонові Шаркові з Сіднею в Австралії, за те, що „дуже богато пособив йому в монтажі „Пригод Шума“.

Невже не можна було не користати з отих „пособій“ аж із далекої частини світа? Та тоді треба було самому авторові щось вигадати та розгортати сюжет без отого несподіваного божка з машини. Шум вибирався в дорогу тільки з своїм Колюмбовим яйцем: „Я поклав слово, що розживуся“, — заявляє він товаришам — і кінчить гордо: „І розжився“. Та читач легко не повірить йому, саме через отого дядька, Джона Шарка, який був-би обсипав Олексу міліонами навіть тоді, якби той не рушався ані на крок з місця. Тут пригадується знаменитий тип влізливого торговельного агента з одної комедії, що то викинений з хати влазить вікном та таки добиває торгу. Чи між українцями щось подібного було-б неможливе?

Л. Граничка

Улас Самчук: Гори говорять! роман у 2-ох частинах, Чернівці. 1934. 8°, 162+(2) ст. Бібліотека „Самостійної Думки“ в Чернівцях ч. 7, Накладом автора.

По „Волині“ й „Марії„ третя повість Самчука вийшла далеко не надзвичайно. Правда, нова тут — для автора навіть цілком нова — тематика: Гуцульщина. Гуцульщина — тема цікава й богато за неї бралося. Ще цікавіші визвольні змагання закарпатських гуцулів, досі змальовані в Кудея*) й отсе в друге в Самчука. — Але незвичайно богатого гуцульського матеріялу Самчук ще не вспів опанувати, ані тимменше, перетопити в одну мистецьку цілість. Звідси є в повісті два перші розділи суто побутові, а в усіх прочих про побут ні згадки. Вже в тому виявляється й композиційна хиба. Власна слаба композиція є головною хибою роману. Можна-б ще звернути увагу й на инші недостачі, хоч куди меншого значіння: занадто велика схематичність у розподілі постатей: всі „наші“ дуже добрі, всі „вороги“ дуже нехарактерні. Деякі вчинки нічим неумотивовані: наприклад несподівана переміна в душі Кіті, що з мадярської патріотки стає горячою прихильницею гуцулів. Взагалі в повісті не видно психольогічного поглиблення, що його того рода тема вимагала-б. — Але се остаточно можна ви-

*) Z. M. Kudej: Horalská Republika. Román z Podkarpatské Rusi. Praha 1932.

правдати: автор мабуть задумав свій твір як сюжетну повість. Звідси широко розгорнута акція, богато осіб і ситуацій. Добра на загал сюжетність роману його найважніша прикмета.

Читаючи „Гори говорять" я відніс враження, що автор писав повість наоспіх і нерівномірно. Варто було-б, щоби Самчук, що виявився таким талановитим майстром у „Волині" переробив сей роман для нового видання. По змозі слід-би було виправити, чи змінити композицію, стягаючи акцію із кількох (з епільогом навіть кільканадцять) літ до коротшого часу; поглибити психольогічно, зокрема читкіше зарисувати вдачу деяких постатей (тепер найкраща з сього боку постать мадяра Йоноша!), усунути напів оповідний стиль, що тепер неконсеквентно переведений, висунути на перший плян якогось героя, (може Павла, може й Дмитра) й усунути річеві помилки (наприклад: фіялки не цвітуть на високих полонинах в осени!). Тема варта того, що-б над нею автор ще попрацював, вона свіжа й підхожа. А Самчук може дати місто пересічного, дуже непересічний роман.

У виданні ще й жахлива коректа. На кожній сторінці кілька помилок. Не згадую вже про такі як: Апокаліжса, але коли Браш лише через друкарську помилку сідає не на „стільці", а на „стрілці" (! в однім слові дві помилки 130 ст.) се вже гірше. Подібно з мовою. Автор наприклад часто пише не „який", а „котрий" і т. и.

Є. Ю. П.

Юрій Косач: Черлень. Поезії, В-во „Ізмарагд" Львів, 1935. 16⁰, 77+(3) ст.

Коли підходити до сеї збірки, як до першої книжки початкуючого поета, можна її похвалити. — Але з Косача стараються зробити насилу передового поета, що довів сучасну поезію на верхівя, й тим очевидно йому шкодять. Бо коли підійти до „Черлені", як до чогось готового, завершеного, як до твору лавреата, то тоді промахи, вибачливі для молодого автора, зростають у великі, недопустимі прогріхи.

Тоді авторова начитаність стає одною з найбільших хиб цілої збірки. Читаючи всі його поезії за порядком, насувається непереможна думка, що всі вони, без виїмку, взяті з книжок, нема в них нічого пережитого, нічого власного, ну, й мало в них оригінального. Навіть „Житомирська весна", бож автор мав тоді усього кілька літ й не міг визнаватися на „наказах", „фронтах північний схід" і т. п. речах. Все те прийшло ex post і via книжка. — Не важко сказати, з яких книжок. Добра половина віршів написана під впливом Маланюка. Вистане прирівняти вірші останнього, друковані у „Літ. Наук. Вістнику" впродовж 1928—34 рр. з „Черленню". „Кармен і Беатріче", „Горобині ночі", „Уст коралі", „Прага", „Житомирська весна", „Версаль року Божого 1746" — — себто про Григорія Орлика — все те є в Маланюка.

Правда Маланюкову „Моравську весну" міняє Косач на „Моравське літо" — але се не зміняє суті. Щоб підтвердити сказане, порівнаю два найменш подібні вірші: Маланюка: „Марії Башкірцевій" (1927) і Косача „Марія Башкірцева". На перший погляд — нічого подібного. Але приглянутися ближче, виходить інакше. Всі деталі Косач повторив, правда в иншому укладі. Маланюк пише: „хочу Вас з у с т р і т и" і додає, що Башкірцева ввижається йому, а Косач: „вчора я з у с т р і в чи не тебе..." У Маланюка: „Панно Маріє, замріяна, як я". У Косача перероблено: „Чиж не тобі вклонився я — сестрі?" Инші слова, але образ той сам: духова подібність поета з тою маляркою. Всі инші деталі такі-ж самі. Нічого дивуватися, коли Маланюк говорить про степову Україну й Косач те саме каже, але коли Маланюк дочіпляє до сього татарську орду, Косач робить те без застанови. Або ще скрайніший приклад: кожний признає, що в вірші про Башкірцеву згадати про Мазепу — се вже щось не таке звичайне. Робить так Маланюк і... Косач. Трудно по-

думати що-б в обох повставали такіж самі асоціяції. У Косача се просто наслідування. Чи вміле? Сумніваюся. А ось, ще скрайніший приклад: Маланюк згадує про амазонку „На мазепиному коні“ і у Косача вискакує як deus ex machina сейже образ: „кінь по ній Мазепу волочив“. Так можнаб переводити паралелю майже між кожним рядком цілої збірки.

В тій самій „Марії Башкірцевій“ Ю. Косача є про те, що вона творить як кат“, що не терпить земляків, „годованих, полтавських крокодилів“, що шукає натхнення „в заулках давнього Латинського кварталу“. І як раз всі ті образи стрічаємо в статі про Марію Башкірцеву вже в 1925 р. в ЛНВ (кн. І).

Хоч вже накинувся на мене один патентований учений мокрим рядном за те, що я недоцінюю Косача, й як одинокий аргумент подав, що в Косача блискучі рими, мушу піднести, що якраз найслабший бік сеї збірки бліді, неоригінальні, й заялозені рими. Мало того, є між ними й „почаївські рими“, що — як повинно бути відомо навіть великим ученим — не є взагалі римами. Ось кілька прикладів: дрижали — палали (7 ст.), губить — закурить(!) (9), черневі — коралеві, недопиті — биті (12), ньому — малому (16). Сумнівну вартість мають сьогодні вже й такі, дозволені клясичною поетикою, рими: опів ночі — ночі, розправу — права, досхочу — хочу (всі з одного лише віршу!). А вже цілком заялозені такі рими: дня — коня, кохана — полумяна, вулиці — лиці, (7) або в тисячне повторене: волі — полі (9), зчорніла — тіло (13), край — май (16), весна — ясна (17). Все приклади лише з перших десяти сторінок! (До речі: видимо, що легше деяким ученим розумітися на власних і чужих вундеркіндах — ніж на римах. Се очевидно, не перешкоджує їм вважати себе „европейськими критиками“).

Все-ж Косач має чималі завдатки на поета. Але до того треба ще праці над собою, троха більше оригінальности й богато-богато чуття.

Є. Ю. Пеленський.

В. Винниченко, За яку Україну, Париж 1934. ст. 43.

Книжка ся належить до так поширеної тепер „покаянної літератури“. Насамперед автор бороніться перед закидами, що став „буржуєм“. Сверджує, що „ніяких вин, горілок, коняків, лікерів, навіть пива — ніде й ніколи не вживає“. Отже сміло мігби вписатися до „Відродження“. Але се не все: „так само ніякого мяса, ніякої риби, ніяких омарів, кавярів... нічого, крім простої городини“, бо того вимагає широко зрозуміла ідея комунізму. Думаємо, що автор всетаки відстав від комунізму в СССР, бо там і таке меню є люксусом. Дальше — ідуть скарги до російської компартії, що не хоче прийняти його помогти їй насаджувати комунізм на Україні. Він смутно догадується, чому се так є — се „могутня сила — підсвідомість“, підсвідоме бажання росіян панувати на Україні. *Але замісць того, щоби заглянути фактам у вічі і випровадити* з них льогічні висновки, — автор старається втолкувати росіянам, що ся їх „підсвідома сила“ — се лиш хвилеве запоморочення, треба з нього отрястися, — „подати руку козакові“ і спільно з ним творити колєктивізм. Майже чверть віку тому один наш журналіст писав, що знаний в ті часи російський націоналіст-монархіст гр. В. Бобринський ще „не такий злий“ ворог українства, лише „засліплений“ галицькими москвофілами (кепсько поінформований). Мине засліплення, і „він подивиться на українське питання иншими очима“ (ЛНВ, 1909, III, 673). Тепер большевицький націоналізм на Україні — Винниченко теж називає засліпленням („хворобою“). Розвіяти лиш те засліплення — і дорога вільна до спілки братніх народів — великоруського і малоруського. Усвідомлюючи собі той „поступ“, який зробила в отих випадках наша політична думка, розуміємо чому москалі звуть нас „безмозглими хохлами“. Що росіянам зовсім не про ніякий соціялізм не йде, лише про будовання Росії на Україні, — до того ще Винниченко не додумався. Він „припадає к стопам“ — то Сталіна, то Раковського, то Скрипника — і перед

кождим виливає свою щиру душу: копнений одним, іде до другого, до третього і т. д. — до повного забуття будьякого почуття особистої і національної гідности. Просить допустити до політичної діяльности, а коли ні — бодай до літературної, нарікає що не хочуть видавати його творів, дістає „зневажливу відповідь“ і просить знову: картина, що змушує паленіти з сорому всякого читача.

І мимо всіх копнень — у нім ще є „пошана до радвлади“, пошана до Росії і ненависть до тої України, яка не робить собі жадних ілюзій що до істоти „радянської влади“. На думку Винниченка українська „контрреволюція“ готує українським масам — „злидні та голод“. Який рай тепер панує на Україні — Винниченко з свого прекрасного закутка у Франції не бачить і не чує. Він навіть переконаний, що коли-б Росія забралася з України і прийшла буржуазна українська влада, то від того потерпів би навіть розвиток... української культури! Кінчиться ціла та єреміяда присягою вірности Росії, себто Україні „в найтіснішому союзі з иншими радянськими республиками“. Замикаєш брошурку з почуттям несмаку і огиди до людини, яка побила рекорд самопониження. Грізний документ нашої соціялістичної „культури“. *М. Л.*

Від Адміністрації

Всіх, хто має залеглости, просимо вирівняти!

Вже вийшов III наклад (4-а тисячка) — М. Островерхи: **Мусоліні,** II наклад (3-я тисячка) — Др Р. Єндик: **А. Гітлер.** Ціна по 1 зл., для заграниці зл. 1·20 і ч. 2 „Книгозбірні Вістника“ за 1935 р. Л. Мосендз: **Штайн,** організатор боротьби Німеччини проти Наполеона, ціна зл. 1·50, для заграниці зл. 1·80. Хто хоче взяти в кольпортаж, просимо повідомити. Опуст комісовий 20%. Хто пришле за 7 книжок вишлемо 10.

Тим, хто не заплатив за попередні книжки „Книгозбірні Вістника“, стримаємо висилку чергової книжки **Штайн.**

Просимо п. п. заступників, попередити всіх наших довжників, що були вже видруковані на сторінках „Вістника“, що їх імена й адреси будуть вміщені на спеціяльних листах шкідників нашого видавництва, як що за два тижні не вирівнають належитости.

Заступникам, які не вивязалися зі своїх обовязків стримаємо наступне число „Вістника“.

Нашому заступникові в Познані студ. Ст. Симкові дякуємо за совістне полагодження справ видавництва і широке поширення нашого місячника (в короткім часі приєднано понад 20 передпл.).

Якби хто знав найновіші адреси наших б. передплатників, просимо подати: **Роман Турин,** перед тим мешкав в Тернополі; **Яків Куник** — Львів; паст. **Лев Бучак,** — Львів; **Михайло Баранюк,** — Лян, Франція (виїхав до краю).

Чеки, якими пересилається передплати зза кордону через ПКО, переписуються в Варшаві; нотатки передплатників до редакції і адміністрації нераз опускаються, адреси переписуються скорочено й помилково, тому просимо адреси подавати окремо.

Здержуємо висилку „Вістника“ по двох незаплачених книжках; „Книгозбірні“ — по одній.

Передплатникам закордоном і новозголошеним передплатникам в краю, даємо в борг лише одну книжку.

Не приймаємо грошей для передачі другим видавництвам.

Тим, що збирають комплет „Вістника“ і „Книгозбірні Вістника“ можемо служити окремими книжками, як рівнож маємо на продаж кілька комплетів „Вістника“ за 1933, 1934 р. р. в ціні 25 зл. комплет.

При посилці грошей просимо обовязково зазначити за що: „Вістник“, „Книгозбірню“ і инші книжки.

Вже по видрукованню їх імен, дістали належитість від слідуючих осіб: Др М. Романюк, Едмонтон, Канада; інж. Б. Шматера, Гребенів; Б. Занько студ., Варшава; О. Грозовська, Плугів; С. Льовенкрон, Угнів; П. Семчишин, Угровиця; Мшанець; о. П. Гарасимчук, Торки; інж М, Тарасюк, Рожище; Іван Гриник, студ. секція, Судова Вишня. За кольпортаж Мусоліні Іван Бовко, Тартаків; Теодор Баран, Перемишляни; Іван Прошко, Збараж; Петро Сагайдачний, Бережани; Осип Юзьків, Болехів.

Укр. Кооператива „Калина“, Вінніпеґ — дол. 10 дістали, втім дол. 1 50 за адв. Н. Романюка з Едмонтону, книжки вислали.

Вп. п. **А. Господин**, Вінніпеґ, Канада; — за І. Стеблія — дол. 1, Укр. Інститут ім. Шевченка, Вінніпеґ — дол. 6 і за кольпортаж дол. 1 дістали, книжки вислали.

Вп. п. **М. Примак**, Б-ос Айрес, за Якова Сліпанського — зл. 8·20; інж. С. Ґаріля — зл. 12·80, за Укр. Стр. Громаду, Бс. Айрес зл. 33·00 дістали, книжки післали.

Укр. **Студ. Т-во Січ** в Ґраці — гроші дістали, зл. 7·43 передали „Рідній Школі“.

Вп. **М. Качмар**, Берлін — зл. 21·24 дістали.

Вп. п. **Володимир Марак**, Бс. Айрес — дол. 3 дістали, належитість вирівнана, книжки вислали.

Вп. **І. Кінасевич**, секр. Укр. Н. Дому, Смокі Лейк — авізовані 18 січня б. р. зл 63·00 нарешті в травні дістали. Просимо на майбутнє пересилати гроші почтою.

Вп. п. **М. Сурмач**, Ню-Йорк, зл. 52·60 дістали.

Вп. п. п. П. Ординський, Америка; „Насус“, Бельгія; Д. Прокопюк, Канада; П. Недайкаша і М. Паркасевич, Франція; Громада Укр. Емігрантів в Шалеті — Франція; О. Даньчик, О. Дюляп, Др. В. Бірчак, інж. Ф. Кордонський, С. Прокіп; інж. А. Остахів, інж. А. Ольшевський, Чехія, гроші отримали, книжки вислали.

Мимо кількократного упімнення не вирівняли належитости за „Вістник“, „Книгозбірню Вістника“: Др. В. Лужецький, Стрий 3·00; Др. В. Горбовий, Долина 5·40; Укр. Студ. Громада, Краків 5·40; Дир. В. Кохан, Сокаль 4·50; Т. Качурець, Радевилів 8·40; Дир. С. Байдало, Мостиска 8·50; Т. Поліщук, Лудьк 8·80; В. Авраменко, Ню-Йорк 6·40; А. Сліпченко, Саскачеван Саск, Канада 8·20; Інж. М. Трепет, Прага 7·50; О. Дячишин, Монтреаль, Канада 5; В. Гимон, Бс. Айрес 5·70; А. Хомич, Чикаго 8·00; М. Близник, Ню-Йорк 3·00; Дир. Ю. Качала, Ракочин Червеньово 8·22; Гриць Іван, Берегово 7·53; о. Др. В. Колодницький, Нортгамптон 5·50; І. Гопко, Велика Бегань, Бладжейово 5·29; М. Карбованець, Ужгород 1 00; М. Бутитер, Мостиска, Пакість 2·00. За кольпортаж „Книгозбірні“: Олександр Проскурня, Луцк 12·00; Петро Світий, Костельники 6; Українська Книгарня і друкарня „Просвіта“, Торонто, Канада зл. 18·00.

Дуже часто трапляється, що до нас звертаються ріжні особи, щоб їм вислати „Вістник“, а відтак обіцяють прислати передплату. Навчені досвідом, ми не все спішимо з висилкою книжок. Треба згори прислати передплату. Видавництво по одержанні грошей завше і негайно висилає книжки.

Нові книжки

А. Лотоцький, На світанку, оповід., В-во Світ Дитини, Львів ст. 64.

Е. Ж., Основи Сокільства, вид. „Сокіл-Батько", Львів 1935, ст. 32.

П. Зленко, Зимовий Похід, матеріяли для бібліоґр. покажчика, Прага 1935, ст. 16.

Велика Історія України, зш. 16, ст. 721—718, вид. Ів. Тиктора.

Юрій Липа, Бій за українську літературу, вид. „Народ. Стяг", Варшава, ст. 151.

Майська Ніч, комедія Ф. Устенка-Гармаша (за повістю М. Гоголя) Львів 1934, ст. 32. накл. „Нове Село".

Р. Майченко-Гай, Давно те діялось... песа, вид. „Лиман", Львів 1935, ст. 32.

Омелян Терлецький, Гетьманська Україна і Запоріжська Січ, Львів 1935, ст. 88, Бібліотека Т-ва „Просвіти".

Е. Ю. Пеленський, Райнер Марія Рільке й Україна, Львів 1935, ст. 28.

Надіслані журнали

Готові, Львів, часопис Україн. Спорт. Союзу, ч. 8.

Пластун, Ужгород, ч. 5.

Дзвіночок, Львів ч. 43.

Літопис Червоної Калини, Львів ч. 5.

Жіноча Доля, Коломия, ч. 8—9.

Післанець Правди, Рава Руська, ч. 4.

Дажбог, Львів, ч. 3.

Життя і Знання, Львів ч. 5.

Нова Хата, Львів, ч. 9, 10.

Комар, Львів чч. 12, 13.

Кооперативна Республика, Львів ч. 5.

Вісті з Лугу, Львів, ч. 4.

Світ Молоді, Коломия ч. 5.

Місіонар Пр. Серця Ісусового, Жовква ч. 5.

Тризуб, Париж, ч. 16, 17.

Перемога, Львів, травень.

Відродження, Львів, ч. 4.

За державність, Каліш.

Пробоєм, Прага, 3—4.

Дзвони, Львів, ч. 4.

Стяг, Станиславів, ч. 3.

Рідний Колос, Луцьк ч, 2.

Дажбог, ч. 5, 6.

Наша культура, Варшава, ч. 1.

Нива, березень ч. 3, 4, 5, Львів.

Вісти Музею Визв. Боротьби України, Прага, ч. 8.

Юні Друзі, ч. IV.

Світ перед Нами, журнал укр. студ. шкільної молоді, Станиславів ч. 1.

Мистецтво, 1935, орґан АНУМ, Львів.

Sprawy Narodowościowe, Warszawa nr. 5—6.

Myśl Narodowa, tygodnik, Warszawa, nr. 16.

Вольное Козачество — Вільне Козацтво, Париж, ч. 172, 173, 174.

Prosto z mostu, Lwów nr. 16,

Zet, Warszawa nr. 19.

Przegląd Współczesny, Kraków, nr. 157.

OstEuropa, Berlin, Mai 1935.

Bunt Młodych, Warszawa, nr. 70.

Biuletyn Polsko-Ukraiński, Warszawa nr. 16—17, 18.

Ukrainian Youth, official organ of the Ukr. Catholic Youth League, Chicago April 1935.

Problemy, Warszawa nr. 11.

Nowe Czasy, Lwów, nr. 18.

В адміністрації „ВІСТНИК"а можна набувати такі книжки:

1) Д. ДОНЦОВ — Маса і Провід . ц. 1·— зл.
2) Поетка українського рісорджімента (Леся Українка) . . „ 1·— „
3) Націоналізм, Львів 1926 . . „ 5·— „
4) БЕРНАРД ШОВ — Велика Катерина (драма) . . . . „ 1·— „
5) Г. ЗУДЕРМАН — Литовські Оповідання . . . . . „ 1·50 „
6) Д. ДОНЦОВ — Підстави нашої політики, Відень 1922 . . „ 2·— „

Львівська державна наукова бібліотека
М П 4277

„НОВИЙ ЧАС“

ілюстрований, найбільш поширений і найдешевший щоденник — кожне число на 8 сторінок коштує 20 сот.

Місячна передплата — всього 3 золоті.

ПЕРЕДПЛАТА ЗАКОРДОНОМ ЧВЕРТЬРІЧНО: Австрія — 9 шіл. Ч.С.Р. — 40 кч., Франція — 40 фр. — в усіх прочих краях 13·— зол.

Адреса: **„НОВИЙ ЧАС“ ЛЬВІВ, ВУЛ. КОСЦЮШКА І А.**

Телефони: 30-13 і 106-13.
Конто ПКО 501.505, конто П. Щ. Прага 78.726.

„СВІТ МОЛОДІ“

журнал для українських дівчат

виходить в Коломиї (вул. Замкова ч. 37) вже третий рік

Річна передплата зл. 3·—

Звязки з жіночою молоддю всіх наших земель і еміграц.

„Українська Бібліотека“

Адреса: Львів, Руська 18.

„УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕКА“

є найдешевшим видавництвом у свойому роді бо **цілорічна передплата** за 12 томів, обєму 96 аркушів або 1356 сторін друку, виносить, всього **9·60 зол.** Піврічна — 5 зол. Чвертьрічна — 2·60 зол. Для закордону 2 ам. доляри.

„УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО“ невалежний, суспільно-політичн. часопис

Ужгород, пл. Коріятовича 11. — Передплата на рік 70 кч.

„САМОСТІЙНІСТЬ“

Тижневик. — Адреса: Cernauti, str. Petrovici 2. Roumanie.

Передплата річно 220 леїв.

„Діточа Бібліотека“ повинна находитися в кождій українській хаті на селі і в місті де є діти! — На рік виходить у ній 12 гарних книжочок! — **Цілорічня передплата виносить всего 5 зл.!**

Адреса: Львів, ул. Зіморовича 3.

Морожене, тіста, содова вода, підсметання, цукорки, овочі

„МЕККА“

Львів, вул. Руська 1.

Вашу будучність найкраще і найпевніше забезпечить

„КАРПАТІЯ“

Товариство вз. обезпечень на життя

у ЛЬВОВІ, РИНОК ч. 38.

III
П 12531
35 Р.3 кн.6

Вже вийшло 1-ше ч

„КНИГОЗБІРНІ

присвячене думкам і проповідям

КардиналаМерсіє

одного з найвидатніших умів католицької церкви, оборонця своєї пастви і західної культури, великого патріота і маркантного представника — в наших часах — того християнства, яке протягом віків ставляло чоло навалам зі Сходу.

Ціна зл. 1·— без пересилки, для передплатників **зл. 0·50**

„ДАЖБОГ"

двотижневик молодих, присвячений літературним громадським справам. Видає й редагує Богдан Кравців. Передплата до кінця 1935 р. 4 зл,, за кордоном 1 амер. доляр, піврічно 2·40; чвертьрічно 1·20.

Адреса редакції й адміністрації: **Львів, Міцкевича 11.**

НОВА ХАТА

часопис для плекання домашньої культури

Виходить **двічі в місяць.**

Колірові таблиці взорів. Аркуші кроїв.

Річна передплата 16 зл., квартальна 4·50, поод. число 0·80 зл.

Адміністрація: **Львів, Ринок 39.**

— — — ЖАДАЙТЕ ОКАЗОВИХ ЧИСЕЛ! — — —

Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі

Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі за 6 років існування зібрала вже 14.000 книг різними мовами. В читальні є около сто орґанів преси. Бібліотека має 5 філій. Завдання Бібліотеки — бути показчиком культурних надбань українського народу й служити своїм і чужим. Вона стоїть понад партіями. Се — скарбниця духовна, що служить усім незалежно від їх поглядів і політичних симпатій.

Заснована еміґрантами для вшанування памяти С. Петлюри, вона й далі існує за засоби, що приходять переважно від еміґрантів зі всіх сторін світу. Сі засоби, на жаль, менші як то потрібно. Потрібна поміч усіх українців, що розуміють значіння Бібліотеки — національно-культурної установи на чужині.

За рік 1934 видано на Бібліотеку всього — 10.722 фр., з яких більше як 8.000 пішло на оплату помешкання та його утримання. Бюджет на рік 1935 складено тільки на 13.500 фр.

Рада Бібліотеки просить читачів нашого часопису скласти даток на Бібліотеку й надіслати її на рахунок Бібліотеки в банку: Compte courant: Bibliotheque Ukrainienne Simon Petlura, N. 30.472 Credit Lyonnais, Agence „Y", 22, Avenue des Gobelins a Paris France, або на імя бібліотекаря: M-r I. Rudicev, 41, rue de la Tour d'Auvergne. Paris 9-e. France.

В АМЕРИЦІ набувати Вістник: Книг. М. Сурмача, 103 Av. A. Ню-Йорк.

ЦІНА КН. 2·20 зл.

Видає: Ольга Бачинська. За редакцію відповідає Іван Устиянович.
Ред. і Адм. — Львів, Чарнецького 26 м. 21.

Друк. З. Медицький — Тиктор, Львів, Бляхарська 9.